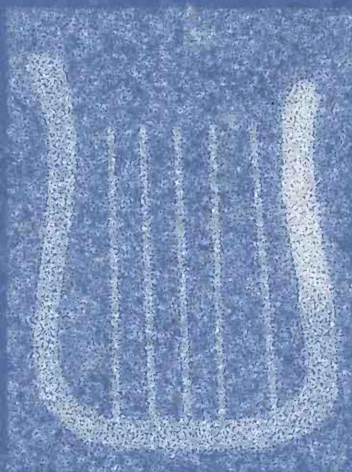
Pr.Prof. Dr. Dumitru Abrudan

Cărțile didactico-poetice

SERIA TEOLOGICĂ

Editura Universității „Lucian Blaga", SIBIU

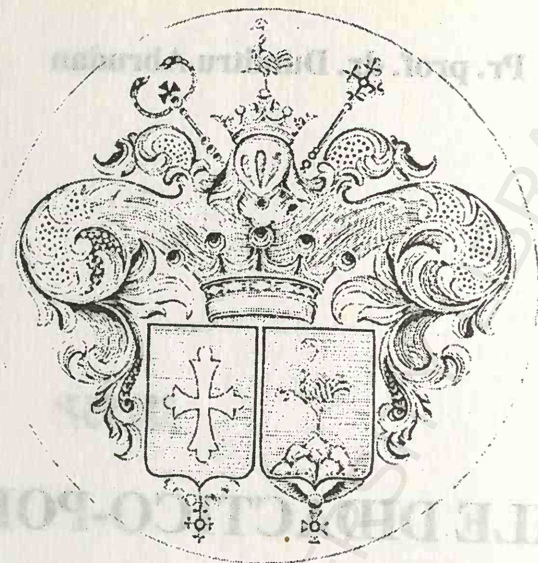
Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan

CĂRŢILE DIDACTICO-POETICE

SERIA TEOLOGICĂ
Editura Universităţii "Lucian Blaga"
Sibiu, 2001

CĂRŢILE DIDACTICO - POETICE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ABRUDAN, DUMITRU
Cărţile didactico-poetice / Abrudan Dumitru Sibiu
Editura Universităţii „Lucian Blaga“ din Sibiu, 2002
142 p.; 24 cm.
Bibliogr.
ISBN 973-651-409-9
22.07

Cuvânt înainte

Caracterul inspirat al cărţilor Sfintei Scripturi le conferă o autoritate doctrinară inegalabilă. Ne raportăm la ele ca la un izvor de apă vie, din care ne adăpăm necontenit sufletele. Conţinutul lor este de o mare profunzime, iar forma literară - de o aleasă frumuseţe.

În chip aparte aceste calităţi constituie trăsături definitorii pentru cărţile didactico-poetice. Pe drept cuvânt, autorii lor pot fi socotiţi ca nişte "alăute duhovniceşti", prin mijlocirea cărora Duhul Sfânt ne-a hărăzit să putem asculta armonioase cântări de preamărire a lui Dumnezeu dar şi suspine negrăite ale sufletului întristat şi încercat de ispite şi suferinţe.

Într-adevăr, întâlnim în paginile acestor cărţi cântări de laudă şi imne închinate lui Dumnezeu, apoi proverbe şi cugetări înalte, şi, deopotrivă, plângeri şi rugăciuni de cerere, de umilinţă şi pocăinţă. Avem şi pilde de răbdare în suferinţă, dar şi de întoarcere de la păcat la o viaţă virtuoasă, trăită în frica de Dumnezeu şi năzuinţa spre bine.

Din dorinţa de a facilita studenţilor în Teologie, şi nu numai lor, accesibilitatea la înţelegerea cuprinsului acestor cărţi şi a metodei literar-artistice în care au fost scrise, am socotit oportun să le prezentăm într-un volum aparte, pe care să-l aibă la îndemână atunci când se vor apleca să le citească din Sfânta Scriptură.

Ţinem să precizăm că studierea materialelor introductive, pe care le propunem, nu este suficientă fără lectura, respectiv cercetarea cu atenţie a cuprinsului cărţilor didactico-poetice.

Spre a nu rămâne însă la aspectul didactic, recomandăm includerea acestor cărţi într-un program permanent de lectură,

meditaţie şi rugăciune, bine ştiind că menirea lor este să sfinţească mintea, să cureţe simţirea şi să fortifice voinţa.

Nu putem încheia, fără a semnala apariţia în anul 2000, în Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a volumului intitulat “Poezia Vechiului Testament”, care cuprinde în traducerea şi interpretarea Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, toate cele şase cărţi didactico-poetice: Cartea lui Iov, Psaltirea, Proverbele, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor şi Plângerile lui Ieremia. Este o apariţie care poartă amprenta harului unui mare ierarh, teolog, scriitor şi poet .

Autorul

POEZIA VECHIULUI TESTAMENT

Ca toate popoarele antichităţii, tot astfel şi vechii evrei au cunoscut arta poetică. Poezia, unită cu muzica, le-a înveselit sărbătorile şi le-a făcut mai uşoară munca la seceriş şi culesul viilor, a constituit de asemenea expresia bucuriei la dobândirea biruinţei asupra vrăjmaşilor.

Dintre genurile poetice, evreii au cultivat cu predilecţie genul liric şi genul gnomic sau didactic.[1] Ei au recurs la genul liric spre a-şi exprima bucuriile sau tristeţile cauzate de evenimente fericite sau nefericite din viaţa lor particulară şi publică[2]. Iar prin maximele sau sentinţele morale, specifice genului gnomic, au căutat să dezavueze săvârşirea răului şi să stimuleze practicarea virtuţii.

---

[1] F. Vigouroux, *Poésie hebraïque,* art.în" Dictionnaire de la Bible, tome cinquième, première partie,Paris,1912, col.477.

[2]Ana, mama profetului şi judecătorului Samuel, spre exemplu, va înălţa Domnului o prea frumoasă rugăciune în versuri, atunci când îl va aduce pe fiul ei la cortul sfânt de la Şilo, împlinind astfel făgăduinţa făcută Domnului (Vezi I Sam. 2,1-10). Tot astfel, Moise şi fiii lui Israel vor aduce laudă şi mulţumire lui Dumnezeu, după trecerea prin Marea Roşie (Ieş. 15, 2 - 19). În schimb, între psalmi se numără unul care are drept titlu: "Rugăciunea unui necăjit" (Ps. 101) - o poezie plină de zbucium şi mâhnire sufletească.

Se cuvine subliniat caracterul prin excelenţă religios al poeziei ebraice. De altfel, ne sunt aproape necunoscute producţiile literar-poetice profane. În schimb, ne aflăm în posesia unei bogate colecţii de scrieri poetice şi de învăţătură religios-morală în care profunzimea sentimentului religios, a credinţei şi evlaviei constituie nota lor predominantă. Această colecţie se înscrie ca o categorie distinctă între cărţile Vechiului Testament şi este cunoscută sub denumirea de "*cărţi didactico-poetice*". Aici se cuprind următoarele cărţi: Iov, Psalmii, Pildele sau Proverbele, Eclesiaştul, Cântarea Cântărilor. Cercetătorii biblici enumeră în această grupă, şi nu fără temei, şi cartea "Plângerile lui Ieremia", doar că locul ei în Biblie este imediat după cartea profetică a lui Ieremia.

Dintre necanonice amintim: "Înţelepciunea lui Solomon" şi "Înţelepciunea lui Isus, Fiul lui Sirah".[3]

Pentru înţelegerea acestor cărţi este imperios necesar să fie cunoscută tehnica versificaţiei ebraice, respectiv metoda după care sunt aranjate versurile şi chiar cuvintele într-un vers.

Dintru început trebuie să precizăm că la vechii evrei nu era folosită, în arta poetică, rima, adică potrivirea sau cadenţa sunetelor sau cuvintelor finale din două sau mai multe versuri, ci s-a urmărit o anumită ritmicitate sau succesiune a ideilor[4]

---

3) Se găsesc de asemenea numeroase fragmente scrise în versuri (cântări, binecuvântări, imne, plângeri, proverbe) în aproape toate celelalte cărţi ale Sfintei Scripturi. Amintim astfel:Cântul lui Lameh din Facere 4,23-24; binecuvântările lui Iacob asupra fiilor săi din Facere 49; cântarea lui Moise după trecerea prin Marea Roşie, Ieşire 15; Cântarea de la Arnon Numeri 21,14-15 şi cea de la fântâna de lângă Arnon Numeri, 17,18; Cântecul de biruinţă de la Heşbon, Numeri 21,27-30; profeţiile lui Valaam din Numeri 23,7-18; 18-24; 24, 3-9 şi 15-24; ultima cântare a lui Moise din Deuteronom, 32, 1-43;binecuvântarea lui Moise din Deuteronom, 33 1-29; invocarea opririi soarelui pe cer din Iosua, 10, 12-13; Cântarea Deborei din Judecători, cap.5; proverbele (ghicitorile) lui Samson din Judecători 14,14; cântarea Anei din I Samuel 2,1-10;refrenul superiorităţii lui David asupra lui Saul, I Sam 18,7; plângerile lui David asupra morţii lui Saul şi a lui Ionatan în II Sam. 1,18-27 ultima cântare a lui David din II Sam. 22,2-51;rugăciunea lui Solomon la sfinţirea templului din IRegi 8,12; cântarea lui Asaf din I Cronici, 16,8-36.

4) Totuşi, pot fi identificate, în Biblie, cel puţin două locuri în care rima se dovedeşte a fi fost cunoscută,doar că nu s-a utilizat decât foarte rar.Este vorba de un fragment poetic mai lung din Iov 10,8-18 şi de unul cu mult mai scurt, de numai două stihuri, din Ps.6,1, în carerima pote fi sesizată.

Astfel, o idee dintr-un vers, spre a fi mai bine pusă în evidenţă, a fost preluată în al doilea, în al treilea sau chiar în al patrulea vers, cu cuvinte sinonime sau antitetice.

Tehnica aceasta de construire a poeziei ebraice este cunoscută sub denumirea de *"paralelismul membrelor"*, adică a reluării în paralelă sau a repetării ideii în două sau mai multe versuri consecutive.

Se apreciază ca fiind mult mai valoroasă această tehnică, decât cea a rimei cuvintelor, care adesea nu este altceva decât o înşirare de cuvinte sunătoare, fără un sens profund[5]. Mai mult, unii pun metoda paralelismului membrelor sub semnul providenţei divine, care a rânduit ca acele admirabile poezii sfinte, cuprinse în scrierile biblice amintite, să poată fi mai lesne traduse şi în alte limbi, păstrându-se structura ritmică a ideilor, ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla în cazul în care s-ar fi utilizat rima sunetelor sau cuvintelor.

Rigoarea ştiinţifică ne obligă însă să spunem că "paralelismul membrelor" nu este o invenţie a evreilor. Înaintea lor, această tehnică a fost cunoscută la babilonieni, egipteni şi asirieni. Evreii au importat-o din vechea lor patrie, Caldeea[6]. Dată fiind această situaţie, este explicabilă asemănarea dintre poemele babiloniene, egiptene, asiriene şi poezia biblică

Pentru edificare, redăm în continuare câteva versete din Iov 10,8-18, precum şi cele două stihuri din Ps.6,1:

Iov 10,8-11

8.Iadeika iţvuni vaiaasuni	Mâinile Tale m-au făcut şi m-au zidit
Iachad saviv vatevaleni	Şi acum Tu mă nimiceşti în întregime.
9.Zecar-na chi cahomer asitani	Adu-ţi aminte că m-ai făcut din pământ
Veel afar teşiveni	Şi că mă vei întoarce în ţărână
10.Ha lo che halav taticheni	Nu m-ai turnat oare ca pe lapte
Ve ca ghevina takpieni	Şi nu m-ai închegat ca pe caş?
11.Or u basar talvişeni	M-ai îmbrăcat în piele şi în carne,
12.Uvaaţamot veghidim teschecheni.	M-ai ţesut din oase şi din vine.

Ps.6,1

Iehova al-beafca tochiheni	Doamne, nu cu mânia Ta să mă mustri
Ve al bahamatca teiasreni.	Şi nici cu urgia Ta să mă cerţi.

[5] Dr. Vasile Tarnavschi. Introducere în sfintele cărţi ale Testamentului Vechi Cernăuţi, 1928, p.483

[6] F. Vigouroux, Poésie hébraïque, art. in "Dictionnaire de la Bible, tome cinquième, première partie, Paris, 1012, col.477

vechitestamentară. Dar această asemănare este numai după formă, pentru că, după fond aceste producţii literare diferă total.

Se cunosc trei feluri sau genuri de paralelism poetic: *paralelismul sinonimic, paralelismul antitetic* şi *paralelismul sintetic*[1]. Cum anume se prezintă fiecare dintre acestea, vom arăta nu atât teoretic ci mai ales prin mijlocirea exemplelor, acestea fiind totdeauna mai elocvente decât teoria.

Paralelismul sinonimic este exprimat prioritar printr-un *distih*, dar nu lipsesc nici construcţiile sub forma *tri* sau *tetrastihului*.

a) Spre a ilustra primul gen de paralelism, cel sinonimic exprimat printr-un distih, foarte la îndemână ne este începutul psalmului 18, unde citim:

"Cerurile spun slava lui Dumnezeu
Şi tăria vesteşte facerea mâinilor Sale" (versetul 1).

Este uşor de sesizat sinonimia: "cerurile" şi "tăria", apoi: "spun slava lui Dumnezeu" şi "vesteşte facerea mâinilor Sale".

De observat metrica, respectiv lungimea egală a celor două versuri: avem câte cinci cuvinte în fiecare dintre ele.

Aceeaşi metodă se poate constata şi în distihul următor:

"Ziua zilei spune cuvânt
Şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţa" (Ps. 18, 2)

Apoi, în continuare:

"În tot pământul a ieşit vestirea lor
Şi până la marginile lumii *cuvintele* lor" (Ps.18,4)

Spre o mai deplină edificare, adăugăm şi aceste distihuri

"Iar tu Doamne, să nu depărtezi îndurările Tale de la mine;
Mila Ta şi adevărul Tău pururea să mă sprijinească"
(Ps. 39, 25)
Binevoieşte, Doamne, ca să mă izbăveşti;
Spre ajutorul meu, Doamne, ia aminte" (Ps. 39, 18.)

Pentru a nu rămâne doar la exemple din psalmi, vom căuta construcţii poetice similare şi în celelalte cărţi. Iată câteva din cartea Pildelor sau Proverbelor.

[1] Dr. Vasile Tarnavschi, op.cit. p.483

"Bunăstarea nu dăinuieşte de-a pururi
Şi nici bogăţia din neam în neam" (Prov. 27, 24)
"Eu am fost din veac întemeiată;
Mai înainte de a se fi făcut pământul"(Prov. Cap. 8, 23)
"Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui;
Mai înainte de lucrările lui cele de demult" (Prov. 8, 22)
"Cel ce ceartă pe batjocoritor îşi atrage dispreţul
Şi cel ce dojeneşte pe cel fărădelege îşi atrage ocara" (Prov. 9, 7)

Apoi iarăşi:

"Că prin Domnul se vor înmulţi zilele tale
Şi prin El se vor adăuga ţie ani de viaţă" (Prov. 9, 11).

Redăm şi din Eclesiast două distihuri succesive:

"Chiar în gândul tău nu blestema pe rege
Şi în cămara unde dormi nu defăima pe cel puternic"
"Căci păsările cerului pot să ducă un cuvânt
Şi neamul celor înaripate să dea vorba ta pe faţă (Ecl. 10, 20)

Nu mai puţin sugestiv este şi următorul exemplu din Cântarea Cântărilor:

"Eşti grădină încuiată, sora mea, mireasa mea,
Eşti fântână acoperită şi izvor pecetluit" (cap. 3, 12).

Precum vedem, repetarea ideilor nu este totuşi o tautologie, întrucât se schimbă cuvintele, iar prin aceasta, idea dobândeşte o mai mare expresivitate.

Uneori, pentru ca să se contureze mai bine sensul, în cel de al doilea vers sau membru al distihurilor se adaugă unul sau chiar două cuvinte, precum se vede din următorul exemplu:

"Dumnezeul răzbunărilor, Domnul,
Dumnezeul răzbunărilor cu îndrăzneală a grăit" (Ps. 93, 1)

Sau:

"Până când păcătoşii, Doamne,
Până când păcătoşii se vor făli" (Ps. 93, 3).

b) Exemplul clasic de paralelism sinonimic în tristihuri avem la începutul Psalmului 1:

"Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor
Şi în calea păcătoşilor nu a stat
Şi pe scaunul hulitorilor n-a şezut" (vers. 1)

De reţinut caracterul sinonimic al verbelor: "n-a umblat", "n-a stat" şi "n-a şezut". Toate trei sugerează ideea că bărbatul fericit de psalmist n-a persistat în rău, adică nu s-a asociat cu cei ce săvârşeau nedreptăţi şi păcate.

c) Paralelismul sinonimic în tetrastihuri poate fi întâlnit cu mult mai rar decât cel în di şi tristihuri. În Psalmul 90, 5-6 avem un exemplu suficient de clar despre felul cum se succed ideile în cele patru stihuri sau linii paralele. Astfel, după ce se recomandă ascultare şi supunere faţă de Domnul, se menţionează avantajele care decurg din aceasta, arătându-se că făcând aşa:

"Nu te vei mai teme de frica de noapte,
De săgeata ce zboară ziua,
De lucrul ce umblă în întunerec,
De molima ce bântuie la amiază".

2 Paralelismul antitetic sau opoziţional constituie o tehnică de versificaţie în care se utilizează sentinţe şi maxime contrare sau antitetice. Evident că acest gen poetic nu poate fi construit decât prin forma distihului.

Pin excelenţă, Cartea Proverbelor sau Pildelor poartă amprenta acestei metode.

Un exemplu foarte elocvent despre ceea ce înseamnă paralelismul antitetic îl avem în Proverbe cap. 10, 1, unde citim:

"Fiul înţelept este bucuria tatălui său,
Iar fiul nebun este întristarea mamei sale"

Exemplele pot fi găsite la tot pasul, în această carte. Astfel, vom mai menţiona încă alte câteva:

"Ura aduce ceartă,
Dar dragostea acoperă toate cusururile" (Prov. 10,12).
"La moartea omului drept rămâne speranţa,
Dar la moartea celui păcătos aceasta piere" (Prov. 11, 7)
"Prin binecuvântarea celor drepţi, cetatea merge înainte,
Iar prin gura celor nelegiuiţi ea ajunge ruină" (Prov. 11, 11)

"Buzele celor ce spun adevărul vor dăinui totdeauna,
Iar limba grăitoare de minciună numai pentru o clipă"
(Prov. 12, 24)

Uneori se poate observa o alternanţă între un distih sinonimic şi un vers (stih) antitetic. Astfel, în Prov. 12, 28 citim
"Pe cărarea dreptăţii este viaţa
Şi pe calea pe care ea o însemnează - nemurirea.
Dar calea nebuniei duce la moarte".

3. Paralelismul sintetic este acea metodă de exprimare poetică în care membrele sau stihurile se aseamănă întreolaltă numai cu privire la formă, respectiv la lungimea lor. Fondul este divers, fără a exista neapărat o legătură între idei. Poezia realizată în acest fel se apropie foarte mult de proză. Exemplele pe care dorim să le alegem sunt din câţiva psalmi. Astfel, în Ps. 18, 8 ş.u. citim:

"Legea Domnului este fără prihană;
Ea întoarce sufletele.
Mărturia Domnului este credincioasă;
Ea înţelepţeşte pruncii".

Ceea ce putem observa este o oarecare cadenţă a stihurilor. Un exemplu mai extins de paralelism sintetic avem în Psalm 46, unde citim:

"Toate popoarele bateţi din palme,
Strigaţi lui Dumnezeu cu glas de bucurie.
Că Domnul este preaînalt, înfricoşător,
Împărat mare peste tot pământul.
Supusu-ne-a nouă popoare
Şi neamuri sub picioarele noastre:
Alesu-ne-a nouă moştenirea Sa,
Frumuseţea lui Iacob, pe care a iubit-o.
Suitu-s-a Domnul în strigare,
Domnul în glas de trâmbiţă.
Cântaţi Dumnezeului nostru, cântaţi;
Cântaţi Împăratului nostru, cântaţi.
Că împărat a tot pământul este Dumnezeu;
Cântaţi cu înţelegere.

Împărăţit-a Dumnezeu peste neamuri;
Dumnezeu şade pe tronul cel Sfânt al Său.
Mai marii popoarelor s-au adunat
Cu poporul Dumnezeului lui Avraam,
Că ai lui Dumnezeu sunt puternicii pământului
El s-a înălţat foarte".

Ar mai fi de menţionat la acest capitol al poeziei ebraice şi tehnica acrostihului, adică a succesiunii versurilor în ordinea alfabetică. Este vorba evident de o tehnică foarte pretenţioasă şi ca atare nu uşor de realizat. În această tehnică a fost scrisă cartea "Plângerile lui Ieremia". Nu ne va surprinde prin urmare faptul că în primele două capitole ale cărţii avem tot câte 22 de versete, câte litere are alfabetul ebraic, fiecare verset începând cu o literă, în ordinea alfabetului. În schimb, în cel de al III-lea capitol avem 66 de versete, ceea ce înseamnă că tot câte trei versete încep cu aceeaşi literă a alfabetului ebraic. În capitolul 4 se revine la 22 de versete. Din păcate, succesiunea alfabetică a versetelor poate fi observată doar în textul original, dar nu şi în traduceri.

Tehnica paralelismului presupune automat existenţa şi a strofelor. Un distih, un tristih sau un tetrastih constituie fiecare o strofă. Un exemplu de strofe cu distihuri (mai ales sinonime) avem în Plângeri cap.5, iar strofe cu tristihuri avem în Plângeri, capitolele 1-3.

Există opinia că paralelismul membrelor (respectiv al stihurilor) se aplică şi la strofe, în sensul că după o strofă determinată, urmează o a doua care poate să exprime un paralelism sinonimic, antitetic sau sintetic.

Alte caracteristici ale poeziei ebraice sunt asonanţa şi aliteraţia.

Prin asonanţă se înţelege reproducerea sau repetarea frecventă a aceluiaşi sunet, cum avem spre exemplu pronumele posesiv "Nu" - "al nostru" (în ebraică), care se repetă de 35 de ori în cele 22 de versete ale capitolului 5 din Plângerile lui Ieremia.

Asonanţa se deosebeşte de rimă prin aceea că suntetul care se repetă nu este amplasat la sfârşitul versurilor ci în mod arbitrar, în locuri diferite. Astfel se face referire în capitolul menţionat la: scara *noastră;* casele *noastre*; mamele *noastre*;

lemnele *noastre*; grumajii *noştri*; părinţii *noştri*; primejdia vieţii *noastre*; pielea *noastră*; veselia inimii *noastre*; jocul *nostru*, capul *nostru*, zilele *noastre*, etc.

Aliteraţia este repetarea aceloraşi litere sau silabe, în cuvinte care se succed. Exemplu avem în Iov. 30, 3, unde litera şin (ş) se repetă în trei cuvinte succesive. Astfel citim: "*eşem şuah umeşoah*". Tot aşa se petrec lucrurile în Iov 38, 27, unde iarăşi citim: "Lehaşbia şuah umeşoah". Cuvintele "şuah u meşoah" pe care le întâlnim în cele două locuri, se traduc prin "ţinuturi sterpe şi uscate".

Am căutat să formulăm aceste consideraţii spre a sublinia valoarea excepţională a Bibliei nu numai sub raport duhovnicesc ci şi din punct de vedere literar artistic. Găsim în paginile ei frumuseţi literare de o muzicalitate inegalabilă.

Încercând o caracterizare de ansamblu a poeziei ebraice, vom arăta că aceasta s-a impus printr-o bogăţie de imagini, prin forţa şi profunzimea gândirii, prin măreţia şi simplitatea expresiei şi nu mai puţin prin varietatea şi ingeniozitatea metaforelor. Texte precum cele din cartea Iov, cap. 38-41 şi Psalmii 8 şi 103 unde sunt descrise pe de o parte atotputernicia şi atotînţelepciunea lui Dumnezeu, iar pe de altă parte măreţia şi valoarea creaţiei, rămân modele de ingeniozitate şi măestrie poetică.

Trăsătura cea mai caracteristică a poeziei biblice este lirismul. Prin aceasta accesibilitatea ei la sufletul uman, în general, este de necontestat. Se poate vorbi de o sete neostoită şi de un interes mereu susţinut după gustarea frumuseţilor duhovniceşti tăinuite în cuprinsul poemelor, rugăciunilor şi cântărilor din cărţile didactico-poetice ale Vechiului Testament şi în special din psalmi, unde găsim celebrate atributele divine, puterea lui Dumnezeu, bunătatea Sa, intervenţia Sa providenţială în destinul lumii şi al omului.

Bibliografie

1. L.Saalschütz, *Von der Form der hebräischen Poesie*, Königsberg, 1825

2. Eb. Schrader, *Semitismus und Babylonismus*, in Jahrbücher für protestantische Teologie, t I, 1875, p. 121 ş.u.

3. M. F. B. Koester, *Die Strophen oder der Paralelismus der Verse der hebräischen Poesie*, in "Studien und Kritiken", 1831, p. 40-114

4. Isidor Onciul, *Manual de Arheologie Biblică*, Cernăuţi 1884, p. 175-189

5. D. H. Müler. *Die Propheten in ihrer ursprünglichen* Form, Viena 1896

6. F. Perles, *Zur hebräischen Strophic*, Viena 1896

7. J. Döller, *Rytmus, Metrik, und Strophik in der biblisch-hebräischen Poesie*, Paderborn, 1899

8. Ed. König, *Stilistik, Retorik, Poetic in Bezung auf die biblische Literatur*, Leipzig 1900

9. H. Grimme, *Psalmenprobleme, Untersuchungen über Metrik, Strophen und Pasek des Psalmenbuches*, Fribourg, 1902

10. El. König, *Die Poesie des Alten Testaments*, Leipzig 1907

11. J. Touzard, *H'ébraique (Langue)* (vezi partea referitoare la poezie), art. în " Dictionnaire de la Bible", publieé par F. Vigouroux avec les concurs d'une grande nombre des colaborateurs tome troisième, première partie, Paris, 1926 p. 465-512

12. Dr. Vasile Tarnavschi, *Introducere în Sfintele cărţi ale Testamentului Vechi*, Cernăuţi 1928, p. 481-492

13. Idem, *Arheologia Biblică*, Cernăuţi 1930, p. 226-228

14. Pr. Prof Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga, Pr. Prof. Gheorghe Barna, Pr. Prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament pentru Institutele Teologice,* Editura Institutul Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1985, p. 324-331.

Cartea Iov şi valoarea ei antropologică

Cartea Iov ocupă, prin originalitatea cuprinsului ei, un loc aparte în cadrul canonului biblic al Vechiului Testament. Intrată în grupa cărţilor didactico – poetice, se deosebeşte totuşi substanţial de acestea[8], deoarece respectă un plan minuţios întocmit, o gradaţie logică în exprimarea ideilor[9]. Ea alcătuieşte o istorisire bine închegată, autorul ei făcând dovada unui spirit profund creator[10]. Sub toate aspectele, cartea Iov este apreciată ca fiind "coroana cărţilor didactico-poetice şi una dintre cele mai de seamă creaţii ale geniului uman"[11]. După aprecierea lui Th. Carlyle, nimic în Scriptură sau în afară de ea nu egalează valoarea literară a acestei cărţi[12]. Un cercetător vede în ea "una dintre capodoperele care a rămas modernă pentru toate generaţiile"[13],iar un altul o compară cu scrierile lui Homer[14].

Toate aceste aprecieri sunt desigur justificate, cartea Iov întrunind calităţi literar-artistice superioare. Înţelegem însă că Evangheliile au fost exceptate de către cei ce se pronunţau în termeni atât de elogioşi, acestea depăşind în valoare orice altă scriere de cuprins religios.

---

[8] Adolphe Lods,*Recherches recentes sur le livre de Job*, art. în "Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses", 1934, p.506

Pr.Popescu Mălăieşti,*Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în B.O.R.,nr.11 (524) /1925, p.642.

[9] Pr.Popescu Mălăieşti,*Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în B.O.R.,nr.11 (524) /1925, p.642.

[10] F.Prat,*Livre de Job*, art. în "Dictionnaire de la Bible",III, partea a doua, Paris, 1926, col.1561; B.Mangâru,*Cartea Iov*, atr. în B.O.R. nr. 9/1911, p.1041.

[11] C.H.Cornill,*Einleintung,* Fribourg- in – Brisgau, 1896, p.233, H.H. Rowley, *From Moses to Qumran,* Studies in the Old Testament, London,1964,p.141.

[12].*On Heroes,* Lecture 2, The New Universal Library Edition, p.67.

[13] M.Buttenwieser, *The Book of Job,*1922, p.3.

[14] J.Neyrand,*Etudes,* CLXXIII, 1922, p.124.

CUPRINSUL CĂRŢII

I. PROLOGUL (în proză) cuprinde capitolele1-2, în care sunt inserate date generale în legătură cu Iov, eroul principal al poemului dramatic. El este caracterizat ca un om integru, drept, temător de Dumnezeu şi care se fereşte de rău (Iov1,1). Ca răsplată a virtuţilor sale, a fost dăruit de Dumnezeu cu o familienumeroasă (avea şapte băieţi şi trei fete), cu o bună stare materială şi cu o poziţie socială deosebită: era "cel mai de seamă dintre toţi răsăritenii" (Iov 1, 2-3).

Dar Satan, duşmanul lui Dumnezeu şi pismuitorul oamenilor, intervine brutal în viaţa eroului, cauzându-i nefericire şi multă suferinţă. Iov îşi pierde copiii, averea şi sănătatea. Lovit de lepră este nevoit să-şi părăsească domiciliul, zăcând plin de bube la marginea cetăţii. Deşi este încercat peste măsură, el nu se revoltă, nu huleşte ci suportă totul cu răbdare. Fiecare încercare este întâmpinată cu cuvintele: "Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat" (Iov 1, 21). Când femeia sa, copleşită de nenorocirea abătută asupra casei lor, îşi pierde cumpătul şi îi aruncă expresii grele ("Blestemă, mai bine, pe Dumnezeu şi mori", Iov 2, 9), el găseşte şi de această dată puterea să rămână neclintit : "Vorbeşti ca o femeie fără minte. Oare dacă primim cele bune de la Dumnezeu, nu se cuvine a le primi şi pe cele rele ?" (Iov 2, 10).

Trei prieteni ai lui Iov – Elifaz din Teman, Bildad din Suah şi Ţofar din Naamah- aflând despre nenorocirea acestuia, vin să împărtăşească durerea lui. Adânc impresionaţi de starea jalnică a prietenului lor nu găsesc cuvinte potrivite spre a-şi exprima compasiunea. În deplină tăcere, ei varsă lacrimi. O privelişte tristă încheie prologul cărţii.

II. TRATAREA (în versuri), cuprinsă între cap. 3,1-42,6 , caută dezlegarea problemei centrale a cărţii: suferinţa dreptului în această lume.

În tratare se pot distinge trei părţi, inegale ca întindere dar care se îmbină şi se completează armonios.

A. PARTEA I, cea mai extinsă (cap. 3,1-cap. 31,40), constituie cadrul în care se desfăşoară întreita dispută dintre Iov şi prietenii săi cu privire la cauzele nenorocirilor ce se abat asupra oamenilor.

Prilejul pentru deschiderea disputei îl oferă Iov, care încearcă altă stare sufletească decât avusese anterior. Părându-i-se că dreptatea divină întârzie să apară, încercările depăşind puterile sale, el blestemă ziua în care s-a născut şi se întreabă de ce n-a murit când se afla în pântecele maicii sale.

Prima reacţie vine din partea lui Elifaz, care îl mustră pentru deznădejdea sa şi dă expresie convingerii predominante în sânul poporului evreu că Dumnezeu numai pe păcătoşi îi pedepseşte, pe când, pe cei derepţi îi răsplăteşte încă în această lume: "Adu-ţi aminte care nevinovat s-a prăpădit şi unde a pierit urma celor drepţi în faţa lui Dumnezeu?" (Iov 4, 7).

Dacă Dumnezeu îngăduie totuşi ca şi cel drept să fie încercat, aceasta este spre binele lui, "Căci fericit este omul pe care Dumnezeu îl mustră"- conchide Elifaz. În răspunsul său, Iov îi arată că omul, având trup muritor nu poate sta totuşi neclintit în faţa valurilor învolburate ale vieţii. El este convins că pedeapsa de la Dumnezeu, venită pe neaşteptate, depăşeşte gravitatea faptelor săvârşite, el simţindu-se fără vină: "Cercetaţi din nou. Nu este nici o viclenie! Dreptatea mea este mereu aici" (Iov 6, 29).

Acum intervine în discuţie Bildad, cel de-al doilea prieten al lui Iov care se arată tributar aceleiaşi concepţii că numai păcătoşii sunt pedepsiţi, iar celor drepţi Dumnezeu le face până la urmă dreptate. Dacă Iov este fără vină, Dumnezeu "va clădi la loc casa dreptăţii sale". Cât despre fecoirii săi, dacă aceia au murit, înseamnă că au păcătuit faţă de Dumnezeu şi El "i-a lăsat să se prăbuşească sub povara nelegiuirii lor" (Iov 8, 4).

Intervenţia lui Bildad n-a avut darul de a mângâia inima zdrobită a lui Iov. Dimpotrivă, auzind verdictul în privinţa sfârşitului fiilor săi, el se întristează şi mai mult. Apoi descrie la început, în culori vii, puterea lui Dumnezeu, glorioasă în toată manifestarea ei. Dumnezeu" a creat Carul mare, Raliţa, Pleiadele şi cămările stelelor din miazăzi. El a făcut lucruri mari şi

nepătrunse şi minuni fără de număr (Iov 9, 9-10). În faţa măreţiei divine, omul apare ca o fiinţă efemeră. Dumnezeu este prea departe de el ca să-l bage în seamă şi să stea să cântărească faptele sale. Pesimismul, uşor sesizabil, este desigur rezultatul suferinţei de care are parte. Copleşit de chinurile sufletului şi ale trupului, el se adresează Domnului, cerându-I îndurare: "Nu mă osândi. Lămureşte-mă, să ştiu pentru ce te certi cu mine...Nu sunt zilele mele destul de puţine? Dă-te la o parte ca să pot să-mi vin puţin în fire, mai înainte ca să plec spre a nu mă mai întoarce din ţinutul întunericului şi al umbrelor morţii, ţara de întuneric şi de neorînduială unde lumina este tot una cu bezna"(Iov 10, 20-22).

Strigarea disperată a lui Iov este interpretată de Ţofar, cel de-al treilea partener de dialog, ca o îndrăzneală plină de făţărnicie. Acesta arată că Dumnezeu nu poate fi tras la răspundere, deoarece depăşeşte în măreţie cerurile. Deşi transcende lumea, Dumnezeu nu ignoră existenţa creaturilor şi în special a omului. El vede nedreptatea păcătoşilor şi ţine seamă de faptele celor ce trăiesc din înşelăciune. Pe cei ce se pocăiesc, Dumnezeu îi iartă şi înlătură de la ei tot răul. De aceea Ţofar îl asigură pe Iov că şi el va găsi îndurare: "atunci vei ridica fruntea ta fără pată pe ea, vei fi din nou puternic şi fără frică, vei uita necazul tău de azi şi-ţi vei aduce aminte de el numai ca de nişte ape care au fost şi au trecut. Şi viaţa ta va înflori mai mândră decât în miezul zilei"(Iov 11, 15-17).

Ascultând cuvintele lui Ţofar, care a avut un ton asemănător celorlalţi doi antevorbitori, Iov se adresează acum tuturor, acuzându-i pe toţi trei de uzurparea unui drept pe care nu-l au: s-au transformat în apărători ai lui Dumnezeu şi judecători ai unui semen al lor aflat în suferinţă. Iov nu le recunoaşte acest drept şi reproşându-le lipsa de înţelepciune, rămâne ferm în apărarea nevinovăţiei sale. Apoi, el se adresează direct lui Dumnezeu, contrariat de faptul că Dumnezeu acordă atâta importanţă unor greşeli care poate sunt ale nepriceperii sau, în orice caz, făcute de o făptură limitată şi nedesăvârşită: "Vrei oare să înspăimânţi o frunză pe care o bate vântul? Sau vrei să te îndârjeşti împotriva unui pai uscat?"- se plânge el (Iov 14, 1-2).

Disputa dintre Iov şi prietenii săi nu se încheie aici. În aceeaşi ordine, dar într-o atmosferă de mai mare încordare, începe al doilea ciclu de cuvântări.

Elifaz din Teman avea deja pregătită mustrarea împotriva lui Iov, acuzându-l de lipsă de cucernicie. Îl previne că oricine "a îndrăznit să facă pe viteazul faţă de cel Atotputernic", n-a rămas nepedepsit (Iov 5, 25). Iov reacţionează la aceste insinuări şi recunoaşte că suferinţele sale şi chipul său înroşit de plâns ar putea lăsa impresia că este un păcătos care îşi ispăşeşte nelegiuirea. Dar "cu toate acestea, în mâinile mele nu este nici o silnicie şi rugăciunea mea este curată" (Iov 16, 17). Sufletul său este pătruns de o speranţă: sus, în cer se află un martor care va da pentru el bună mărturie. Acela este Dumnezeu (Iov 16, 19). Totuşi, echilibrul recâştigat de Iov durează foarte puţin. El se lasă din nou copleşit de necazurile care îl împresoară.

La fel de necruţător faţă de Iov se arată şi Bildad care îl opreşte din tânguiri şi pe un ton apăsat aminteşte şi el de pedeapsa care îl aşteaptă pe cel nelegiuit. Iov intervine şi încearcă să-i determine pe cei trei să tacă. Se referă din nou la starea sa jalnică, dar nu recunoaşte că aceasta ar fi rezultatul păcătoşeniei sale ascunse. Chiar dacă în această viaţă nu se va dovedi nevinovăţia sa, el speră că în ziua cea de apoi la Înviere, lucrul acesta va ieşi la lumină. Sunt impresionante cuvintele pe care le rosteşte acum: "Dar eu ştiu că Răscumpărătorul meu este viu şi că el, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea care se destramă. Şi afară de trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El Îl voi vedea şi ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia" (Iov 19, 25-27).

Ţofar din Naamah îl imită pe Bildad în exprimarea aceleiaşi idei a nestatorniciei firii celui păcătos, cuvinte socotite de Iov ca "deşarte mângâieri", deoarece sub masca lor stă bănuiala că cel căruia îi sunt adresate este un păcătos.

Cel de al treilea ciclu de cuvântări cuprinde numai intervenţiile lui Elifaz şi Bildad şi răspunsurile lui Iov. Ţofar dispare din cadru. Acum Elifaz vorbeşte deschis despre vinovăţia lui Iov. Se referă direct la unele păcate pe care le-ar cunoaşte: zăloage luate de la alţii, prigonirea văduvelor şi orfanilor, lipsa

de îndurare faţă de cei însetaţi şi flămânzi. Singura şansă ar fi întoarcerea la Dumnezeu, smerenia şi îndepărtarea nedreptăţii din cortul său (Iov 22, 23). În locul strâmbei judecăţi a oamenilor, Iov ar dori să se supună judecăţii imparţiale a lui Dumnezeu: "El ar lua aminte la omul drept care vorbeşte în faţa Lui şi astfel aş fi iertat pe vecie" (Iov23, 7). Bildad are acum o intervenţie foarte scurtă. Hotărârea de a spune ceva i-a fost impusă de dârzenia cu care Iov se menţine ferm pe aceeaşi poziţie a nevinovăţiei pe care o pretinde. Indirect, îi răspunde că este totuşi păcătos deoarece" cum ar putea un om să fie fără de prihană inaintea lui Dumnezeu sau cum ar putea să fie curat cel ce se naşte din femeie?" (Iov 25, 4). Păcatul strămoşesc se prelungeşte în toţi oamenii. Singur Dumnezeu este mai presus de orice întinare. Nici luna şi nici stelele nu pot fi socotite curate şi desăvârşit strălucitoare, în comparaţie cu slava lui Dumnezeu cea necuprinsă.

Iov găseşte intervenţia lui Bildad lipsită de consistenţă. Este convins de puterea şi înţelepciunea lui Dumnezeu fără limite. El înţelege că ceeea ce putem cunoaşte despre Dumnezeu este infim în raport cu cea ce este El în fiinţă: "Cât de puţin lucru este ceea ce străbate până la noi!"- constată Iov (26, 14).

Încheierea disputei este marcată de două monologuri ale lui Iov.

În primul rând el îşi apără încă o dată nevinovăţia cu toată fermitatea: "Ţin cu tărie la dreptatea mea şi nu voi lăsa-o să-mi scape. Inima nu se ruşinează de zilele pe care le-am trăit" (Iov 27, 6). Vorbeşte apoi despre cuceririle omului, despre superioritatea lui în raport cu celelalte făpturi. Un singur lucru n-a aflat omul:izvorul înţelepciunii, deoarece înţelepciunea nu este din lumea aceasta, ci vine de la Dumnezeu". Frica de Dumnezeu, aceasta e înţelepciunea – conchide Iov- iar în îndepărtarea de cel rău stă priceperea" (Iov 28, 28).

Al doilea monolog este momentul culminant al autoapărării lui Iov. El zugrăveşte în chip măiestrit întreaga icoană a vieţii sale plină de încercări. Concluzia finală: nenorocirea care s-a abătut asupra lui nu este consecinţa păcatelor de care este învinuit pe nedrept. Înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor

conştiinţa sa este curată. Cu aceasta, Iov încetează să mai vorbească. Va lua cuvântul doar la sfârşit, când drama vieţii sale se încheie în mod fericit.

B. Partea a II- a cărţii este cu mult mai scurtă, fiind cuprinsă între cap. 32 şi 37. De altfel, aici vorbeşte o singură persoană: Elihu, fiul lui Baracheel din Buz. Martor ocular al disputelor anterioare, a tăcut mereu până acum, acordând prioritate celor mai vârstnici, dar nu mai poate răbda: s-a aprins de mânie atât împotriva lui Iov cât şi a celorlalţi trei.

În prima sa cuvântare, Elihu se referă la una dintre afirmaţiile lui Iov când s-a declarat întru totul fără de păcat. El repetă din memorie cuvintele acestuia. Orice om – afirmă Elihu – care ar vorbi aşa n-ar avea dreptatea de partea lui, deoarece nu există om fără de păcat. Dreptatea lui Dumnezeu nu poate fi pusă la îndoială. El depăşeşte în măreţie toate creaturile. Planurile sale sunt mai presus de înţelegere. În orice caz, Dumnezeu voieşte întotdeauna binele oamenilor. La îndemâna Sa stau atâtea căi şi mijloace spre a-i îndruma, mustra, încuraja sau chiar certa.

În cuvântarea a doua, Elihu se referă la alte afirmaţii ale lui Iov. El pretindea că "omul n-are nici un folos dacă se străduieşte să fie plăcut lui Dumnezeu" (Iov 34, 9). Cu alte cuvinte, Dumnezeu este insensibil la ceea ce face omul. Or, a susţine aşa ceva înseamnă a ignora un fapt evident pentru oricine şi anume că lumea aceasta există tocmai pentru că Dumnezeu poartă grijă de ea, se interesează de ea, o cârmuieşte cu înţelepciune. "El supraveghează toate cărările omului şi vede toţi paşii lui. Pentru El nu este nici un întuneric, nici umbră unde să se poată ascunde cei ce lucrează nelegiuirea" (Iov 34, 21-22).

În a treia cuvântare, Elihu îl mustră pe Iov pentru că se îndoieşte de foloasele pietăţii. La drept vorbind, Dumnezeu n-are nevoie de binele pe care îl săvârşeşte omul. Pe El, în chip direct nu-l afectează nici păcatele acestuia. Dacă omul este drept, aceasta este în folosul său, iar dacă este păcătos, este în paguba sa. Domnul este Judecătorul tuturor, al celor buni şi al celor răi. El este fără greşeală în cântărirea faptelor ştiute şi neştiute ale fiecăruia.

S-ar cuveni, continuă Elihu în cea de-a patra cuvântare, ca Iov să ia aminte la atâtea destine umane câte s-au perindat în istorie. Au fost conducători puternici care s-au trufit în sinea lor, pe care Dumnezeu i-a smerit pedepsindu-i pentru abuzurile şi nedreptăţile pe care le-au săvârşit. Pe cei care s-au îndreptat, i-a iertat şi i-a scos la liman, încât au ajuns să se bucure din nou de zile senine.

Încă o dată, Elihu accentuează ideea că "pe cel Atotputernic nu putem să-L ajungem cu priceperea noastră. El este atotînalt în putere şi bogat în milă şi nu calcă niciodată judecata în picioare" (Iov 37, 23).

C. ***Partea a III-a*** a cărţii se cuprinde între cap. 38, 1 şi 42, 6. Aflăm de aici că ceea ce a cerut Iov cu insistenţă s-a realizat: Dumnezeu, pe care L-a dorit să-L aibă ca judecător, se arată la vedere şi grăieşte despre toate lucrările Sale cele minunate.

La început, Dumnezeu îi reproşează lui Iov că "pune pronia sub obroc, prin cuvinte fără înţelepciune". Apoi, îl întreabă direct: "Unde erai tu când am întemeiat pământul?" (Iov 38, 2-4). Prin alte felurite întrebări despre măreţia lucrurilor, despre forţele naturii, despre originea şi viaţa animalelor, Dumnezeu îl convinge pe Iov de neştiinţa lui. În faţa cuvântului autoritar al lui Dumnezeu, Iov recunoaşte că a greşit. "Dacă am fost uşuratic, ce răspuns să-ţi mai dau? Voi pune mâna pe gura mea. Am vorbit o dată dar încă o dată nu voi mai vorbi..."(Iov 40, 4-5).

Simpla recunoaştere a unor greşeli săvârşite, nu este suficientă înaintea lui Dumnezeu. Omul trebuie să se hotărască să nu le mai repete. Dumnezeu rosteşte o nouă cuvântare în care arată că omul nu trebuie niciodată să se justifice pe sine, acuzându-L pe Dumnezeu, cu atât mai mult cu cât omul este o fiinţă limitată care nu poate stăpâni toate creaturile, unele depăşindu-l în putere.

Iov îşi mărturiseşte vina sa: " Cu adevărat am vorbit fără să înţeleg lucruri prea minunate pentru mine şi nu ştiam...Din spusele unora şi altora auzisem despre Tine, acum ochiul meu Te-a văzut. Pentru aceea mă urgisesc eu pe mine însumi şi mă pocăiesc în sac şi-n cenuşă (Iov 42, 5-6).

Epilogul (cap. 42, 7-42) este în proză. Iov a găsit iertare înaintea lui Dumnezeu, Care i-a rânduit o stare mai fericită decât cea anterioară. În ciuda slăbiciunii firii sale, el s-a luptat vitejeşte şi iată a biruit, primind astfel o dreaptă răsplată.

Unitatea cărţii Iov şi autorul ei

Unitatea cărţii Iov a fost apărată constant de către toţi cercetătorii şi comentatorii biblici.

Criticii au exprimat îndoieli în privinţa autenticităţii unor fragmente. Astfel, textul din Iov 28, 28 şi pericopa din Iov 39, 13-25 au fost considerate interpolări ulterioare. Despre cuvântările lui Elihu (cap. 32-37) se afirmă de asemenea insistent că au fost ataşate şi ele mai tărziu la planul iniţial al cărţii, şi ar întârzia oarecum intervenţia lui Iahve, care se adresează lui Iov" peste capul acestui pretenţios orator", lăsând impresia că îl ignoră complet[15].

Lectura atentă a cărţii nu justifică totuşi asemenea opinii. Dimpotrivă, părţile din care este alcătuită cartea se succed în chip firesc. Cuvântările lui Elihu, departe de a întrerupe firul istorisirii, ne ajută să înţelegem mai bine ansamblul naraţiunii. Ele sunt de fapt un preludiu al intervenţiei directe a lui Dumnezeu.

Credinţa vechilor evrei era că această carte este unitară, fiind scrisă de unul şi acelaşi autor. Aceeaşi credinţă au împărtăşit-o şi Sfinţii Părinţi ai Bisericii, la care au aderat apoi cei mai mulţi şi mai însemnaţi teologi până în ziua de astăzi. Unul dintre ei se exprimase astfel: "Fiecare parte a cărţii Iov a fost compusă spre a se îmbina cu întregul. Ea n-a existat separat niciodată. Dezvoltarea compoziţiei este pur internă. Nu este aceea a unui bulgăre de zăpadă care învârtindu-se adună noi straturi, prin care se îngroaşă. Este dezvoltarea plantei care creşte

---

[15] *Introduction à la Bible*, Édition nouvelle, tome II, *Introduction Critique à L'Ancien Testament* sous la direction de Henri Cazelles, Paris 1973, p.582. Vezi şi Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga, Pr. Prof. Gheorghe Barna şi Pr. Prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament pentru Institutele Teologice*, Ediţia a II-a, Ed. Instit. Biblic şi de misiune al B. O. R., Buc.1985, p.353.

prin viaţa sa proprie şi păstrează aceeaşi sevă până la deplina ei maturizare. Cum să înţelegem cuvântările lui Elihu înafara cărţii Iov? Discuţia dintre Iov şi prietenii săi poate fi separată de prolog şi epilog? Ea n-ar avea fără aceste părţi nici un sens"[16]

Într-adevăr, studiată cu atenţie, cartea Iov se înfăţişează ca o scriere unitară, aparţinând unui singur autor, care îşi desfăşoară planul său în mod logic şi temeinic. Atât fondul cât şi forma scrierii pledează în favoarea admiterii unui autor unic de la care ne-a rămas această lucrare perfect închegată.

La întrebarea: cine este autorul în cauză, răspunsurile au variat foarte mult, deoarece în carte nu găsim nici cel mai mic indiciu care să ne orienteze în vreo direcţie. S-a pornit doar de la simple presupuneri, avându-se în vedere caracterul limbii, stadiul de dezvoltare al gândirii teologice pe care îl reflectă cartea, apropierea ei din punct de vedere formal de o scriere sau alta a Vechiului Testament, etc.

În timpurile străvechi, cartea era atribuită lui Iov însuşi sau unora dintre prietenii săi[17], supoziţie astăzi depăşită. Lectura cărţii ne încredinţează că altcineva decât eroul principal a descris încercările vieţii acestuia. Este evidentă redarea unei tradiţii care a circulat iniţial pe cale orală[18]. Unii dintre vechii cărturari evrei şi unii Părinţi ai Bisericii îl desemnează pe Moise ca autor al cărţii[19], dar alţi exegeţi îl consideră pe acesta doar traducător al ei, cartea fiind scrisă, după aceştia, la început în arabă de către un autor necunoscut[20]. Nici această opinie nu se bucură de credit. Limba cărţii este mult evoluată în raport cu limba Pentateuhului.

Forma literară desăvârşită ne face să presupunem o epocă mult ulterioară lui Moise. Cartea Iov nu lasă deloc impresia că ar fi o traducere. E. Renan scrie: "Limba cărţii Iov este ebraica cea mai limpede, cea mai precisă, cea mai clasică. Se întâlnesc în

---

[16] Paul Dhorme, *Le livre de Job*, Paris, 1926, p.XLIX-L.

[17] F. Prat, *op. cit.*, col.1565; Dr. Vasile Tarnavschi, *Introducere în Sfintele cărţi ale Testamentului Vechi*, Cernăuţi, 1928, p.514.

[18] H. Rongy, *Le livre de Job*, în " Revue Ecclesiastique de Liège" XXV, 1933, p.171:" *L'auteur genial de Job a pu emprunter son heroes à la tradition*".

[19] *Talmudul Babilonian, BavaBathra*, 15a; Sf. Grigorie cel Mare, *Moral. Lib.*, Praef. Cap.I, 3, Migne, P.L.LXXV, col.515.

[20] Vasile Tarnavschi, *op.cit.* p.515

carte toate caracteristicile stilului vechi: concizia, tendinţa spre enigmă, o întorsătură energică a frazei, o lărgire a sensului departe de orice stricăciune, care lasă întotdeauna spiritului nostru câte ceva de ghicit. Întâlnim peste tot un timbru încântător care seamănă cu acela al uni metal pur”[21].

Sfântul Ioan Gură de Aur atribuie cartea lui Solomon[22]. Alţi exegeţi se gândesc la un autor care a trăit ceva mai târziu, dar fără a depăşi epoca lui Iezechiel (sec. VII), când limba ebarică se afla în plină perioadă de înflorire. Nu puţini sunt cei care fixează data scrierii cărţii în epoca lui Ieremia[23], sau la sfârşitul perioadei regalităţii[24].

În majoritate, exegeţii protestanţi văd în autorul cărţii lui Iov o persoană greu de identificat care a trăit în timpul postexilic[25], opinie împărtăşită şi de teologul romano-catolic Paul Dhorme. El fixează data scrierii ei între anii 500-450 î.d.Hr.Anul 500 ar reprezenta data apariţiei cărţii lui Zaharia, a cărei influenţă ar fi vizibilă asupra cărţii Iov, iar anul 450 ar fi anul apariţiei cărţii profetului Maleahi, la rândul ei influenţată de cartea Iov. Opinia lui Dhorme a găsit audienţă în cercuri tot mai largi din Biserica Apuseană, teologii romano-catolici fiind de acord să dateze scrierea cărţii Iov la sfârşitul secolului V î.d.Hr[26].

Există însă şi unele rezerve. Timpul postexilic este perioada de declin a limbii ebraice, când este greu de conceput să se fi alcătuit o scriere literară de un asemenea nivel artistic. Profetul Iezechiel, care a trăit şi a scris în timpul exilic, îl aminteşte nominal pe Iov în cartea sa (cap. 14, 14-20), deci cartea Iov trebuie să fi fost anterioară scrierii acestui profet şi să fi fost foarte bine cunoscută generaţiei exilului. Pornind de la aceste considerente am putea spune că perioada de dinainte de exil, fie ea chiar sfârşitul epocii regalităţii în Israel, s-ar impune ca

---

[21] *Le livre de Job, étude prelim.*, Paris, , 1859,p. XXXVI.
[22] Sf. Ioan Hrisostom, *Sinopsa Script. Sacr.* Migne P.G.LVI, col.362.
[23]. E.König,*Das Buch Hiob*, 1929,p.495;J.Goettsberger, *Einleintung in das A.T.*, 1928,p.229
[24]. E.König, *op. cit.* 1929,p.495
[25]H.H.Rowley, *op. cit.*p.173
[26] *Introduction à la Bible...*, p.598

datarea cea mai probabilă pentru Iov. Plasarea ei, în canonul ebraic, îndată după Psalmi, pledează în favoarea acestei datări.

În ceea ce priveşte autorul cărţii Iov, foarte greu de identificat, putem afirma că acesta a fost un iudeu din Ţara Sfântă, care sub raportul pregătirii lasă impresia unui erudit, a unui bun şi profund cunoscător al Legii şi în egală măsură al istoriei şi timpului său. Cartea relevă "înalta elevaţie şi distincţie a spiritului său, spirit profund religios şi moral, capabil de reflecţiuni de o mare fineţe psihologică, dotat cu mişcătoare simpatie pentru cei nefericiţi"[27]. Unele detalii ale cărţii, cum ar fi: minuţioasa descriere a lucrărilor de extracţie a minereurilor, metalelor preţioase şi pietrelor scumpe din minele din Sinai (cap. 28, 1-11); luxul de amănunte despre hipopotam (behemot) şi crocodil (leviatan) (Iov 40, 15-41, 26); referirile la bărcile de papură (Iov 9, 26), la papirus, (Iov 8, 11) şi la lotus (Iov 40, 21-22), ar sugera, după unii o relaţie a autorului cu Egiptul[28]. S-a acreditat părerea că poetul ar putea fi unul dintre acei scribi de origine semitică folosiţi în administraţia egipteană.

Presupunerea pare ispititoare, atâta vreme cât se ştie că hipopotamul şi crocodilul, ca şi elementele de faună amintite sunt specifice zonei africane străbătute de Nil. Din felul cum descrie înfăţişarea animalelor respective şi mediul luxuriant în care îşi duc existenţa, se poate constata că el n-a aflat despre toate acestea din auzite, ci îi sunt familiare, le-a văzut aevea de nenumărate ori, trăind în preajma lor (Iov 40, 15-23).

Concluzia firească ce se impune ar fi că avem în faţă un tablou cât se poate de veridic al Văii Nilului. Contextul ne obligă însă să ne gândim la altă ţară decât Egiptul. Este Ţara Sfântă pe care o străbate Iordanul, căci despre acest fluviu este vorba în cap. 40, 23, unde se spune clar: "Dacă fluviul vine mare , fără de veste, el (hipopotamul) nu se sinchiseşte ci stă liniştit pe loc, chiar dacă ar fi ca Iordanul să-i urce năvalnic până la gură". Deci autorul cărţii Iov vorbeşte despre realităţi specifice Ţării Sfinte unde a trăit. Se ştie că în timpurile îndepărtate, clima acestei ţări era asemănătoare cu clima Egiptului, şi că multe dintre animalele

[27] Ibidem
[28] Ibidem

care trăiesc astăzi în Egipt, trăiau şi pe teritoriul Ţării Sfinte. Abia după ce condiţiile de climă s-au schimbat, ca urmare a tăierii pădurilor, animale ca hipopotamul şi crocodilul au dispărut din această regiune. Prin urmare, în mod cert autorul cărţii Iov trebuie să fi fost iudeu de origine şi locuitor al Ţării Sfinte, care probabil a cunoscut în călătoriile întreprinse şi Egiptul şi întreaga vecinătate a Ţării Sfinte.

Istoricitatea cuprinsului cărţii Iov

O problemă care se pune în legătură cu această carte este istoricitatea cuprinsului ei. Faptele relatate s-au petrecut aevea sau sunt rezultatele imaginaţiei unei minţi abile în construirea de istorisiri fictive?

Biserica a fixat în calendar o zi de pomenire a lui Iov numindu-l "Biruitorul multor ispite şi bărbat admirabil al suferinţei"(6 Mai în Biserica Ortodoxă şi 10 Mai în Biserica Romano-Catolică), considerându-l persoană istorică şi acordând ca atare şi cărţii valoare de document istoric.Atitudinea Bisericii se întemeiază pe mărturii de primă importanţă. Astfel, în cartea profetului Iezechiel, Iov este amintit ca unul dintre cei mai mari drepţi ai Vechiului Testament, alături de Noe şi Daniel.

Alegerea celor trei bărbaţi spre a fi oferiţi pildă de autoritate morală deosebită dovedeşte că la data când Iezechiel şi-a scris cartea, tradiţia despre existenţa lor istorică era foarte puternică. Ea s-a menţinut vie şi în timpurile următoare. Pe la anul 200 î.Hr. apare în Alexandria Egiptului cartea lui Isus, Fiul lui Sirah. Autorul acestei cărţi îl aminteşte şi el nominal pe Iov, care "a ţinut bine toate căile dreptăţii" (cap.49 ,10). Iov este încadrat din nou în categoria unor mari bărbaţi ai lui Israel, a căror existenţă istorică este indubitabilă: patriarhul Iacob, Iosif fiul său, regele David, Iezechia şi Iosia, arhiereul Iosua, prinţul Zorobabel şi Neemia.

Sfântul Iacob, fratele Domnului, autorul epistolei soborniceşti cu acelaşi nume, aminteşte de asemenea de dreptul Iov (Iacob 5, 11).

Sfinţii Părinţi au împărtăşit în unanimitate credinţa preluată din Scriptură că Iov a trăit cu adevărat, cunoscând în viaţa lui multe încercări venite de la diavol.Origen[29] şi Tertulian[30] vorbesc despre el ca dspre o persoană istorică. Sfântul Ciprian, alăturându-l lui Noe cel drept şi lui Daniel cel glorios, îl socoteşte pe Iov un om promt în săvârşirea faptelor bune, tare în faţa ispitelor, răbdător în durere, supus în încercare, adevărat în credinţă[31].

Sfântul Ioan Hrisostom ne transmite informaţia, bazată pe o tradiţie mai veche că Iov a trăit înainte de Moise şi că era al cincilea descendent din Avraam, adică a cincea generaţie după acesta, dar nu pe linia lui Iacob ci din spiţa lui Esau[32].

Aceeaşi informaţie ne parvine şi din partea Sfântului Ambrozie care vorbind despre descendenţii lui Esau, spune că şi dintre ei au fost unii buni şi credincioşi, dovadă Iov, care este dintre fiii lui Esau, al cincilea de la Avraam[33].

Traducerea grecească a Bibliei (Septuaginta sau Alexandrina) are un adaus necanonic, aşezat după cap. 42, 17 în care se spune că Iov s-ar fi numărat între regii edomiţilor[34]. Peschitto (traducerea siriacă a Bibliei) a preluat ştirea şi o redă întocmai la sfârşitul cărţii Iov. S-a constatat însă că este vorba de o confuzie între eroul cărţii Iov şi Iobab, rege al Edomului, despre care se face amintire în Facere 36, 33-34 şi I Cronici 1, 44-45.

Dincolo de unele opinii negative, a rămas predominantă convingerea că Iov a fost într-adevăr o persoană istorică. Absenţa genealogiei sale nu trebuie interpretată ca un indiciu defavorabil istoricităţii persoanei. Ea se justifică prin aceea că Iov ne este prezentat ca un străin de poporul Israel. În ciuda faptului că este descendent din Esau, el este privit totuşi ca un străin, deoarece numai descendenţii din Iacob erau socotiţi cu adevărat fii ai

---

[29] *În Exod Homil.* VII, Migne P.G. XII, col.343.
[30] *Lib.De Patientia,* Migne, P.L. I, col.1382-1383.
[31] *Lib. De Lapsis,* Migne, P.L.IV, col. 496-497.
[32] *Expozitionis St.Johanis Chrysostomi in Job,* Migne, P.G.LXIV, col.503. Idem, *Synopsis Script. Sacr.,* Migne P.L.XVII col.141.
[33] *Comment. in Epist.Ad Roman,* Migne, P.L. XVII, col 141.
[34] *Septuaginta,* Ed. Alfred Rahlfs, vol II Stuttgart 1935, p. 344-345.

poporului ales. Autorul însuşi îl numără între "răsăriteni" şi nu între fiii lui Israel. În acest caz, genealogia lui nu mai are valoare.

Este cert că autorul cărţii n-a putut fi martor ocular al întâmplărilor pe care le relatează, dar a aflat despre Iov şi întâmplările vieţii sale dintr-o tradiţie orală care a circulat într-o arie mai largă în părţile Orientului. El a îmbrăcat sâmburele de adevăr istoric într-o naraţiune frumoasă, bine închegată, poetică, dar care nu anulează valoarea istorică a evenimentului relatat. Faptul că subiectul cărţii Iov este preluat din tradiţia orală, rezultă, între altele, şi din felul în care începe cartea: "Era odată în ţinutul Uz un om pe care îl chema Iov" (cap. 1, 1). De obicei, istorisirile orale despre evenimente îndepărtate, a căror încadrare exactă în timp e mai dificilă, se introduc cu "era" sau "a fost odată". Proverbul "Cojoc pentru cojoc" (cap. 2, 4), pus în gura lui satan, ar putea fi de asemenea un indiciu al preluării subiectului din tradiţia orală. Proverbele, în general, se transmit din gură în gură şi se face apel la ele spre a imprima unei povestiri rostite oral un ritm mai vioi.

Admiţând existenţa istorică a lui Iov şi timpul aproximativ în care a trăit, ar rămâne de stabilit care a fost patria sa. Numele ei îl cunoaştem chiar din primul verset al cărţii şi anume ţinutul Uz, aflat undeva înafara teritoriului lui Israel[35]. Adausul din Septuaginta de după cap. 42, 17 situează acest ţinut undeva în apropierea graniţelor dintre Idumeea şi Arabia. În general, această localizare este primită favorabil[36].

Patria, respectiv locul de origine al celor trei prieteni ai lui Iov, ne ajută de asemenea să precizăm ţinutul de baştină al lui Iov. Temanul-ţara lui Elifaz- este o regiune situată în nord-estul Arabiei, astăzi oaza Teima[37]. Şi celelalte două ţinuturi – al Suahului, de unde era Bildad şi al Naamahului, de unde venea Ţofar - aparţin acestei regiuni de la sud de Marea Moartă[38]. Aici, în această parte de lume s-a derulat prin urmare drama vieţii

[35] *Encyclopedie de la Bible* Paris, Bruxelles, 1967, p.2-46.
[36] *Ibidem*, p.238.
[37] *Introduction à la Bibl* ,p.599.
[38] Paul Dhorme, op. cit., p.XXIII.

acestui personaj bibilic al cărui chip a fost atât de reuşit conturat de autorul cărţii.

Valoarea antropologică a cărţii Iov

În centrul istorisirii se află un om care se luptă din răsputeri să-şi apere nu numai demnitatea lezată dar şi viaţa grav ameninţată. Lupta pe care o poartă este teribilă deoarece, deşi se confruntă cu oamenii, el se războieşte cu însuşi satan, de la care i se trage tot răul pe care îl suferă. Acesta pismuieşte statornicia lui în credinţă. Iov, personajul principal al cărţii, este un om drept. Dumnezeu îl caracterizează astfel: "Nu este nici unul ca Iov pe pământ, fără cusur şi drept, temător de Dumnezeu şi care să se ferească de ce este rău" (Iov 1, 18). Fiind Iov fiinţă raţională, înzestrată cu voinţă liberă, Dumnezeu îngăduie ca el să fie ispitit prin suferinţă pentru ca prin aceasta să se întărească şi mai mult în credinţă şi virtute, iar satan, care tăgăduia sinceritatea şi dezinteresul lui Iov, să fie dovedit mincinos în insinuările sale.

Autorul cărţii face dovada unui profund psiholog când ne înfăţişează stările sufleteşti pe care le încearcă eroul principal pe tot parcursul evenimentelor dramatice de care are parte. Atitudinea de resemnare în faţa primelor încercări ce se abat asupra lui şi a familiei sale, transpusă în cuvintele: "Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat" (Iov 1, 21), nu trebuie înţeleasă ca un semn al acceptării fatalismului, al renunţării la luptă, ci trebuie interpretată mai degrabă ca o încercare de redobândire a echilibrului intern, a acelei forţe care să-i permită să evite căderea în deznădejde. Iov are convingerea că cele rele trebuie să fie trecătoare, nu pot dura o veşnicie. Binele, care îşi are izvorul în Dumnezeu şi care aici dobândeşte sensul dreptăţii, trebuie privit ca veşnic. Birinţa sa nu poate întârzia la infinit. Mai târziu, când Iov este pus în situaţia de a se apăra, el nu ezită să o facă cu hotărâre. El respinge insinuările şi acuzele directe care i se aduc, în sensul că ar fi păcătos şi că acesta ar fi motivul pentru care a venit asupra sa pedeapsa de care are parte. Fără a pretinde că e desăvârşit, Iov nu se ştie împovărat cu păcate atât de grele, încât să merite să fie pedepsit

atât de aspru. Faptele săvârşite de el anterior dau mărturie despre viaţa sa dreaptă, iar semenii pot şi ei adeveri că relaţiile sale cu ei au fost întotdeauna corecte. În sensul acesta Iov afirmă despre sine: "Urechea care mă auzea mă fericea şi ochiul care mă vedea îmi dădea mare mărturie" (Iov 29, 11). El întăreşte afirmaţia cu dovezi întru totul concludente:" Fiindcă scăpam de la pieire pe cel sărman care striga după ajutor şi pe orfanul fără sprijin. Binecuvântările celui ce era gata să piară veneau asupră-mi şi umpleam de bucurie inima văduvei. Mă îmbrăcam întru dreptate ca într-un veşmânt şi judecata mea cea dreaptă era mantia şi turbanul meu. Eram ochiul celui orb şi piciorul celui şchiop; eram tatăl celor neputincioşi şi cercetam cu sârguinţă pricinile care îmi erau necunoscute. Sfărâmam fălcile nelegiuitului şi smulgeam prada din dinţii lui" (Iov 29, 11-17). Fără putinţă de tăgadă, faptele dreptăţii lui Iov sunt evidente. Conştiinţa sa de om" fără cusur şi drept" îi permite să le afirme.

În atitudinea lui Iov se observă totuşi şi semne de descurajare şi neîncredere, de zbucium şi de puternică încordare, care uneori îl copleşesc şi-l îndepărtează de linia dreaptă a speranţei în biruinţa finală a dreptăţii. Câteva dovezi sunt clare: Iov blestemă ziua în care s-a născut, doreşte mai bine repausul mormântului decât lupta cu încercările vieţii; viaţa i se pare că stă mai mult sub semnul imprevizibilului, se simte împovărat de propria sa existenţă. Toate aceste stări sunt specifice "omului celui vechi" de care vorbeşte Sfântul Apostol Pavel (Efeseni 2, 12), a omului alungat din paradis, "străin" în raport cu cerul. Un astfel de om trăieşte profund drama părăsirii lui de către Dumnezeu şi de aceea el întreabă cu nelinişte: "Până când Doamne mă vei uita, până când îţi vei întoarce de la mine faţa Ta?" (Psalmul 12, 1). Pe buzele lui Iov se află adeseori această întrebare. În final el primeşte răspuns la strigarea sa, ajungând să se convingă că Dumnezeu este peste tot şi de-a pururi prezent şi că fără El existenţa lumii şi a omului n-ar fi posibilă.

Deznodământul cărţii lui Iov este perfect în acord cu concepţia antropologică vechi-testamentară. Iov este reaşezat în starea de fericire terestră de care s-a bucurat anterior. I s-au născut fii şi fice şi a redobândit averile şi cirezile de vite, a

redevenit persoană de vază în ţinutul său. Mai mult decât atât nu putem spera. Evenimentul mesianic, care a deschis omului perspectiva fără limită a mântuirii veşnice, nu se produsese încă. De aceea orizontul bucuriei şi al speranţei apare pentru Iov limitat la viaţa sa pământească. Un semn de încredere într-o stare de viitor, superioară celei prezente, se întrevede totuşi din cele spuse de Iov: "Ştiu că Răscumpărătorul meu este viu, afirmă el, şi că în ziua cea de pe urmă va ridica iar din pulbere această piele a mea care se destramă" (Iov 19, 25). Nota optimistă, alături de concepţia de ansamblu ce se degajă din carte, după care omul chiar şi în starea sa de dinainte de restaurarea în Hristos, a fost în măsură să dorească binele şi a căutat să-l săvârşească, fără a reuşi însă totdeauna, pun în evidenţă marea valoare antropologică a cărţii Iov. Figura omului aşa cum este conturată în cartea Iov, este figura biruitorului, a celui care nu se lasă îngenunchiat. El se află permanent sub scutul purtării de grijă al lui Dumnezeu. Ochiul celui Atotvăzător îl menţine în raza proniei Sale cereşti prin aceea că pune limite puterii distructive a diavolului ("De viaţa lui să nu te atingi"-Iov 2, 6). Pentru mântuirea omului, Dumnezeu a hotărât trimiterea în lume a propriului Său Fiu.

Cartea Psalmilor în spiritualitatea Ortodoxă

Dintre scrierile biblice vechitestamentare, Psaltirea este în mod cert cea mai populară. Ea a rămas ceea ce a fost de la început: o carte a sufletului credincioşilor. Mântuitorul Însuşi a vorbit despre ea ca despre o scriere reprezentativă, atunci când adresându-se Apostolilor, după Înviere le-a adus aminte că se cuvenea să se împlinească toate cele scrise despre El în Legea lui Moise, în Profeţi şi în Psalmi (Luca 24, 24). În contextul în care au fost amplasaţi aici de către Mântuitorul, Psalmii reprezintă cea de-a treia grupă de cărţi din Biblia ebraică, a haghiografelor sau chetuvim (în traducere – celelalte scrieri ce rămân neîncadrate în primele două grupe: Legea şi Profeţii). Psaltirea, fiind cea mai cunoscută dintre acestea, este amintită în locul lor.

Niciodată această scriere n-a încetat să se afle în centrul preocupărilor celor dornici de păcăinţă şi mântuire.Interesul prioritar de care s-a bucurat permanent este determinat de bogăţia şi în egală măsură de frumuseţea cuprinsului ei.

Sfântul Vasile cel Mare evidenţiază aceste calităţi care caracterizează Psaltirea când scrie în Comentariul său la Psalmi, următoarele: "Într-adevăr altceva ne învă Profeţii, altceva Istoricii, altceva Legea, altceva Proverebele. Cartea Psalmilor însă cuprinde în sine tot ceea ce este mai folositor din toate. Ea profetizează cele viitoare, face aluzii istorice, dă legi pentru viaţă, arată ce trebuie să facem, şi ca să spunem într-un singur cuvânt, este o adevărată comoară de învăţături bune, punând la îndemâna fiecăruia, după sârguniţa lui tot ceea ce îi este de folos.[39]

Într-alt loc, acelaşi Sfânt Părinte ne oferă şi aceste interesante consideraţii asupra Psalmilor scriind: "Câtă învăţătură nu poate cineva agonisi din Psaltire? Măreţia

[39]Sf.Vasile cel Mare, *Comentar la Psalmi,* trad.de Dr.Ol.N.Căciulă,Bucureşti, 1939,p.23.

bărbăţiei, exactitatea dreptăţii,însemnătatea înfrânării, într-un cuvânt tot felul de binefaceri. Numai aici poate găsi cineva teologia cea desăvârşită, aici profeţiile despre Întrupare, aici ameninţarea Judecăţii celei veşnice, aici nădejdea Învierii, aici teama de iad, aici făgăduinţa măririi ce ne aşteaptă şi descoperirea tainelor celor neajunse. Toate acestea se găsesc în Psaltire ca într-un mare şi bogat tezaur"[40]. După Sfântul Atanasie cel Mare, Psaltirea cuprinde zugrăvite în sine toate simţămintele oricărui suflet omenesc, schimbările şi înnoirile lui, aşa că dacă cineva voieşte, poate să-şi ia şi să-şi însuşească zugrăvirea ce i se potriveşte"[41].

Pentru Sfântul Ambrozie, această frumoasă carte este "glasul Bisericii în mărturisirea prin cântare a credinţei celei una"[42].

La fel de elogios grăieşte despre Psaltire şi Sfântul Ioan Hrisostom când spune: "Toate Scripturile sunt sfinte, dar Psalmii au ceva mai mult".

Casiodor numeşte Psaltirea "fântână nestricată" care izvorăşte veşnic apa cea vie a mântuirii[43].

Varietatea cuprinsului Psaltirii ne îndreptăţeşte să spunem că de altfel nici nu avem de-a face cu o carte în accepţiunea obişnuită a acestui cuvânt, adică cu o scriere unitară în alcătuirea ei, ci mai degarabă cu o colecţie de texte de o mare diversitate: cântări religioase, imne, meditaţii, rugăciuni etc. apărute în epoci diferite şi din inspiraţia mai multora. În total sunt 150 de astfel de texte[44]. Se cuvine însă precizat că înafară de textele din această colecţie mai întâlnim presărate şi în celelalte cărţi ale Bibliei bucăţi literare similare cărora le putem atribui, fără de nici o ezitare numirea de Psalmi. Spre exmplificare amintim: Cântarea lui Moise din Ieşire cap. 15, altă Cântare a lui Moise din Deuteronom cap. 32, 1-43; Cântarea Deborei şi a lui Barac

---

[40] *Ibidem*, p.26.

[41] *Scrisoarea către Marcellin, despre tâlcuirea Psalmilor*, cap.X, XIV, P.G.,XVII,20-28.

[42] *Primul comentar la Psalmi*, Ps. I, 3, P.L., XIV, 966.

[43] *Comentar la Psalmi*, P. L., LXX, 22.

[44] *Psalmul 151 este neacanonic.* A apărut pentru prima dată în Septuaginta. De aici a trecut apoi şi în traducerile făcute după Septuaginta.

din Judecători cap. 5, 1-31; Cântarea Anei din I Samuel cap. 1, 1-10; Cântarea de mulţumire a lui David pentru izbăvirea de vrăjmaşi din II Samuel cap. 22; Psalmul de laudă al lui David din I Cronici cap. 16, 8-36; Cântarea de mulţumire din Isaia cap. 12, 4-6; altă cântare de mulţumire din cartea aceluiaşi profet, cap. 25; Cântarea celor răscumpăraţi din Isaia cap. 26; altă cântare din Isaia cap. 42, 10-12; Rugăciunea din Ieremia din cap. 3, 22-25; alte rugăciuni din cartea aceluiaşi profet de la cap. 10, 23-25; 16, 19-20; 18, 19-22; 20, 12-18; Rugăciunea de izbăvire a lui Iona din cap. 2 al cărţii cu acelaşi nume; Psalmul din Miheia cap. 7, 7-10; tânguirile din Plângeri cap. 3 şi 5; Psalmii din Iov cap. 5, 9-27; 12, 13-25, etc.

Mai bine cunoscuţi şi mai des utilizaţi în cadrul cultului public şi în rugăciunile particulare rămân însă cei 150 de Psalmi care alcătuiesc cuprinsul Psaltirii. Ei constituie cea mai preferată lectură a credincioşilor. Sunt izvorul cel mai îmbelşugat de cugetări înalte şi de sfătuiri folositoatre pentru binele sufletesc individual şi colectiv[45].

În contrast cu atitudinea generală, foarte favorabilă Psalmilor, unii critici negativişti au acreditat opinia că aceştia n-ar reprezenta de fapt, o prea mare valoare fiind lipsiţi de originalitate. Autorii lor s-ar fi inspirat, când i-au scris, din literatura religioasă a altor popoare, care aveau de mai înainte în cult astfel de texte religioase. Se aduc ca exemple imnele liturgice egiptene, mesopotamiene, feniciene, hitite, asemănătoare ca structură cu Psalmii biblici[46]. Crtea Psalmilor, susţin aceşti critici, nu poate fi separată de tradiţia psalmică orientală. Ea s-a născut în această tradiţie şi îi este tributară[47].

---

[45] Dr. Gherasim Timuş, episcopul Argeşului, *Note şi comentarii asupra Psalmilor,* Bucureşti,1896, vol.I, p.4

[46] A. Barucq, *L'expression de la louange divine et de la prière dans la Bible et en Egypte,* Cairo 1962, p.315

[47] G. Castelino, *Le lamentazioni individuali e gli inni, in Babilonia e in Israele,* Torino, 1939; G. Widendren, *The Accadien and Hebrew Psalms of Lamentation as Religious Documents,* Stockholm, 1937; A. Falkenstain, W. von Soden, *Sumerische und Akkadische Hymnen und Gebete,* Zürich-Stuttgart 1957: *Introduction à la Bible* Edition nouvelle, tome II,*Introduction critique à l'Ancient Testament,* sous la direction de Henri Cazelles, Paris 1973, p. 509.

Este mai presus de orice îndoială că Psaltirea aparţine într-adevăr unei tradiţii psalmice orientale, dar anularea valorii şi originalităţii psalmilor biblici, pornind de la considerente mai ales de ordin formal, reprezintă o atitudine abuzivă izvorâtă din rea credinţă. Oricine, imparţial fiind, va citi cu atenţie Psaltirea, va constata că atât ca formă cât şi ca fond, Psalmii biblici sunt net superiori producţiilor literare similare ale altor popoare. Pe când acestea din urmă îi slăvesc pe regi şi pe zei care nu sunt decât închipuiri ale minţii omeneşti,psalmii biblici sunt rugăciuni adresate Dumnezeului celui viu, creator al cerului şi pământului, iubitor de oameni şi răsplătitor al faptelor lor după dreptate[48]. Aceşti Psalmi nu sunt numai operă omenească, ci în primul rând operă dumnezeiască pentru că poartă amprenta inspiraţiei divine. Duhul Sfânt, prin tainica lucrare a harului Său, a făcut să tresalte cele mai sensibile corzi ale sufletului unor aleşi ai Săi care exteriorizând profundele lor trăiri interioare, au alcătuit aceste armonioase şi prea frumoase cântări, recunoscute prin originalitatea lor.

O dovadă în sensul că Duhul Sfânt este principalul autor al Psalmilor ne este oferită de către regele şi proorocul David, care simţind o putere coborând de sus asupra sa mărturiseşte: "Duhul Domnului grăieşte prin mine şi cuvântul Lui este pe limba mea" (II Sam. 23, 2).

Geneza Psalmilor trebuie căutată prin urmare în cercurile de gândire biblică vechitestamentară. Numai încadrată în Biblie, Psaltirea se află în contextul ei firesc. Ruptă de acest context, ea îşi pierde sensul şi valoarea.

Timpul alcătuirii Psalmilor nu este acelaşi cu momentul apariţiei Psalmilor în canon. Acest moment a fost precedat de o circulaţie sporadică şi limitată a unor psalmi, respectiv a primilor psalmi, între credincioşii iudei şi mai ales între leviţii care slujeau la lăcaşul sfânt din Ierusalim.

Curând după aceea s-a procedat la colecţionarea psalmilor existenţi spre a fi mai uşor folosiţi în cult. În general se acceptă

[48] Pr. Popescu Mălăeşti, *Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în " Biserica Ortodoxă Română ", Seria a II-a, iunie, 1924, nr. 6, p. 324.

ca perioadă de început a colecţionării psalmilor epoca reorganizării cultului lui Israel, care coincide cu redistribuirea preoţilor şi a leviţilor la slujbă şi cu construirea templului, fapte petrecute în vremea regilor David şi Solomon. Până la acel moment, cultul avea un caracter preponderent sacrificial, precum rezultă din informaţiile pe care le deţinem din Pentateuhul lui Moise şi cărţile cu caracter istoric. Astfel, despre Avraam, Isaac şi Iacov ni se spune că aduceau adeseori, pe altare ridicate de ei, sacrificii de miei, iezi şi viţei. Pe lângă acestea făceau juruinţe şi rosteau binecuvântări pentru toţi membrii familiei lor. Acelaşi cult l-au practicat şi evreii în Egipt. Ei cereau voie lui Faraon spre a se depărta periodic în pustie şi a aduce acolo sacrificiile de animale, după cum moşteniseră obiceiul de la înaintaşi. Odată cu construirea cortului sfânt, toate practicile religioase au fost legiferate, dar şi de această dată referirile vizează în exclusivitate sacrificiile sângeroase, precizându-se felurile, calitatea şi modalitatea săvârşirii lor. Situaţia se menţine aceeaşi şi în Epoca Judecătorilor. Despre Samuel, de pildă, care a fost ultimul Judecător, ni se spune că cerceta pe rând Betelul, Ghilgalul şi Miţpa unde aducea sacrificii şi judeca pricinile care se iveau în sânul poporului (I Sam. cap. 7). Tot astfel proceda şi în Rama, unde îşi avea domiciliul.

Abia în timpul lui David cultul a dobândit o nouă dimensiune şi anume cea doxologică. Acest rege, priceput în cântatul la harfă (vezi I Sam. 16, 18-23; 18,10; Amos 6, 5) şi dăruit cu harul poeziei, a introdus cântarea Psalmilor la Cortul Sfânt. Iată o informaţie clară în această privinţă: ”Astfel au adus chivotul Domnului şi l-au aşezat în mijlocul cortului pe care îl făcuse David pentru el (în Ierusalim nn) şi au înălţat lui Dumnezeu arderi de tot şi jertfe de pace. Apoi a pus David la slujbă înaintea chivotului Domnului din leviţi, ca să preaslăvească, să mulţumească şi să preaînalţe pe Domnul Dumnezeul lui Israel.A pus de asemenea pe preoţi să sune necontenit din trâmbiţe înaintea chivotului legământului lui Dumnezeu. În această zi, David pentru prima oară a dat, prin Asaf şi fraţii lui, următorul psalm de laudă Domnului: ”Lăudaţi pe Domnul şi chemaţi numele Lui” (I Cronici 16, 1-4-6-7).

Informaţia are în vedere deci tocmai momentul în care David a purces la reorganizarea cultului, aducând Chivotul Legii în Ierusalim, noua capitală a regatului său. Cu acest prilej a compus el primul psalm, pe care l-a încredinţat apoi leviţilor să-l execute, acompaniat de harfă.

Cântarea Psalmilor a fost socotită permanent o rânduială a lui David (vezi Ezra 3, 10-11).

Dulcelui cântăreţ al lui Israel îi sunt atribuiţi 73, iar după Septuaginta 84 de psalmi. Aceşti psalmi sunt: 1-40; 50-71; 85, 90; 92-103; 107-109; 132; 137-144. Rabinii atribuiau lui David întreaga Psaltire. Punctul lor de vedere a fost împărtăşit şi de către unii Sfinţi Părinţi şi scriitori bisericeşti precum: Sfântul Ioan Hrisostom[49], Sfântul Ambrozie[50], Fericitul Augustin[51], Teodoret de Cir[52], etc.

O lectură atentă a cărţii Psalmilor ne va ajuta să ne dăm seama că într-adevăr este vorba de mai mulţi autori. Spre aceeaşi constatare ne conduc şi titlurile psalmilor, care indică pe lângă David şi numele altor autori. Vom întâlni astfel numele lui Asaf, un levit contemporan cu David, maestru de cântare la templu, căruia îi sunt atribuiţi psalmii: 49, 72, 73, 74-82. Aceşti psalmi au un pronunţat caracter naţional. Cuprind multe aluzii la istorie, la evenimente mai însemnate din epoca de glorie a poporului biblic. Stilul lor este autoritar, pe alocuri vehement.

După opinia unor cercetători, sub numele lui Asaf s-ar ascunde de fapt o familie de leviţi a cărei activitate literară s-ar fi întins asupra mai multor secole (aproximativ din perioada asiriană, până în perioada babiloniană).

Un alt nume sub patronajul căruia sunt puşi mai mulţi psalmi este cel al fiilor lui Core, cântăreţi şi portari la templul din Ierusalim, precum rezultă din II Cronici 20, 19.Acestora le sunt atribuiţi psalmii: 41-48; 83-87.Aceşti psalmi sunt apreciaţi ca cele mai frumoase piese ale Psaltirii, distingându-se prin simplitatea lor, prin forma studiată şi perfectă din punct de

[49] P. G., LV, 556.
[50] P.L., XIV, 923.
[51] *De civitate Dei*, P. L. , XLI 547.
[52] P. G., CXXX, 862.

vedere poetic, iar din punctul de vedere al sentimentelor, printr-o mare iubire faţă de templu şi faţă de Ierusalim.

Între autori mai sunt menţionaţi şi Heman şi Etan Ezrahitul, ambii fiind leviţi rânduiţi de David să conducă cântarea la cortul sfânt (Date despre ei vezi în I Reg. 4, 31; I Cronici 6, 33; 15, 17; 16, 41; 25, 1). Fiecare dintre ei a scris câte un psalm, primul-psalmul 87, iar al doilea-psalmul 88.

Şi numele profeţilor Agheu şi Zaharia apar menţionate între ale autorilor de psalmi. Lor li se recunoaşte paternitatea asupra psalmilor 145-148.

Între autori este trecut şi Moise cu psalmul 89, precum şi Solomon cu psalmii 71 şi 126.

Unui anonim din vremea regelui Iezechia (secVIII î.d.Hr.) i se atribuie psalmul 91, iar unui "necăjit", care nu se ştie în ce timp a trăit i se recunoaşte autoritatea asupra psalmului 101. Tot un anonim va fi scris şi psalmii: 104-106; 112-118; 134-136; 149, 150 al căror titlu este redat prin cuvâtul "Aliluia".

Despre psalmul 111 se ştie că a fost scris de un anonim din vremea lui Neemia.

Un evreu sau chiar mai mulţi din Diaspora au scris psalmii intitulaţi "O cântare a treptelor", care se executau cu ocazia pelerinajului la Ierusalim. Aceşti psalmi sunt: 119-133.

În forma în care o avem azi, cartea Psalmilor exista deja în secolele III-II î.d.Hr. deoarece o avem în întregime cuprinsă în Septuaginta, a cărei traducere s-a efectuat în aceste două secole. Traducătorii au preluat-o astfel din Biblia ebraică cu adaosul, în final, al psalmului 151, necanonic şi absent în varianta ebraică. O altă dovadă în legătură cu aceasta ne parvine prin intermediul introducerii la cartea necanonică a Înţelepciunii lui Isus, Fiul lui Sirah, care datează din secolul al doilea î. d. Hr. şi care aminteşte cartea Psalmilor, alături de celelalte cărţi canonice ale Vechiului Testament, încadrând-o în grupa "Chetuvim".

Destinaţia cu preponderenţă cultică a Psaltirii se deduce între altele şi din împărţirea ei în cinci cărţi, în analogie cu cărţile

Pentateuhului[53], fiecare dintre ele terminându-se cu o Doxologie. Schematic, împărţirea se prezintă astfel:

Cartea I: (ps. 1-41), cu Doxologia: "Binecuvântat este Domnul, Dumnezeul lui Israel din veac şi până în veac. Amin. Amin."

Cartea a II-a: (ps. 42-72), cu Doxologia: "Binecuvântat este Domnul Dumnezeu, Dumnezeul lui Israel, singurul care face minuni; Şi binecuvântat este numele slavei Lui în veac şi în veacul veacului; Şi se va umple de slava Lui tot pământul. Amin. Amin."

Cartea a III-a (ps. 73-89), cu Doxologia: "Binecuvântat este Domnul în veci. Amin. Amin".

Cartea a IV-a (ps. 90-106), cu Doxologia: "Binecuvântat este Domnul Dumnezeul lui Israel, din veac şi până în veac; tot poporul să zică: Amin.Amin."

Cartea a V-a (ps. 107-150), fără Doxologie.

Această împărţire aparţine vechilor evrei după cum mărturiseşte Fericitul Ieronim, când scrie: "In quinque volumina Psalterium apud Hebraeos divisum est"[54]. Ea ne sugerează şi o cronologie aproximativă a psalmilor. Astfel se crede că psalmii din prima carte, care aparţin lui David, au fost colecţionaţi chiar de către el sau cel puţin din porunca sa, cu scopul de a fi utilizaţi la templu.

Şi dintre psalmii cărţii a doua, o bună parte au fost scrişi de David, iar restul de fiii lui Core. Colecţia acestor psalmi s-a făcut în timpul regelui Iezechia (716-687 î.d.Hr.). Oamenii acestui rege s-au ocupat şi de încheierea colecţiei cărţii Proverbelor, precum rezultă din capitolul 25, 1 al însăşi acestei cărţi unde citim:" şi acestea sunt pildele lui Solomon pe care le-au adunat oamenii lui Iezechia, regele lui Iuda". Un interes similar trebuie să fi manifestat ei şi faţă de psalmi.

Aceşti oameni au început probabil să adune la un loc şi psalmii din cea de a treia carte. Munca lor a fost apoi continuată de alţii fără ca această carte să fi fost încheiată înainte de întoarcerea din exil.

---

[53] Pr. Popescu Mălăeşti, *op. cit.* nr. 4 , Aprilie 1924, p.202.
[54] *Episotla a XXVI-a către Marcellin*, P.L., XXII, 431.

Cartea a patra înglobează câţiva psalmi mai vechi şi foarte mulţi din epoca exilului şi după exil.

Ultima carte se compune din câţiva psalmi ai lui David, lăsaţi la o parte de colecţionarii precedenţi, precum şi din alţi psalmi, în majoritate din epoca celui de-al doilea templu, adică de după exil[55].

Ca gen literar, psalmii aparţin poeziei lirice, iar tehnica de versificaţie folosită de autori este acea a srofei şi antistrofei, adică a paralelismului care opune nu atât un vers altui vers, cât mai ales un tablou altui tablou în acelaşi poem. Astfel, psalmul 1, spre exemplu, înfăţişează succesiv soarta dreptului şi a păcătosului; psalmul 21/22, prezintă la început suferinţa Robului lui Dumnezeu, iar mai apoi îndurarea lui Dumnezeu faţă de El, etc.

Cuprinsul psalmilor este, precum am spus, foarte variat. Este imposibil a da o calsificare logică a Psalmilor după cuprinsul lor, fiecare psalm cuprinzând teme atât de diverse. Totuşi, ţinând cont de ideea principală din fiecare psalm, putem încerca o clasificare aproximativă, precum urmează:

1. Psalmi dogmatici sau de adorare.

În general, aceşti psalmi sunt adevărate imne închinate lui Dumnezeu, cu evidenţierea atributelor Sale. Aşa de pildă avem psalmul 144, unde este celebrată veşnicia dumnezeiască ("Împărăţia Ta este împărăţia tuturor veacurilor, iar stăpânirea Ta din neam în neam") . Despre acelaşi lucru se tratează în psalmul 89/90, unde citim: " Că o mie de ani înaintea ochilor Tăi sunt ca ziua de ieri care a trecut şi ca straja nopţii".

În psalmul 17 este pusă în lumină măreţia sau majestatea divină:" De strălucirea feţei Lui norii au fugit, glasul Lui prin grindină şi cărbuni de foc...". Tot despre acelaşi lucru tratează şi psalmii: 28, 45, 46, 47, 49, 65, 67, 76, 92, 93, 95, 96, 110, 113 etc.

Sfinţenia Lui Dumnezeu este arătată în psalmii 23 şi 33.

În psalmul 138 se vorbeşte despre preştiinţa şi atotştiinţa dumnezeiască.

---

[55] H. Lesètre *Le livre des psaumes*, Paris, 1928 p. XLIV.

Bunătatea Lui Dumnezeu este evidenţiată în psalmii: 33, 47, 50, 99, 112, 114 .

Dreptatea dumnezeiască este pusă în lumină în psalmii: 10, 17, 35, 49, 74, 75, 118.

Psalmul 8 vorbeşte despre valoarea omului şi superioritatea sa în raport cu celelalte creaturi.

Psalmul 18/19 ne prezintă un tablou restrâns al creaţiei, pe când psalmul 103/104 prezintă dezvoltat acelaşi tablou. Aici este înfăţişată şi Providenţa dumnezeiască.

Psalmii 80/81 şi 134/135 condamnă deşertăciunea închinării la idoli.

În general, psalmii dogmatici sunt "ecoul fidel al întregii revelaţii mozaice asupra firii şi însuşirilor lui Dumnezeu; ei nu spun nimic care să nu fi fost deja explicit expus în Pentateuh"[56] . Ceea ce realizează aceşti psalmi este prezentarea mai concretă şi mai penetrantă a doctrinei revelate[57].

2. Psalmi de cuprins moral:

Superioritatea Legii Domnului este expusă în a doua jumătate a psalmului 18 ("Legea Domnului este fără prihană..."), ca şi în lungul poem alfabetic al psalmului 118.

Portretul dreptului este descris în psalmii: 14/15, 23/24, 61/62, 111/112, 113, 121, 127, iar al hulitorului şi al păcătosului este conturat în psalmii: 1,11/12, 13/14, 51, 57. Diferenţa de conduită a unuia şi a celuilalt este indicată în psalmii: 5, 14, 26, 38, 48, 124.

Chipul păcătosului pocăit este înfăţişat în celebrul psalm 50.

Datoriile judecătorilor sunt amintite în psalmul 81/82, iar ale guvernatorilor în psalmul 100.

Pedepsele şi răsplătirile divine sunt expuse în psalmii: 1, 9, 35, 51, 72/73, 80/81, 91/92.

Psalmul 49 insistă asupra necesităţii cultului intern.

3. Psalmi (rugăciuni) de mulţumită şi de cerere.

Mulţi psalmi constituie adevărate rugăciuni înălţate către Dumnezeu pentru binefacerile revărsate cu îmbelşugare peste

[56] *Ibidem*, p. LIX.

[57] *Ibidem*.

poporul său (psalmii: 45, 47, 65, 67, 75, 80, 97, 123, 125, 128, 149).

Binefacerile dumnezeieşti şi acţinea proniatoare care se manifestă şi către indivizi, în particular, sunt de asemenea evidenţiate în psalmii de mulţumire precum: psalmii 22, 33, 35, 90, 102, 115, 144, 145.

În alţi psalmi se aduce mulţumire pentru bogăţia roadelor pământului (psalmii 64 şi 84).

Rugăciuni de mulţumire pentru scăparea din necazuri şi strâmtorări se exprimă în psalmii: 9, 17, 20 29, 74, 106, 117, 120, 137, 143.

Marea milostivire dumnezeiască este lăudată în psalmul 102 .

Un mare număr de psalmi sunt prin excelenţă rugăciuni de cerere ce pot fi folosite în orice împrejurare. Astfel sunt psalmii: 3, 4, 5, 7, 16, 25, 27, 30, 34, 40, 43, 51, 53, 54, 55, 58, 59, 63, 69, 85, 108, 124, 128, 139, 141, 142.

Mulţi psalmi îi vizează pe vrăjmaşii lui Israel, care au invadat în nenumărate rânduri ţara şi au săvârşit multe nelegiuiri. Împotriva lor se cere răzbunarea dumnezeiască (psalmii 73, 78, 79, 82).

În psalmii 19, 60, 119, 120, 140, se cer haruri speciale pentru diferite împrejurări ale vieţii.

Psalmul 11 este o rugăciune pentru scăparea din nevoi, iar psalmii 12, 87, 101, 122, 142, sunt cereri ale unui suflet în restrişte.

În alţi psalmi se dă expresie dorinţei sincere de a vedea sau a fi în preajma templului lui Dumnezeu (psalmii 41, 62, 83, 121)

Psalmii de încredinţare proniei dumnezeieşti sunt următorii:psalmii 26, 46, 61, 70, 89, 90.

4. Psalmi de pocăinţă.

Psalmul 50 este socotit primul act de pocăinţă pe care îl face David după căderea în păcat. Psalmul 51, scris după obţinerea iertării de către Dumnezeu celebrează bucuria nevinovăţiei recâştigate. În psalmul 6, scris în timpul revoltei lui Absalom se cere eliberarea din necazuri pe care David le pune în legătură cu păcatele sale anterioare. Prin psalmul 37, David se

roagă din nou lui Dumnezeu să-l scape din încercările care l-au copleşit în ultimele sale zile. În psalmul 142 se abandonează în faţa lui Dumnezeu care l-a pedepsit.

Psalmul 101 este rugăciunea evreilor duşi robi în Babilon, prin care ei cer Domnului eliberarea.

În psalmul 129, scris după reîntoarcerea din exil, ei îl roagă pe Dumnezeu să-i trateze cu milostivire, nu după faptele săvârşite.

5. Psalmi istorici.

Sunt veritabile poeme care vizează etapele principale ale istoriei lui Israel, cu scopul de a se trage concluzii de ordin moral.

În psalmul 77 Asaf descrie perioada eliberării evreilor din robia egipteană şi a rătăcirii lor prin pustia Sinai, cu arătarea tuturor dovezilor de fidelitate din partea lui Dumnezeu faţă de poporul său. Şi psalmul 104 istoriseşte aceleaşi binefaceri revărsate asupra lui Israel până la reaşezarea în Canaan. Psalmul 105 descrie alternativ necredincioşia lui Israel şi marea milostivire a lui Dumnezeu, din aceeaşi perioadă istorică. Psalmul 136 este un psalm scris în timpul exilului babilonic, el reflectând vremurile de restrişte pe care le-au cunoscut evreii în starea de robie.Alţi psalmi amintesc mai mult sau mai puţin explicit faptele istorice cu ocazia cărora au fost compuşi. Astfel, paslmul 70/71 s-a scris în timpul invaziei lui Nabucodonosor; psalmul 107- după elibearea din captivitate.

6. Psalmi liturgici.

Acest nume se dă acelor psalmi care au fost compuşi în mod special pentru ceremoniile religioase sau pentru serviciul de la templu. Astfel avem: psalmul 14, care aminteşte condiţiile cerute pentru a fi admis la sanctuar. Psalmul 23, era recitat în toate ocaziile când un cortegiu procesional se apropia de templu. Psalmul 65 se citea la aducerea unei jertfe, iar psalmul 67 la reîntoarcerea sicriului Legii la Cortul Sfânt după o victorie repurtată împotriva năvălitorilor sau răufăcătorilor. Cea mai mare parte a psalmilor din cărţile a IV a şi a V a au acest caracter liturgic[58]. De altfel, chiar dacă nu toţi psalmii au avut de la

[58] *Ibidem, p. LXI.*

început o destinaţie liturgică, până la urmă, atât în sinagogă cât şi în biserică ei au căpătat o astfel de întrebuinţare. Diferite indicaţii pe care le găsim în titlul unor psalmi dezvăluie de asemenea caracterul lor liturgic. Aşa de exemplu, la începutul unor psalmi se întâlneşte notat cuvântul "Alamot" - ceea ce indică modalitatea cântării lor pe o voce de tenor (vezi Psalmul 45). Alţii au marcat cuvântul "Ghitit", de la un instrument muzical cu care era acompaniată cântarea acestor psalmi (exemplu psalmii 8, 80, 83). Alţi psalmi au indicaţia "machalat"- ceea ce se pare că înseamnă "fluier", deci aceşti psalmi trebuiau executaţi cu acompaniament de fluier (exemplu psalmii 52, 87).

Cuvântul "mictam" de la începutul unor psalmi indică genul cântării, adică o cântare excelentă sau deosebită. Şase psalmi poartă acastă suprascriere.

Cuvântul "mizmor" se traduce cu "cântare ritmică" şi el se află în fruntea a cincizeci şi şapte de psalmi.

Expresia "le-menaţeah"- constituie un indiciu pentru dirijorul de cor, de felul cum trebuie executată cântarea unor psalmi. Cincizeci şi cinci de psalmi au această indicaţie.

Cuvintele "neghilot" şi "neghinot" definesc alte două genuri de psalmi liturgici şi anume cei desemnaţi prin prima numire trebuind a fi acompaniaţi de fluiere, ceilalţi de un instrument cu coarde.

Psalmul 7 are drept indicaţie liturgică termenul"şigaion" ceea ce se traduce cu cântare ditirambică.

Cuvântul "şir", acolo unde se află, indică faptul că psalmul respectiv trebuie cântat nu recitat.

Cuvântul "şimilit" arată că psalmul trebuie executat în "octavă gravă".

Suprascrierea "tehilah" se traduce cu "cântare de laudă", iar cea de "todah" cu "cântare de mulţumire (vezi Psalmii 29 şi 144).

7. Psalmii mesianici.

Sunt desigur cei mai importanţi din întreaga Psaltire. Caracterul lor mesianic este atestat de către însuşi Mântuitorul

Hristos sau de către autorii biblici neotestamentari. Se împart în două categorii: psalmi direct şi indirect mesianici.

Din prima categorie fac parte psalmii: 2, 21, 45, 71, 109, şi o parte din psalmul 15. Psalmii indirect mesianici sunt: psalmii 8, 18, 34, 39, 40, 67, 77 96, 101, 108, 116, 117. Se numesc indirect sau tipic mesianici pemtru că ei Îl simbolizează pe Mesia prin persoanele de care fac amintire.

8. Psalmii treptelor sau Cântarea treptelor (şir ha maalot)

Cincisprezece psalmi, de la psalmul 119 la psalmul 133, poartă acest titlu. După cea mai verosimilă explicaţie, aceşti psalmi erau cântaţi de pelerini iudei care se apropiau de Ierusalim, ţinta pelerinajului lor. Oraşul sfânt este într-adevăr aşezat pe un loc mai înalt al Ţării Sfinte şi anume în Munţii Iudeii, încât toţi cei ce se îndreptau spre el spuneau obişnuit că "urcă la Ierusalim" (să se vadă Matei 20,18; Marcu 10,32; Luca 2, 42; Ioan 2, 18).

Cuprinsul acestor psalmi este adecvat scopului pentru care au fost alcătuiţi. Astfel, psalmul 120 îi asigură pe pelerini că Dumnezeu veghează asupra lor; psalmul 121 exprimă bucuria sosirii în cetatea sfântă; prin psalmul 123 se aduce mulţumire lui Dumnezeu pentru scăparea de pericole în călătoria săvârşită până la Ierusalim; psalmul 127 aminteşte binefacerile rezervate celor ce Îl slujesc pe Domnul; psalmul 128 este un imn de preamărire al muntelui sfânt (Sionul); psalmul 130 este o cântare de umilinţă; psalmul 132 exprimă bucuria pelerinilor de a se fi adunat la un loc cu fraţii lor de un sânge şi o credinţă. Cuprinsul său este de o frumuseţe şi profunzime inegalabile: "Iată acum ce este bun şi ce este frumos decât numai a locui fraţii împreună! Aceasta este ca mirul pe cap, care se coboară pe barba lui Aron, care se coboară pe marginea veşmintelor lui. Aceasta este ca roua Hermonului, ce se coboară pe Munţii Sionului, că unde este unire acolo a poruncit Domnul binecuvântarea şi viaţa până în veac".

Psalmul 133 este un îndemn din partea pelerinilor adresat preoţilor şi leviţilor de a îndeplini cu toată conştiinciozitatea slujirea lor la templu, ca unii care au acest privilegiu deosebit de a fi permanent în casa Domnului.

Iată, prin urmare cum, în întregime aceşti psalmi au fost desemnaţi să acompanieze călătoria celor din împrăştiere, la Ierusalim.

Teologia Cărţii Psalmilor

S-a spus pe bună dreptate că Psaltirea este prescurtarea întregii Sfintei Scripturi ”sub cea mai ilustrativă şi mai strălucitoare formă“[59]. Încercarea de a reda în sinteză principiile doctrinare care se degajă din ansamblul ei este un lucru cât se poate de anevoios. Economia acestui studiu nu ne îngăduie decât să purcedem la expunerea în linii generale a doctrinei psalmilor.

Cum este de presupus, prima temă asupra căreia se cuvine să ne îndreptăm preocupările este învăţătura despre Dumnezeu sau teologia psalmilor, în sens restrâns. În legătură cu acestea stau toate celelalte teme de doctrină sau morală.

De reţinut că elementele de bază ale teologiei psalmilor, adică ale învăţăturii despre Dumnezeu sunt de origine biblică. Izvorul lor este Revelaţia mozaică. Psalmiştii n-au făcut altceva decât să se inspire din ceea ce Moise a scris în cărţile sale despre Dumnezeu, pe baza viziunilor ce le-a avut[60]. Psalmii sunt rugăciuni, cântări de laudă sau cereri adresate acestui Dumnezeu revelat în rugul de foc ce nu se mistuia, sau pe muntele Sinai în mijlocul fulgerelor şi al tunetelor, sau în stâlpul de foc şi în norul luminos care i-a călăuzit pe evrei în toată vremea rătăcirii prin pustie. “Acesta este Dumnezeul nostru- va mărturisi psalmistul- care a încheiat legământul său cu Avraam şi jurământul său cu Isaac…Care l-a trimis pe Moise robul Său şi pe Aaron alesul său” (Ps. 104, 7, 9, 25). Este Dumnezeul “părinţilor noştri” care au nădăjduit întru El şi pe care i-a izbăvit (psalmul 21,4).

Întreaga creaţie proclamă existenţa şi măreţia acestui Dumnezeu şi psalmistul sesizează mesajul pe care cerul şi pământul îl transmite despre Creatorul lor. El înregistrează acest mesaj şi îl vesteşte la rândul său cu aceeaşi solemnitate:

---

[59] E. Pannier, *Psaumes (Livre des …)* , art. în “ Dictionnaire de la Bible”. publié par F. Vigouroux, tome cinquième, première partie, Paris, 1912, col. 822.

[60] H. Lesetre, *op. cit.* p. 59.

”Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor lui o vesteşte tăria. Ziua zilei spune cuvânt şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţă. Nu sunt graiuri, nici cuvinte, ale căror glasuri să nu se audă. În tot pământul a ieşit vestirea lor şi la marginile lumii cuvintele lor” (psalmul 18,1-4).

Un adevăr esenţial în legătură cu Dumnezeu pe care psalmii îl pun în evidenţă cu pregnanţă este unicitatea sa. Monoteismul se află înscris în nenumărate locuri din Psaltire. “Cine este Dumnezeu înafară de Domnul? Se întreabă psalmistul şi cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru? Dumnezeu, Cel ce mă încinge cu putere şi a pus fără de prihană calea mea, Acela este singurul Dumnezeu” (ps. 17, 34-35).

Acest unic Dumnezeu este Creatorul cerului şi al pământului: “Dintru început Tu Doamne pământul l-ai întemeiat şi lucrul mâinilor Tale sunt cerurile” (ps. 101, 26). Atotputernicia Sa se vădeşte în aceea că aduce totul la existenţă nu prin efort, ci doar prin simpla manifestare a voinţei Sale: ”El a zis şi s-au făcut, El a poruncit şi s-au zidit” (ps. 32, 9). Puterea creatoare a lui Dumnezeu este dovada divinităţii Sale. Zeii neamurilor nu sunt dumnezei adevăraţi tocmai pentru faptul că n-au creat nimic: ”Căci toţi dumnezeii neamurilor sunt idoli, iar Domnul cerurile a făcut” (ps. 95, 5).

Categoriile temporale şi spaţiale nu I se pot aplica lui Dumnezeu deoarece: ”A Ta este ziua şi a Ta este noaptea. Tu ai întocmit lumina şi soarele. Tu ai făcut toate marginile pământului; vara şi primăvara Tu le-ai zidit” (ps 73, 17-18). Neschimbabilitatea şi veşnicia sunt însuşiri definitorii ale Fiinţei divine celei mai presus de timp şi spaţiu. În acest sens psalmistul scrie: ”Împărăţia Ta este împărăţia tuturor secolelor, iar stăpânirea Ta din neam în neam” (ps. 144, 13).

Dar Dumnezeu nu este numai creatorul lumii ci şi proniatorul ei. Ideea că Dumnezeu poartă de grijă creaturilor Sale este familiară psalmilor. Psalmul 103, prin excelenţă, înfăţişează creaţia şi providenţa ca două acţiuni dumnezeieşti care se conjugă. Astfel, Dumnezeu crează pământul, dar tot El îl întăreşte şi îl cârmuieşte prin legile Sale, încât acesta nu se va clătina în veacul veacului (ps. 103, 6). Dumnezeu adapă toate

fiarele câmpului prin izvoarele pe care le-a rânduit să iasă din mijlocul munţilor. El a făcut "să răsară iarbă dobitoacelor şi verdeaţă spre slujba oamenilor". "Toate către Tine aşteaptă să le dai hrană la bună vreme- conchide psalmistul. Dându-le Tu lor, vor aduna; deschizând Tu mâna Ta, toate se vor umplea de bunătăţi. Dar întorcându-ţi Tu faţa Ta, se vor tulbura; lua-vei duhul lor şi se vor sfârşi şi în ţărână se vor întoarce.

Trimite-vei duhul Tău şi se vor zidi şi vei înnoi faţa pământului" (ps. 103, 28-31).

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu se manifestă mai ales faţă de oameni şi în special faţă de cei săraci şi în suferinţă. Astfel, Domnul este "scăparea săracului şi ajutor la vreme potrivită celor din necazuri" (ps. 9, 9). În El se încrede săracul iar orfanului i-a stat totdeauna în ajutor (ps. 9, 34). Domnul stă mereu de-a dreapta celui neprihănit, ca să nu se clatine (ps. 15,8). El are dragostea păstorului pentru oile sale: "Domnul mă paşte şi nimic nu-mi va lipsi. La loc de păşune, acolo m-a sălăşluit; la apa odihnei m-a hrănit. Sufletul meu l-a întors, povăţuitu-m-a pe căile dreptăţii... Că de voi şi umbla în mijlocul morţii, nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine eşti" (ps. 22, 1-4). Pe fiii oamenilor îi ocroteşte "sub umbra aripilor Sale" (ps. 35, 7). În orice împrejurare şi în orice loc Dumnezeu este prezent cu purtarea Sa de grijă faţă de fiecare om: "Tu m-ai zidit şi ai pus mâna Ta peste mine...Unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi? De mă voi sui la cer, Tu acolo eşti. De mă voi pogorî la iad, Tu de faţă eşti. De voi lua aripile mele de dimineaţă, şi mă voi aşeza la marginile mării, şi acolo mâna Ta mă va povăţui şi mă va ţine dreapta Ta" (ps. 138, 5, 7-10).El veghează fără încetare asupra comportării tuturor, fără excepţie: "Din înălţimea cerului Domnul priveşte, vede pe toţi fiii oamenilor. Din locaşul său cel gata dintotdeauna, priveşte spre toţi cei ce locuiesc pământul, El care a zidit îndeosebi inmile lor şi care pricepe toate lucrurile lor" (ps. 32, 13-15). În ce chip îngrijeşte şi-i păzeşte un tată pe fiii săi aşijderea face şi Domnul pentru cei ce se tem de El (ps. 102, 13).

Dar dacă Dumnezeu este atotbun şi ocrotitor al creaturilor Dale, El este în egală măsură şi drept şi va cere la momentul

potrivit fiecăruia socoteală pentru faptele sale . Dreptatea este o însuşire dumnezeiască care nu este anulată prin iubirea sau bunătatea Sa. "Dumnezeu va judeca popoarele" - declară sentenţios psalmistul (ps.7, 8). El "cearcă inima şi rărunchii tuturor". "A gătit scaunul Său de judecată şi va judeca lumea; cu dreptate va judeca popoarele" (ps. 9, 7-8; vezi şi ps. 95, 13; 97, 9). Ideea aceasta este reluată şi în alţi psalmi precum în psalm 10, 5, 7 unde citim: "Domnul cercetează pe cel drept şi pe cel păcătos... Că este drept Domnul şi dreptatea a iubit, şi faţa Lui spre cel drept priveşte". El va da fiecăruia, la momentul potrivit, după faptele sale (psalm 17, 25-28) şi întru dreptatea Sa îi va ridica pe unii şi-i va coborî pe alţii (ps 74, 8).

Deşi nutreşte o afecţiune paternală pentru Israel, Dumnezeu voieşte de asemenea binele şi pentru celelalte neamuri. El poartă de grijă de ele şi le va aduce într-o zi în situaţia de a recunoaşte împărăţia Sa. Astfel, citim: ("Şi îşi vor aduce aminte şi se vor întoarce la Domnul toate marginile pământului. Şi se vor închina lui toate seminţiile neamurilor. Că a Domnului este împărăţia şi El stăpâneşte peste neamuri"-ps. 21, 31-33; "Neam şi neam vor lăuda lucrurile Tale şi puterea Ta o vor vesti. Măreţia slavei sfinţeniei Tale vor grăi şi minunile Tale vor istorisi. Pomenirea mulţimii bunătăţii Tale vor vesti şi de dreptatea Ta se vor bucura.Slava împărăţiei Tale vor spune şi de puterea Ta vor grăi" (ps. 140, 4, 5, 7, 11, 12).

Ar fi nejustuficată încercarea de a reda, fie şi în linii generale, învăţătura despre Dumnezeu sau teologia psalmilor dacă am omite prezentarea unui aspect important al ei şi anume învăţătura despre Mesia.Acest aspect se încadrează perfect în ansamblul învăţăturii despre Dumnezeu. Desigur că şi sub acest raport, principalele date revelaţionale le găsim tot în Pentateuhul lui Moise şi mai ales la profeţi. Psalmii îmbogăţesc aceste date şi aduc în plus elemente cu totul noi. Dacă, de pildă, până în vremea lui David se ştia despre Mesia că va fi un om învestit cu o înaltă forţă spirituală, care va ieşi din tribul lui Iuda şi va apare într-o epocă încă nedeterminată, acum, din scrisul regelui psalmist aflăm că de fapt Mesia va fi mai mult decât un om, va fi chiar Fiul lui Dumnezeu. Adevărul acesta este dezvăluit în două

locuri din psalmi: în psalmul 2, 7, unde citim: "Zis-a Domnul către mine: Fiul Meu eşti Tu. Eu astăzi te-am născut" şi în psalmul 109,3 unde iarăşi citim: "Din pântece mai înainte de luceafăr te-am născut". Expresiile "astăzi" şi respectiv "mai înainte de luceafăr" pun în evidenţă naşterea din veci a Fiului din Tatăl.

În virtutea filiaţiei Sale divine, Mesia se arată întru toate supus Tatălui şi gata pentru a împlini orice slujire. Psalmistul consemnează vocaţia spre slujire a lui Mesia când scrie: "Dar pentru că mi-ai întocmit trup... iată vin! Ca să fac voia Ta, Dumnezeul meu, am dorit şi Legea Ta înlăuntrul inimii mele să fie" (ps. 39; 3, 11).

Mai ales aspectul de jerfă al lucrării mesianice este evidenţiat în psalmi.În această privinţă vom găsi referiri de o surprinzătoare precizie la unele momente ale activităţii lui Mesia, precum este momentul supremei Sale dăruiri pentru mântuirea tuturor. Astfel, citind spre exemplu psalmul 21; 18, 20 vom rămâne cu impresia că citim o pagină din Evanghelie. Vorbind în numele lui Mesia, psalmistul scrie: "Străpuns-au mâinile mele şi picioarele mele... Împărţit-au hainele mele loruşi şi pentru cămaşa mea au aruncat sorţi". Acelaşi psalm începe de altfel cu cuvintele: "Dumnezeul meu Dumnezeul meu, ia aminte la mine, pentru ce m-ai părăsit!"-exlamaţie pe care a rostit-o Domnul Iisus Hristos înainte de a-şi da duhul, răstignit fiind pe cruce. Este cazul să arătăm aici că Duhul Sfânt, care cunoaşte din veşnicie, în cele mai mici amănunte, desfăşurarea lucrării mântuitoare, pe care o va săvârşi Iisus Hristos, pe pământ, la plinirea vremii, a dezvăluit cu mult înainte unele aspecte ale acestei lucrări, mergând până la a reda amănunte precum sunt aceste cuvinte pe care Domnul într-adevăr le-a rostit pe cruce şi pe care unii din cei ce-L batjocoreau, neînţelegându-le, le-au interpretat în sensul că îl strigă pe Ilie (vezi Matei 27, 46-49).

Psalmul 68 relevă de asemenea zbucuimul interior de care are parte Mesia în vremea patimilor Sale."Mântuieşte-mă Dumnezeule – se roagă El – că s-au înmulţit mai mult decât perii capului meu cei ce mă urăsc în zadar. Întăritu-s-au vrăjmaşii mei, cei care mă prigonesc pe nedrept. Că pentru Tine am suferit

ocară, acoperit-a batjocura obrazul meu...Râvna casei Tale m-a mâncat şi ocările celor ce te ocărăsc pe Tine a căzut asupra mea...Împotriva mea grăiau cei ce şedeau în porţi şi despre mine cârteau cei ce beau vin... Şi mi-au dat spre mâncarea mea fiere şi în setea mea m-au adăpat cu oţet".

Şi psalmul 15, mai ales în partea finală, îl are în vedere tot pe Mesia mai ales în suferinţă. Asfel citim: "Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, şi nu vei îngădui ca cel cuvios al tău să vadă stricăciunea". Este evidentă aluzia la îngroparea Domnului şi la coborârea Sa cu sufletul în iad.

Dar nu lipsesc din psalmi nici referirile la biruinţa pe care Mesia o va repurta în final. Umilinţa, chinurile la care va fi supus şi moartea pe cruce vor fi succedate de preamărirea Sa în veşnicie. Toate neamurile îl vor recunoaşte de Mântuitor al lor, iar împărăţia Sa se va întinde de la o margine la alta a lumii... Şi va fi viu... şi se vor ruga lui pururea; toată ziua îl vor binecuvânta. Fi-va belşug de pâine pe pământ până în vârful munţilor; înălţa-se-va mai presus decât Libanul rodul său; şi vor înflori cei din cetate ca iarba pământului. Fi-va numele lui binecuvântat în veci; cât va fi soarele va rămâne numele Lui şi se vor binecuvânta în El toate seminţiile pământului, toate neamurile îl vor ferici pe el..." (ps. 71, 7. 8, 15, 16 , 17).

O altă temă esenţială care intră în alcătuirea a ceea ce numim doctrina psalmilor este antropologia. După Dumnezeu şi Mesia, omul este prezenţa cea mai frecventă în cei 150 de psalmi. Astfel, teologia sau învăţătura despre Dumnezeu se îmbină strâns cu învăţătura despre om sau antropologia.

Cum este înfăţişat omul în cartea Psalmilor?

De la început trebuie să spunem că viziunea antropologică a autorilor de psalmi este cât se poate de elevată şi de echilibrată în acelaşi timp, omul fiind înfăţişat ca o creatură plină de demnitate, dar şi ca o fiinţă a cărei existenţă este limitată.

Primul aspect este evidenţiat în psalmul 8, 5-8, unde psalmistul, impresionat de poziţia înaltă hărăzită omului de către Dumnezeu exclamă: "Ce este omul că îţi aminteşti de el şi fiul omului că îl cercetezi pe el? L-ai micşorat cu puţin decât pe îngeri, cu mărire şi ci cinste l-ai încununat. L-ai pus pe dânsul

peste lucrul mâinilor Tale, toate le-ai supus sub picioarele lui". Ideea avansată în acest text este aceea a sacerdoţiului uman, a menirii cu totul aparte a omului de a stăpâni şi conduce cu înţelepciune şi responsabiliitate întreaga creaţie către destinul ei final.

Reversul acestei concepţii optimiste este resemnarea în faţa caracterului efemer al existenţei umane terestre. Un text aproape identic cu cel menţionat anterior, dar cu evidenţierea contrariului îl găsim în psalmul 143, 3-4 unde citim: "Doamne ce este omul că Te-ai făcut cunoscut lui sau fiul omului că-l socoteşti pe el? Omul cu deşertăciunea se aseamănă. Zilele lui ca umbra trec". Un loc similar avem în psalmul 102, 15-16, unde de asemnea stă scris: "Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului... Că vânt a trecut peste el şi nu va mai fi şi nu se va mai recunoaşte locul său". Nu este vorba în aceste două locuri de pesimism sau descurajare în faţa vieţii, ci, aşa cum am mai spus, de o înţelegătoare privire asupra unor realităţi prea evidente pentru oricine. De altfel, psalmistul nu rămâne mult timp sub impeririul unei atari cugetări. Tocmai scurtimea vieţii omeneşti îl determină să părăsească starea de reverie şi să se gândească la multiplele îndatoriri care ne revin tuturor în această lume.

Atitudinea umană în raport cu Legea şi moralitatea nu este indiferentă autorilor Cărţii Psalmilor. Omul drept este apreciat şi slăvit pentru virtuţile sale, pe când cel nedrept este dispreţuit şi condamnat pentru fărădelegile sale. Psalmul 1 reprezintă în antiteză cele două categorii de oameni, fericindu-l pe bărbatul drept şi temător de Dumnezeu şi condamnându-l pe păcătos.

Un adevăr dogmatic neomis de Psaltire, în legătură cu omul, este starea sa de păcătoşenie, moştenită de la protopărinţi. Psalmul 50 exprimă în termeni cât se poate de clar această stare: "Că iată întru fărădelegi m-am zămislit - mărturiseşte psalmistul- şi în păcate m-a născut maica mea" (v. 6). O astfel de stare nu este socotită însă nici firească şi nici definitivă. Dorinţa cea mai arzătoare a omului este tocmai elibearaea şi mântuirea sa. Astfel rezultă din stăruitoarea rugăciune cuprinsă în versetul 15 din acelaşi psalm unde se spune: "Dă-mi mie bucuria mântuirii Tale şi cu duh stăpânitor mă întăreşte".

Dumnezeu Însuşi "Cel ce păzeşte adevărul" (ps. 145,6), n-a uitat planul său veşnic în legătură cu omul, potrivit căruia făptura Sa trebuie să-şi ocupe locul firesc de profet, preot şi conducător în sânul creaţiei şi de aceea "nu după păcatele noastre a făcut nouă, nici după fărădelegile noastre a răsplătit nouă... ci, în ce chip miluieşte tatăl pe fii, aşa ne-a miluit şi pe noi Domnul" (ps. 102, 10, 13), dându-ne duhul înfierii şi făcându-ne moştenitori ai împărăţiei cerurilor. Este predominantă în psalmi credinţa că "Domnul este aproape de toţi cei ce-l cheamă pe El... întru adevăr. Este bun cu toţi şi îndurările Sale sunt peste toate lucrurile Lui." (ps. 144, 9, 18). Domnul face judecată celor năpăstuiţi, îndreaptă pe cei gârboviţi, înţelepţeşte pe cei orbi, dă hrană celor flămânzi, dezleagă pe cei ferecaţi în obezi, iubeşte pe cei drepţi, păzeşte pe străini, iar pe orfani şi pe văduvă îi sprijină (ps. 145,7-9).

Învăţătuara morală a Psalmilor

Ca oricare carte a Sfintei Scripturi, tot astfel şi Psaltirea cuprinde precepte religios – morale dintre cele mai înalte. Acestea sunt adecvate cu calitatea pe care o are omul de fiinţă socială, încadrată într-o comunitate, faţă de care are îndatoriri majore de împlinit. Înainte de orice, el se află însă înaintea lui Dumnezeu, ceea ce face ca responsabilitatea sa faţă de Creatorul său să se situeze deasupra oricăror îndatoriri. Datoriile omului faţă de Dumnezeu se reduc în esenţă la acestea trei: credinţa nestrămutată în El, ascultarea faţă de poruncile Sale şi iubirea care trebuie să-l anime de-a pururi.

Credinţa este o virtute care după Cartea Psalmilor, trebuie să împodobească sufletele credincioşilor. Dumnezeu "Însuşi priveşte din cer peste fiii oamenilor să vadă de este cel ce înţelege, sau cel ce caută pe Dumnezeu" (ps. 13, 2). Ignorarea unei realităţi ca aceea a existenţei unui singur Dumnezeu adevărat şi viu şi acceptarea credinţei în idoli este privită ca o nebunie şi condamnată ca atare, în Cartea Psalmilor (vezi ps. 13,1; 15,4). Credinciosul sincer mărturiseşte întotdeauna: "Spre Tine m-am aruncat de la naştere, din pântecele maicii mele, Dumnezeul meu eşti Tu" (ps 21, 9-10).

Împlinirea poruncilor dumnezeieşti este o datorie de prim ordin pentru fiecare credincios. La aceasta el trebuie să caute "ziua şi noaptea" (ps. 1, 2). Conţinutul acestor porunci se referă la obligaţia omului de a umbla fără prihană, de a face dreptate, de a avea adevărul în inima sa, de a nu cleveti, de a nu face rău împotriva aproapelui (vezi ps.14,2-3). Iubirea faţă de Dumnezeu premerge tuturor acestor porunci. Cartea Psalmilor înfăţişează acest sentiment ca izvorând firesc din sufletul omului: "Iubi-Te-voi Doamne, vârtutea mea, mărturiseşte psalmistul-Domnul este întărirea mea şi scăparea mea şi izbăvitorul meu" (ps. 17,1).

În raport cu semenii, datoriile credinciosului se înmănunchează în ceea ce cu un singur cuvânt numim *dreptate* faţă de aceştia. Chipul dreptului este chipul ideal de vieţuire pe care îl avansează ca model vrednic de imitat Vechiul Testament, în general şi Cartea Psalmilor, în special. "Dreptul ca finicul va înflori- scrie psalmistul- şi ca cedrul din Liban se va înmulţi" (ps. 19, 12). Descris mai în amănunt, chipul dreptului este acela al credinciosului care cultivă dreptatea şi adevărul faţă de toţi oamenii şi în ultimă instanţă faţă de întreaga creaţie, bineştiind că: "Al Domnului este pământul şi toată plinătatea Lui, lumea şi toţi cei ce locuiesc într-însa" (ps. 24,1).

Dreptul se înfăţişează întru toate ale sale fără prihană. Sufletul său nu şi l-a închinat minciunii, inima şi conştiinţa îi sunt curate, mâinile nevinovate (ps. 24,4). Unul ca acesta urăşte adunarea răufăcătorilor şi cu nelegiuiţii n-are nici un amestec (ps. 26, 3-5). Fuge de rău şi face binele (ps.34,15), iar cu cei ce sunt împreună cu el este paşnic şi drept. Dreptatea Lui cu privire la semeni se manifestă nu numai în voinţa fermă şi conştientă de a le respecta drepturile ci şi în a voi şi a le face binele.

Omul drept iubeşte mai ales pacea, se roagă lui Dumnezeu pentru a obţine acest bun, este prietenul păcii şi se străduieşte necontenit pentru a-i face şi pe alţii posesorii tuturor foloaselor ce răsar de pe urma ei. El ştie că nu este nimic mai frumos "fără numai a locui fraţii împreună" (ps 133,1) şi că omul care trăieşte în bună pace cu toţi ai săi, are parte numai de fericire (ps. 37,37). În contrast cu el, cel nedrept este duşmanul şi stricătorul păcii. În gura lui nu sunt cuvinte de pace şi împotriva oamenilor paşnici el

urzeşte planuri viclene (ps. 35, 20). Trage sabia, arcul şi-l încordează şi pândeşte pe cel drept, căutând să-l omoare (ps. 37,14-32). Dar ochii Domnului caută la răutatea lui şi "va şterge de pe pământ pomenirea lui (ps. 34,17)".

Psaltirea în cultul Bisericii Ortodoxe

Dintru începuturile istoriei Bisericii, psalmii au ocupat un loc central în spiritualitatea şi cultul creştin. Lucrul acesta nu este surprinzător dacă ne gândim la faptul că primii creştini au provenit din rândurile iudeilor care au avut drept carte de zidire sufletească şi de cult Psaltirea.

Mântuitorul Însuşi a preluat din tradiţia neamului Său obiceiul de a utiliza în rugăciunile Sale psalmii. Sfântul Evanghelist Matei, martor ocular al evenimentelor ultime din viaţa şi activitatea pământească a Mântuitorului, ne relatează faptul că la Cina cea de Taină, de pildă, s-a oficiat în încheiere un scurt ceremonial religios, în cadrul căruia s-au cântat laude, adică psalmi, după care cei prezenţi acolo au ieşit la Muntele Măslinilor (Mt. 26, 30).

Mai mult, aşa cum am menţionat, în timpul patimilor Sale, Domnul a fost auzit rostind versete din psalmi, care dobândeau astfel valoarea de profeţii ce tocmai îşi aflau împlinire.

Apostolii, fiind şi ei iudei de neam, au primit ca pe ceva firesc folosirea psalmilor în adunările de cult. Ei înşişi au rânduit din primele zile ale existenţei Bisericii, citirea şi cântarea psalmilor la cultul creştin. Scriind comunităţilor creştine pe care le-a întemeiat, Sfântul Apostol Pavel nu uită să facă recomandări ca acestea: "Vorbiţi între voi în psalmi şi cântări duhovniceşti, lăudând şi cântând Domnului în inimile voastre" (Efes. 5,19) sau: "Cântaţi în inimile voastre lui Dumnezeu, mulţumindu-I în psalmi, în lăudări şi în cântări duhovniceşti" (Col. 3,16). La fel le scrie şi Sfântul Iacob destinatarilor epistolei sale să nu pregete a cânta psalmi (cap. 5,13).

O prezenţă masivă a psalmilor poate fi constatată şi în scrierile Noului Testament. Este mai mult decât sugestiv faptul că dintre cele 283 citate din Vechiul Testament, pe care le întâlnim în Noul Testament, 116 sunt luate din psalmi.

Psalmii n-au lipsit din preocupările şi cultul creştin nici după ce Biserica s-a separat definitiv de sinagogă. Din contră, au dobândit parcă o şi mai mare preponderenţă. Tertulian ne informează că în timpul său (sec.II d. Hr.) erau folosiţi masiv în adunările creştine[61]. Documentul creştin intiutlat "Constituţiile Apostolice" datând din sec. III, ne încredinţează despre acelaşi lucru. La fel era situaţia şi în sec. al IV-lea când, în Bisericile orientale, creştinii se adunau şi noaptea spre a cânta psalmi[62].

Cântarea alternativă de psalmi a fost introdusă în Occident în vremea Sfântului Ambrozie, când poporul din Milan veghea în biserică pentru a împiedica ocuparea ei de către arieni. Sfântul Ambrozie se afla în mijlocul poporului şi-l încuraja, dispunând să se cânte psalmi la cele două strane[63].

Fericitul Augustin atestă de asemenea locul însemnat pe care îl deţinea cântarea psalmilor în cultul public[64]. Este cert, prin urmare, că psalmii au îmbrăcat întreg cultul, Biserica folosindu-i nu ca pe ceva împrumutat ci ca pe un bun propriu.

În afară de Liturghie şi cult în general, psalmii au fost priviţi ca proprii prin excelenţă pentru formarea morală a credincioşilor şi pentru dezvoltarea pietăţii în sufletele lor. Astfel, Biserica a încurajat constant recitirea psalmilor precum şi studiul şi meditaţia supra lor. Educaţia religioasă se începea şi la Biserică şi în familie prin citirea Psaltirii şi de multe ori, pe măsură ce se progresa în viaţa duhovnicească se mergea până la învăţarea Psaltirii pe de rost.

În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare scrie: "Început pentru începători, psalmul este creşterea pentru cei care progresează pe cale virtuţii şi sprijin pentru cei care merg pe calea desăvârşirii"[65]. Nu este de mirare deci că primii creştini ca şi cei din secolele următoare aveau Psaltirea nu numai în memorie ci

---

[61] *Despre suflet* IX, în vol. *Apologeţi de limbă latină*, trad. de prof. N. Chiţescu, Bucureşti, 1981, p. 270. Cf. Clement Alexandrinul, *Pedagogul II*, 4, trad. de Pr. D. Fecioru, Bucureşti, 1982, p.254-255

[62] H. Lesetre, *op.cit. p 80*

[63] *Ibidem*

[64] *Ep. 119 ad Januar*, 18, după H. Lesetre, *op.cit. p. LXXX.*

[65] *Op. cit.*, p. 25.

şi pe buze, rostind-o permanent când se dedicau ocupaţiunilor lor zilnice. Sfântul Ambrozie găsea că este ceva nefiresc şi necuviincios ca un creştin să lase să treacă o zi fără să fi recitat din Psaltire[66].

Cu cântarea psalmilor îşi întăreau sufletele şi martirii în mijlocul suferinţelor şi batjocurilor la care erau supuşi[67].

În Biserica Ortodoxă, cei 150 de psalmi au fost împărţiţi pentru a fi utilizaţi în cult, în douăzeci de catisme sau şezânde (timp în care credincoşii pot să stea în strâni sau pe scaune), astfel:

Catisma I: ps. 1-8;	Catisma a XI-a: ps.77-84
Catisma a II -a: ps. 9-16;	Catisma a XII -a:ps. 85-90;
Catisma a III -a: ps. 17-23;	Catisma a XIII- a: ps.91-100;
Catisma a IV -a:ps.24-31;	Catisma a XIV- a: ps. 101-104
Catisma a V -a : ps. 32-36;	Catisma a XV -a: ps. 105-108;
Catisma a VI-a:ps.37-45;	Catisma a XVI -a: ps. 109-117;
Catisma a VII -a ps.46-54;	Catisma a XVII -a: ps.118
Catisma a VIII -a: ps.55-63	Catisma a XVIII- a:ps.119-133;
Catisma a IX -a: ps.64-69;	Catisma a XIX -a: ps. 134-141
Catisma a X -a: ps 70-76;	Catisma a XX -a: ps.142-150;

Peste tot anul aceste catisme sunt repartizate astfel: sâmbătă la vecernie, catisma I. Dumunică la utrenie catismele a III-a şi a VII-a. Duminică ,la vecernie, nu se citeşte nici o catismă. Dacă avem praznic, se citeşte catisma I. Luni, la utrenie, catisma a IV-a şi a V-a; la vecernie, catisma a VI-a. Marţi la utrenie catisma a VII-a şi a VIII-a; la vecernie catisma a IX-a. Miercuri, la utrenie, catisma a X-a şi a XI-a; la vecernie, catisma a XII-a. Joi, la utrenie, catisma a XIII-a şi a XIV-a; la vecernie catisma a XII-a. Vineri, la utrenie, catisma a XIX-a şi a XX-a; la vecernie catisma a XVIII a. Sâmbătă la utrenie catisma a XVI-a şi a XVII-a .

Psalmii, grupaţi în catisme sau luaţi în parte, sunt prezenţi în toate slujbele bisericeşti[68]. Aşa se face că auzim de multe ori la aceeaşi slujbă la care participăm expresii, cuvinte, stihuri

---

66 *Hexaimeron V*, 12,36,P. L. , XIV, 237.

67 Fer. Augustin, *De civitate Dei* , XVIII, 52, P. L. , XLI, 614-616.

68 În legătură cu prezenţa psalmilor în cultul Bisericii Ortodoxe să se vadă lucrarea de referinţă: Dr. A. Negoiţă, Psaltirea în cultul Bisericii Ortodoxe, Bucureşti, 1940.

deosebit de frumoase, fără să ne dăm seama întotdeauna care le este provenienţa. Cele mai multe sunt luate din psalmi. Spre exemplificare am aminti câteva texte care ni s-au întipărit în memorie, pentru frumuseţea şi profunzimea lor, dar în legătură cu care nu ne-am întrebat aproape niciodată de unde sunt luate sau de cine sunt alcătuite. Astfel avem textul: "Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim întrînsa", care constituie stihul al patrulea de la utrenia Învierii, de la stihira Laudelor Paştilor, de la Antifonul al treilea de la Liturghia din aceeaşi zi, de la prochimenul apostolului şi la stihoavna vecerniei, tot în această zi. Este de asemenea stih la pripeala polieleului din Duminica Tomii. Acest text este luat din psalmul 117, 23. Alt text binecunoscut este: "Al Domnului este cerul şi pământul şi toată plinirea lor", formulă pe care o rosteşte preotul de fiecare dată, la pecetluirea mormântului, şi care este luată din psalmul 23,1.

Tot din Psaltire sunt luate textele: "Binecuvintează suflete al meu pe Domnul şi toate cele dinlăuntrul meu, numele cel Sfânt al Lui ", care formează Antifonul 1 de la Sfânta Liturghie şi este luat din psalmul 102,1. Cuvintele "Mântuieşte Doamne poporul tău şi binecuvintează moştenirea Ta" pe care le auzim la fiecare Sfântă Liturghie, când preotul arată Sfintele Daruri (după împărtăşire) sunt luate din psalmul 27,12. Expresia: "Bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului, Dumnezeu este Domnul şi s-a arătat nouă", care formează răspunsul, la Sfânta Liturghie când preotul, arată pentru ultima dată Sfintele Daruri, sunt luate din psalmul 117, 24-25. Formula: "Fie numele Domnului binecuvântat de acum şi până-n veac" pe care o cântăm la încheierea Sfintei Liturghii este luată din psalmul 112,2. Textul: "Mânca-vor săracii şi se vor sătura şi văr lăuda pe Domnul; cei ce laudă pe Dânsul, vii vor fi inimile lor în veacul veacului", care constituie rugăciunea de la masa de seară este luată din psalmul 21,30.

Am putea să umplem multe pagini cu astfel de texte din psalmi, folosite în alcătuirea fiecărei slujbe bisericeşti dar, în prezentul studiu ne-am propus numai să dovedim că Psaltirea este o carte care a ocupat şi ocupă un loc central în spiritualitatea ortodoxă, şi de aceea, se cuvine să o preţuim şi să o utilizăm şi noi precum au preţuit-o şi au folosit-o moşii şi strămoşii noştri, secole de-a rândul până astăzi.

Psalmii răspândiţi în alte cărţi ale Bibliei decât în Psaltire

Dintre scrierile biblice vechitestamentare, Psaltirea este în mod cert cea mai reprezentativă. Ea a rămas ceea ce a fost de la început: o carte a evlaviei şi a rugăciunii.

Niciodată această carte n-a încetat să se afle în centrul preocupărilor celor dornici de purificare sufletească şi mântuire. Interesul prioritar de care s-a bucurat permanent este determinat de bogăţia, frumuseţea şi profunzimea cuprinsului ei.

Varietatea cuprinsului Psaltirii ne îndreptăţeşte să spunem că de fapt nu avem de-a face cu o carte în accepţiunea obişnuită a acestui cuvânt, adică cu o scriere unitară în alcătuirea ei, ci mai degrabă cu o colecţie de texte de o mare diversitate: cântări religioase, imne liturgice, meditaţii, rugăciuni, etc. apărute în epoci diferite şi din inspiraţia mai multor autori.

În total sunt 150 de astfel de texte. Se cuvine însă precizat că înafară de textele din această colecţie, mai întâlnim presărate şi în alte cărţi ale Bibliei, bucăţi literare similare, cărora le putem atribui, fără nici o ezitare, numirea de psalmi.

De aceşti psalmi răzleţi ne vom ocupa în cele ce urmează. Îi vom identifica, respectând ordinea canonică a scrierilor biblice în care se află incluşi.

Pe primul loc se amplasează "Cântarea lui Moise" din Ieşire 15, 1-19. Atât sub raportul formei cât şi al fondului această cântare este un veritabil psalm, scris în tehnica paralelismului sinonimic. Ritmicitatea ideilor este evidentă:

"Să cântăm Domnului, căci cu slavă s-a preaslăvit!
Pe cal şi pe călăreţ în mare i-a aruncat!
Tăria mea şi mărirea mea este Domnul, căci El m-a izbăvit!
Acesta este Dumnezeul meu şi Îl voi preaslăvi,
Dumnezeul părintelui meu şi-L voi preaînălţa!

Domnul este viteaz în luptă;
Domnul este numele lui.
Carele lui Faraon şi oştirea lui în mare le-a aruncat;
Pe căpeteniile cele de seamă ale lui, Marea Roşie le-a înghiţit,
Adâncul i-a acoperit,
În fundul mării ca o piatră s-au coborât.
Dreapta Ta, Doamne şi-a arătat tăria.
Mâna Ta cea dreaptă, Doamne, pe vrăjmaşi i-a sfărâmat.
Cu mulţimea slavei Tale ai surpat pe cei potrivnici"

Cântarea a fost alcătuită spontan, fiind exprsia bucuriei şi a recunoştinţei pentru salvarea evreilor din mâna egiptenilor care i-a asuprit sute de ani. Executată vocal de întreg poporul eliberat, cântarea a fost acompaniată de sunetul timpanelor purtate în mâini de către Miriam, sora lui Moise şi de către celelalte femei .

Aşa se cântau psalmii: altrenativ, de către două grupe de cântăreţi şi se acompaniau cu instrumente muzicale precum: psaltirionul, timpanul şi harfa.

A doua cântare, atribuită tot lui Moise, o găsim în Deuteronom 32, 1-43. Este precum vedem o cântare cu mult mai lungă şi a fost alcătuită şi executată în cu totul alte împrejurări decât prima cântare. Aceasta marchează sfârşitul activităţii lui Moise, respectiv încheierea perioadei celor 40 de ani de peregrinare a lui Israel prin pustia Sinai. Evident că şi cuprinsul acestei cântări este diferit de al cele dintâi. Se începe cu o laudă adusă Dumnezeului celui viu şi se pune în evidenţă crdeincioşia Sa faţă de Israel, căruia i-a purtat de grijă pe tot parcursul peregrinării sale spre ţara făgăduită. Apoi se descrie starea morală a acestui popor, care nu mai este cel de care lui Dumnezeu i se făcuse milă, când l-a scos din mâna prigonitorilor, ci a devenit un neam răzvrătit, ingrat şi imoral, care a uitat toate facerile de bine şi a nesocotit toate dovezile de fidelitate ale lui Dumnezeu faţă de el. Prin practicarea idolatriei şi grabnica aplecare spre revoltă şi cârtire, Israel s-a făcut nesuferit înaintea Domnului şi de aceea va suporta consecinţele infidelităţii sale.

"Ei m-au întărâtat la gelozie, zice Domnul, prin cei ce nu sunt dumnezei
Şi au aprins mânia mea prin idolii lor.
Îi voi întărâta şi eu pe ei printr-un popor care nu e popor,
Le voi aprinde mânia Mea printr-un neam fără pricepere.
Strânge-voi împotriva lor necazuri
Şi voi cheltui asupra lor toate săgeţille mele" (Deutronom, 32, 21-23).

Totuşi, Moise care la un moment de cumpănă a cerut Domnului să şteargă şi numele său din cartea vieţii dacă El nu se va milostivi şi nu va voi să ierte păcatul greu al idolatriei, în care căzuse Israel în Sinai, nu putea să rămână cu inima împietrită faţă de acest popor, pe care l-a condus până în pragul Ţării Sfinte, şi de aceea, el întrevede îmblânzirea mâniei Domnului şi manifestarea milostivirii Sale faţă de Israel. În acest sens el scrie:

"Iată, Domnul va judeca pe poporul său
Şi se va milostivi asupra robilor Săi,
Când va vedea că a slăbit tăria lor...
Atunci Domnul va zice: Unde sunt dumnezeii lor
Şi tăria în care nădăjduiau ei ?
Unde sunt cei ce au mâncat grăsimea jertfelor lor
Şi au băut vinul turnărilor lor?
Să se scoale, să vă ajute şi să vă fie ocrotire.
Vedeţi, vedeţi dar că Eu sunt
Şi nu este alt Dumnezeu afară de Mine.
Eu omor şi Eu înviez, Eu rănesc şi tămăduiesc
Şi nimeni nu poate scăpa de mâna Mea
Şi mă jur pe dreapta Mea
Şi zic: Viu sunt Eu în veac!" (Deut. 32,37-40)

Iată-l prin urmare pe Moise autor de psalmi. Faptul acesta însă nu este o noutate, pentru că între cei 150 de psalmi, cuprinşi în Psaltire, se află unul care i-a fost atribuit. Este psalmul 109, în care găsim celebrele cuvinte: "Zilele anilor noştri sunt şaptezeci de ani, iar pentru cei în putere optzeci de ani, şi ce este mai mult

decât aceştia, osteneală şi durere sunt" (Ps. 89, 10-11). Dar să revenim la psalmii prezenţi în alte cărţi decât Psaltirea.

Ne vom opri acum la o "Cântare" pe care o găsim în cartea Judecători, la cap. 5. Este "Cântarea Deborei şi a lui Barac", care s-au numărat între judecătorii lui Israel, în perioada istorică de dinaintea instaurării regalităţii (1050 î.d.Hr.). După înfrângerea regelui canaanit Iabin din Haţor şi a generalului acestuia Sisera, cei doi au cântat înaintea Domnului o cântare de biruinţă. Ca realizare artistică, aceasta nu se ridică la frumuseţea celorlalte două, de care ne-am ocupat până acum şi de aceea nu vom stărui nici noi asupra ei.

Spre a pune totuşi în evidenţă aspectul formal, specific genului literar al psalmilor, ne vom opri doar la începutul şi sfârşitul "Cântării", care sunt tipice acestui gen literar. Astfel, Cântara debutează cu îndemnul: "Binecuvântaţi pe Domnmul!". Apoi continuă:

"Ascultaţi, dar regilor! Căpetenii luaţi aminte!
Căci cântare voi cânta Domnului.
Cânta-voi Domnului Dumnezeului lui Israel:
Când ieşiai Tu, Doamne din Seir,
Când treceai prin câmpiile Edomului,
Pământul se cutremura şi cerurile se topeau,
Norii picurau picuri de ploaie,
Munţii se năruiau înaintea Domnului" (Jud. 5, 2-5).

Se poate sesiza cu uşurinţă tehnica paralelismului sinonimic, după care este construită "Cântarea". Doar sfârşitul ei se exprimă prin tehnica paralelismului antitetic. Astfel citim:

"Aşa să piară toţi vrăjmaşii Tăi, Doamne!
Iar cei ce Te iubesc să fie ca soarele,
Când răsare în toată strălucirea lui" (Jud. 5, 31).

Ascultând incantaţia, în mod firesc ne aducem aminte de stihurile care se rostesc la slujba Învierii şi apoi la încaputul Liturghiei, care sunt preluate din psalmul 67,2-3, şi care sună astfel:

"Să piară păcătoşii de la faţa lui Dumnezeu,
Iar drepţii să se bucure şi să se veselească".

Mai importantă este "Cântarea Anei", mama profetului şi judecătorului Smuel, pe care o aflăm în I Sam. 2,1-10. Aceasta are şi caracter mesianic. Cântarea Maicii Domnului din Luca 1, 46-55 este mult înrudită ca fond şi formă cu această cântare a Anei. În ambele cântări se dă expresie bucuriei pe care o generează sentimentul maternităţii şi se aduce laudă şi mulţumire lui Dumnezeu pentru toate îndurările Sale.

"Cântarea Anei" este o cânature de birunţă, pentru că această femeie s-a văzut dintr-o dată izbăvită de neputinţa de a nu avea copii. Acest handicap nu era numai de natură fizică ci şi morală, pentru că o femeie stearpă era socotită ca fiind pedepsită de Dumnezeu. Oricum, fericirea ei pentru lumea aceasta, ca şi pentru cea viitoare era mult întunecată. De aceea Ana, care ani de-a rândul, a suspinat în rugăciune înaintea cortului sfânt de la Şilo, devenită acum maica unui viitor profet şi conducător al lui Israel, dă glas bucuriei inimii sale cântând şi proslăvind pe Dumnezeu, care are înscris în planul tainic al său destinul fiecărui om.

Cântarea are un bogat fond dogmatic şi moral. Este pus în evidenţă cu pregnanţă monoteismul ("Căci nu e altul afară de Tine"- cap. 2, 2) şi sunt subliniate însuşirile divine, la care se face mereu refrire în Vechiul Testament: sfinţenia, atotputernicia şi mai ales dreptatea lui Dumnezeu ("nimeni nu e Sfânt ca Domnul...şi nimeni nu e puternic ca Dumnezeul nostru...şi toate lucrurile la Dânsul sunt cântărite"– cap. 2, 2-3).

Urmează doi psalmi atribuiţi lui David. Unul este cuprins în II Sam.22, iar celălalt în I Cronici 16, 8-36. Se cunosc exact împrejurările în care au fost cântaţi aceşti psalmi. Primul reprezintă o cântare de mulţumită lui Dumnezeu pentru izbăvirea de vrăjmaşi. David l-a alcătuit după ce şi-a reluat tronul, în urma izgonirii sale de către fiul său Avesalom şi după ce i-a înfrânt într-o luptă pe filisteni.

Despre cel de-al doilea psalm din I Cronici 16, se menţionează că este primul psalm pe care David l-a rânduit să fie cântat la cortul sfânt, de către Asaf şi ceilalţi leviţi, după ce regele a dus la Ierusalim chivotul Legii Domnului şi l-a aşezat în noul cort, pe care îl făcuse pe muntele Moria. Evenimentul s-a

petrecut după ce David a ajuns rege peste tot Israelul şi a cucerit de la iebusei cetatea Salemului, adică Ierusalimul, pe care l-a ales drept capitală a regatului său.

Este surprinzător faptul că cei care au colecţionat psalmii, grupându-i într-o singură carte, l-au omis tocmai pe acesta despre care se afirmă că ar fi fost cel dintâi care s-a cântat la locaşul sfânt. Psalmul se caracterizeaă printr-o desăvârşită ritmicitate. Este evidenţiată destinaţia lui de a fi cântat alternativ de către două formaţii de cântăreţi (leviţi) şi de a fi acompaniat de psaltirioane, harpe şi ţimbale. Datorită frumuseţii acestui psalm, transcriem în continuare câteva versuri de la început:

"Lăudaţi pe Domnl şi chemaţi numele Lui!
Vestiţi între neamuri lucrurile Lui!
Cântaţi, cântaţi, în cinstea Lui!
Spuneţi toate minunile Lui!
Lăuda-ţi-vă cu numele Lui cel sfânt!
Să se bucure inima celor ce-L caută pe El!
Alergaţi la Domnul şi la ajutorul Lui!
Căutaţi pururea faţa Lui!" (I Cronici 16, 8-14).

Şi în cartea profetului Isaia găsim patru texte a căror formă literară ne îndreptăţeşte să le aşezăm în rîndul psalmilor.

Primul, este un psalm de laudă şi se află cuprins în Isaia 12,4-6. Fiind scurt, îi redăm şi acestuia cuprinsul:

"Lăudaţi pe Domnul,
Chemaţi numele Lui!
Vestiţi printre neamuri lucrările Lui,
Daţi de ştire că înalt este numele Lui.
Cântaţi în strune pe Domnul,
Că El a făcut fapte prea măreţe!
Să ştie aceasta tot pământul!
Săltaţi şi vă veseliţi locuitori ai Sionului,
Căci mare este în mijlocul vostru Sfântul lui Israel!"

Al doilea psalm din cartea profetului Isaia se află în capitolul 25.
Întreg capitolul are o construcţie literară specifică psalmilor. De altfel capitolul 25 se şi intitulează: "Cântare de laudă şi de mulţumire". Spre ilustrare, redăm doar primul verset din capitol:

"Doamne Dumnezeul meu, pe Tine Te voi înălţa,
Lăuda-voi numele Tău,
Că Tu ai făcut lucruri minunate;
Planurile Tale de mult întocmite sunt adevărate şi statornice".

Şi în capitolul următor, al 26-lea, găsim tot o cântare, a celor răscumpăraţi. Este cântarea pe care o vor cânta locuitorii din Iuda şi Ierusalim când vor fi izbăviţi din mâna asupritorilor.

În sfârşit, în capitolul 42, 10-12 avem cel de-al patrulea psalm din cartea profetului Isaia. Este un îndemn adresat marginilor pământului, mării, insulelor, munţilor şi pustiei de a-L lăuda pe Domnul şi de a vesti în lume minunile Lui.

Şi în cartea profetului Ieremia găsim psalmi de genul celor de care ne-am ocupat până aici. Îi putem identifica în următoarele capitole: 3,22-25; 10,23-25; 16,29-20; 18,18-22 şi 20,12,18. Sunt, precum vedem, în total cinci psalmi. Raportaţi la psalmii din scrierile anterioare, aceştia sunt mai scurţi şi au caracterul unor rugăciuni de pocăinţă şi de izbăvire de vrăjmaşi. Ei se încadrează în iconomia cărţii şi dau expresie stării de suflet a profetului dispreţuit pe nedrept şi persecutat de către responasbilii poporului pentru caracterul mustrător al cuvântărilor sale.

Un psalm de o originalitate cu totul aparte este cel cuprins în cartea lui Iona, la cap. 2,3-10. Mai bine zis, împrejurarea în care a fost scris acest psalm este cu totul deosebită. Autorul psalmului este indicat a fi Iona proorocul, care a înceract teribila experienţă descrisă în cartea care îi poartă numele. Autorul exprimă zbuciumul său sufletesc şi marea sa strigare, din adâncul mării către Dumnezeu, care până la urmă l-a auzit şi l-a izbăvit de la pieire. Redăm începutul psalmului:

"Striga-t-am către Domnul în strâmtorarea mea
Şi El m-a auzit;
Din pântecele locuinţei morţilor către El am strigat
Şi El a luat aminte la glasul meu".

Nu putem face abstracţie de psalmul cuprins în cartea profetului Avacum, la capitolul 3. Se face precizarea că este o rugăciune cântată la harfă. Psalmul cuprinde şi indicaţiile tehnice

de executare a cântării. Astfel, apare de două ori menţionată expresia ebraică Sela, care se traduce cu "pauză" şi pe care o găsim menţionată şi în unii din psalmii cuprinşi în Psaltire. De asemenea, în final, se face precizarea că psalmul este destinat a fi executat sub bagheta şefului cântăreţilor la harfă, recomandare care de asemenea se află în psalmii din cartea cu acelaşi nume.

Prin identificarea acestor bucăţi literare scrise în versuri, nu am epuizat desigur numărul lor. Se mai găsesc încă şi în alte scrieri biblice texte poetice similare. Noi am dorit să arătăm doar că tradiţia imnografică la vechii evrei este cu mult mai bogată decât ne-o imaginăm şi că timpul alcătuirii psalmilor este cu mult mai îndepărtat decât momentul apariţiei Psaltirii în canonul biblic. Acest moment a fost precedat de o circulaţie destul de extinsă, pa cale orală a psalmilor.

Regele David, care a ilustrat acest gen literar prin piesele de excepţie pe care le-a creat (vezi psalmul 50), a avut antecesori şi succesori remarcabili precum au fost Moise şi marii profeţi ai lui Israel.

CARTEA PILDELOR SAU PROVERBELOR EXPRSIE A GENULUI SAPIENŢIAL

Încadrată în grupa cărţilor didactico-poetice, Cartea Pildelor sau Proverbelor alcătuieşte împreună cu Iov şi Eclesiastul o subgrupă distinctă de restul de trei cărţi care se mai numără în această categorie de scrieri ale Bibliei (Psalmii, Cântarea Cântărilor şi Plângerilor lui Ieremia). Trăsătura care le defineşte este caracterul lor sapienţial. Alături de ele se mai află şi Înţelepciunea lui Solomon şi Înţelepciunea lui Isus, fiul lui Sirah, dar se ştie că acestea sunt cărţi necanonice.

Aşa cum este redat în româneşte, titlul cărţii nu acoperă decât parţial cuprinsul ei, care este cu mult mai divers sub raport literar . Ebraicul "meşalim'' provine de la rădăcina verbală ''maşal'' care se traduce cu *a vorbi metaforic, alegoric, figurativ*[69], în parabole sau pilde, a asemăna , a compara. De aici şi semnificaţia substantivului ''maşal''de proverb , fabulă, zicală, comparaţie, alegorie, adagiu, satiră, maximă, discurs figurativ. Cartea Proverbelor se caracterizează tocmai prin diversitatea speciilor literare de genul celor menţionate mai sus. Ea abundă în maxime, comparaţii, zicale prelucrate artistic, poeme, satire şi alegorii, în care predomină elementul religios-moral.

Curentul sapienţial are origini extrabiblice[70]. Biblia atestă larga lui răspândire şi dăinuirea sa seculară în tot Orientul (Reg. 2,35). Mai mult, nu poate fi tăgăduit faptul că acesta a servit ca model literar pentru Revelaţia biblică vechitestamentară. Cărţi precum cele trei amintite: Iov, Proverbele şi Eclesiastul nu pot fi

---

[69] Vezi N. Ph. Sander, I. Trenel,*Dictionnaire hébreu-francais*, Genève, 1987 col.416

[70] Mgr. H. Lusseau, *Les autres Hagiographes*, în vol. "Introduction à la Bible", Edition nouvelle, tome II, Introduction critique à l'Ancien Testament, sous la direction de Henri Cazelles, Desclée, Paris, 1973, p. 532

înţelese decât încadrate în spaţiul literar sapienţial al Orientului[71]. Iată pentru ce socotim că este oportun ca înainte de a trata despre Cartea Proverbelor să prezentăm, ca preludiu, câteva informaţii despre fenomenul sapienţial în Orientul Mijlociu şi chiar să menţionăm câteva dintre scrierile reprezentative ale acestui gen.

Nenumăratele explorări cu caracter arheologic, făcute mai ales începând cu sec. al XIX-lea, au scos la lumină texte sapienţiale în Egiptul de Jos şi de Sus, în regiunile Tigrului şi Eufratului (Mesopotamia), în Fenicia şi Siria, în Hatti (Asia Mică) şi Canaan.

1. Literatura sapienţială egipteană.

Aportul Egiptului la dezvoltarea şi îmbogăţirea literaturii sapienţiale ebraice este demn de luat în considerare. Este neîndoielnic faptul că regele Solomon, care a făcut apel la regele Hiram al Feniciei pentru a-i furniza materiale şi meşteri în vederea construirii Templului, nu va fi neglijat nici relaţiile cu Egiptul, care era o mare putere politică.

Căsătoria sa cu fiica faraonului Egiptului este mai mult decât elocventă în această privinţă. Pe lângă o astfel de prezenţă a unei prinţese egiptene, cu siguranţă că la curtea lui Solomon şi-au făcut apariţia şi o seamă de experţi egipteni în diferite domenii. Aşa se face că, între altele, literatura sapienţială, foarte rudimentară până atunci în mediul israelit, va cunoaşte o remarcabilă înflorire[72]. Spre a ne putea da seama despre rolul pe care l-au avut scrierile despre înţelepciune egiptene în impulsionarea literaturii ebraice de profil, vom încerca o prezentare, fie şi sumară, a celor mai cunoscute dintre acelea.

Vom începe cu *Înţelepciunea lui Ptah - Hotep.*

Despre autorul acestei scrieri se afirmă că a fost vizir (ministru) al regelui Issi sau Isesi (dinastia a V-a: între 2460 şi 2420 î.d.Hr.)[73].

Unii critici contestă însă autenticitatea cărţii, coborând scrierea ei până prin anul 2000 î.d.Hr. sau chiar prin anul 1785

---

[71] Ibidem
[72] Ibidem, 538
[73] vezi H. Duesberg, *Les scibes inspirées,* Paris 1938, p. 43-75

î.d.Hr. Oricum textul de bază a suferit modificări pe parcursul secolelor. Împrejurarea în care a fost alcătuită această scriere este menţionată în partea ei introductivă: Ptah-Hotep, de acum în vârstă, se arată preocupat de a-şi pregăti un succesor. S-a gândit desigur la fiul său. Pentru a se asigura că dorinţa sa nu va rămâne în van, el face cunoscut regelui gândul său. Acesta este de acord cu condiţia ca ministrul să înceapă de îndată instruirea fiului său, astfel încât acesta să întruchipeze excelentul spirit de abnegaţie, ascultare, înţelepciune şi fidelitate de care a dat dovadă tatăl său.

Ptah-Hotep alcătuieşte astfel un tratat sau un manual cu caracter instructiv-educativ, în care se reflectă deopotrivă politeţea, civismul, înţelepciunea, morala dar şi abilitatea politică şi patriotismul[74].

Spre a oferi un exemplu de similitudine între această carte şi unele texte din scrierile sapienţiale ale evreilor, vom reda următorul text, în care Ptah-Hotep se plânge de declinul puterilor sale fizice şi intelectuale, ca urmare a bătrâneţii: "Inima funcţionează rău, scrie el, ochii au slăbit, urechile s-au făcut dure, inteligenţa uită şi nu-şi mai aminteşte de cele de dinainte"[75]. Citind acest text, în chip firesc ne amintim de capitolul 12 din Eclesiast, unde este descrisă aceeaşi stare de decrepitudine la care ajunge omul pe măsura trecerii timpului. Şi aici se face referire la "lăcusta sprintenă" care este inima şi care, la bătrâneţe "se face grea", la "privitoarele de la ferestre", care sunt ochii şi care "se întunecă", la "porţile care dau spre uliţă", care sunt urechile şi care "se închid" şi ele.

Pe aceeaşi linie se înscrie şI *"Înţelepciunea pentru Ka-Gemni"*[76].

Geneza acestei scrieri este absolut identică cu a celei anterioare: constituie opera tot a unui vizir, de această dată, din timpul regelui Uni sau Huni (dinastia a III-a: 2800- 2720 î.d.Hr.). Autorul a scris-o cu acelaşi scop: să se folosească de ea în

[74] Traducerea românească a cărţii a fost făcută de Constantin Daniel în volumul: "Gândirea egipteană antică, în texte", Bucureşti 1974, p. 32-65

[75] H. Duesberg, op.cit., vol. I, p. 44

[76] Traducerea românească cu titlul: "Sfaturile lui Ka-Gemni" a fost făcută de acelaşi Constantin Daniel, op. cit. p. 25-27

educaţia pe care urma să o facă fiului său, viitor vizir al regelui Snefru sau Senefru, fondatorul celei de-a IV-a dinastii (2720-2600 î.d.HR.). Există o atât de mare asemănare între aceste două scrieri, încât dependenţa uneia de cealaltă este de netăgăduit[77].

Înţelepciunea lui Ani[78] constituie şi ea o operă de aceeaşi factură ca şi precedentele. A fost scrisă de un scrib de la curtea lui Nefer-ka-Re-teri, din dinastia a VIII-a (2260 - 2222 î. d. Hr.), pentru a fi folosită în scopul educaţiei lui Hens-Hotep, fiul scribului amintit. Conţine sfaturi de înaltă moralitate. Astfel se recomandă: discreţia, evlavia, cumpătarea, prudenţa în raport cu femeile. Se stăruie asupra obligaţiei întemeierii unui cămin familial sănătos, a fidelităţii conjugale, a respectului faţă de părinţi, a ascultării şi supunerii faţă de superiori, iar gândul la moarte trebuie să fie o preocupare de fiecare clipă. Astfel de idei se regăsesc cu prisosinţă şi în scrierile biblice menţionate.

Testamentul (Lasământul) lui Kheti către Meri-ka-Re[79].

Autorul acestui Testament este Kheti al III-lea, care a domnit peste Egiptul de Mijloc după 2260 î. d. Hr., iar destinatarul este fiul său Meri-ka-Re. Tatăl caută să imprime în sufletul fiului sentimentul de respect şi responsabilitate pentru funcţia de rege. Redăm spre exemplificare, un scurt fragment din această scriere. Astfel, regele, adresându-se fiului său spune: "Mare este un om de seamă ale cărui sfaturi sunt şi ele mari. Puternic este regele care are curteni de încredere. Dacă grăieşti adevărul şi practici dreptatea în palatul tău, atunci se vor teme de tine cei mari care cârmuiesc ţara. Fă dreptate atâta vreme cât trăieşti pe pământ. Consolează pe cel ce plânge, nu chinui nici o văduvă, nu îndepărta nici un om de la averea tatălui său şi nu înlătura pe sfetnici din dregătoriile lor. Păzeşte-te să dai pedepse nedrepte". Idei ca cele cuprinse în această scriere întâlnim şi în Proverbe 14,35; 16,10 - 15; 25,5; 29,4.

---

77 Ibidem

78 H. Duesberg, op.cit.p.45. Vezi traducerea rom ânească la Constantin Daniel, op. cit., p.138-149.

79 Traducera lui Alan H. Gardiner, în *Jurnal of Egyptien Archeilogy*,Londra,1914, p.20-36. Ediţia românească cu titlul: *Învăţătura pentru regele Meri-ka- Re* aparţine lui C. Daniel, op. cit., p.104-110

Instrucţiunile lui Amenemhet către fiul său Sesostris sau Senusret[80]

Este vorba de o scriere foarte răspândită şi folosită ca manual didactic în şcoli. Este atribuită lui Amenemhet I, fondatorul celei de a-XII-dinastii (2000 -1785 î. d. Hr.) şi a fost adresată fiului său Sesostris sau Senusret. Cartea se prezintă ca o culegere de lecţii şi poveţe politice bazate pe experienţă. Tema generală este că nu trebuie să ai încredere în nimeni. "Fii cu băgare de seamă la supuşi. Poporul îl ia în consideraţie pe cel care se face temut... Nu-ţi arăta inima nici măcar unui frate, nu te strădui să ai un prieten, nu te încrede nici în cei mai intimi ai tăi. Când dormi, păzeşte-te pe tine însuţi... Cel care îţi mănâncă pâinea, va fi cel care te va trăda."

Înţelepciunea lui Amen em Ope[81]

Este opera unui înalt funcţionar egiptean, cu numele menţionat în titlu, redat însă şi în grafia următoare: Amen-em-ope. Datează din epoca dintre dinastiile a XX-a şi a XXV-a, adică din intervalul cuprins între 1200 - 663 î.d. Hr. Cuprinde sfaturi pe care autorul le transmite unui discipol al său, cu scopul de a-l ajuta să se orienteze corect în cariera sa, spre a avea succes şi spre a se bucura de onoruri, de o viaţă lungă şi de o bătrâneţe senină.

Autorul nu rămâne doar la o expunere teoretică a principiilor de conduită, ci, în chip măiestrit, reuşeşte să contureze două portrete total contradictorii: portretul omului stăpânit de un caracter aprins şi violent şi portretul omului liniştit şi profund, precum apele de mare adâncime. Omul violent este descris ca mereu agitat, turbulent, recalcitrant la educaţie şi ca urmare ignorant. Este contra rânduielilor prestabilite şi nu are nici un respect faţă de lege. O adevărată cursă pentru oamenii oneşti, tovarăş al răufăcătorilor, desfrânat şi tâlhar, un astfel de om nu poate fi decât un funcţionar slab pregătit, ireverenţios faţă de superior, lipsit de judecată, certăreţ, necinstit în relaţiile cu

[80] Vezi traducerea rom ânească la Constantin Dniel, op. cit., p.96-102.

[81] Cartea a fost publicată de catre Wallis Budge, director al serviciului de Antichităţi egiptene, al Muzeului Britanic, din Londra, cu titlul *"The Teaching of Amen-em-opt, son of Kanekth* Londra, 1924, Traducerea româneasca aparţine lui C. Daniel, op. cit., p. 160 -178

clienţii de afaceri, nesincer în calitatea de sfatuitor, spionând spre a putea profita, calomniator şi mincinos. Pe lângă toate acestea el reprezintă o cursă pentru femei, un stâlp al cafenelelor şi cabaretelor, un scandalagiu şi un vagabond.

Omul liniştit, în schimb, se diferenţiază total de cel descris anterior, unul ca acesta este răbdător, modest, frânt de trudă şi efort, prudent în relaţiile cu partenerii dubioşi, discret, evalvios şi umil în devoţiunea sa faţă de Divinitate, cunoscând că în templu nu se cade a te manifesta zgomotos şi necontrolat. Contrar omului violent, el poate fi asemănat cu un arbore plantat într-o grădină, cu frunzele mereu verzi şi încărcat de fructe. Umbra sa e agreabilă şi locul unde se află e binecuvântat.

Testamentul lui Ua-ib-re[82]

Existenţa manuscrisului a fost comunicată la un congres al Orientaliştilor, ţinut la Moscova în august 1960 de către George Posener[83].

Tema fundamentală a manuscrisului o constituie raportul între superiori şi inferiori, între conducători şi supuşi. Autorul urmăreşte să inspire supuşilor răbdarea şi prudenţa în raport cu un stăpân sever şi veşnic nemulţumit. Sfatul pe care îl dă este de a evita replica şi în egală măsură, linguşirea. Este evidentă parţialitatea autorului care este un apologet al puterii, respectiv al autorităţii statale şi monarhice. În viziunea sa, stăpânul, conducătorul este un ghid, iar acţiunea sa o protecţie. Fără stăpân, omul este ca un câine de pripas. Milioane de soldaţi ar ajunge să fie bătuţi dacă n-ar avea un bun căpitan. Stăpânul trebuie să fie acel bun păstor, al creaturilor lui Re (Ra), răsplătind pe fiecare după meritele sale.

În raport cu cele spuse mai sus, înțelepciunea îndeamnă ca fiecare sa-l adore pe stăpânul său, să-i fie fidel şi "a face chiar mai mult decât îi este dator în fiecare zi", pentru ca el (stăpânul) să-şi întindă asupra slujitorului benevol (zelos) mâna sa purtătoare de viaţă".

[82] Este vorba de un papirus aflat în muzeul din Brooklyn, Statele Unite şi este atribuit lui Ua-ib-re, se pare un pseudonim, fie al regelui Psammetic I (663 - 609 î.dHr.) fie lui Apries (588 - 568) ambii regi din dinastia a XXVI-a

[83] Vezi J. Leclant, Les Sagesses du Proche Orient, Paris , 1963, p. 153 -157

Învăţătura lui Onkh - Sheshonq - qy[84]

Textul datează din secolul V î.d.Hr. şi se prezintă ca o colecţie de proverbe, prin care se dau sfaturi şi îndemnuri la cinstirea regelui, a părinţilor, a femeii.

2. Lteratura sapienţială mesopotamiană

Aşa cum am arătat, vom încerca o trecere în revistă şi a aportului Mesopotamiei la îmbogăţirea literaturii sapienţiale. Aici vom grupa principalele texte cu caracter sapienţial care au apărut în Mesopotamia şi Asiro - Babilonia de la sfârşitul mileniului al V-lea î. d. Hr. şi până la sfârşitul epocii elenistice (64 î.d Hr.).

a) Înţelepciunea sumero – akkadiană

În Valea Tigrului şi Eufratului a înflorit, începând cu mileniul al IV-lea î.d.Hr., o străveche civilizaţie, care a fost contemporană cu cea egipteană de pe Valea Nilului[85]. Este vorba de civilizaţia sumeriană, pe trunchiul căreia se va dezvolta mai târziu, în mod succesiv o altă varietate de culturi precum cea akkadiană, cea asiriană şi cea babiloniană, cu iradieri în Asia Mică, Siria, Canaan şi Iranul de azi[86].

Întâi să vedem ce moştenire avem din înţelepciunea sumero-akkadiană[87].

Referitor la această problemă se cuvine a arăta că înainte de textele scrise pe tăbliţe de lut a existat timp îndelungat o tradiţie orală. Abia în ultimele trei decenii ale mileniului III î. d. Hr. această tradiţie a început să fie transpusă în scris. Dintre producţiile sumero-akkadiene de tip sapienţial amintim o bogată

[84] Publicata de catre S.R. Glanville, *The Instractions of Onkhsheshonqy*, Londra, 1955

[85] Constantin Daniel, *Civilizaţia Asiro-babiloniana*, Bucureşti, 1981, p. 5

[86] Ibidem

[87] Informaţii de ansamblu asupra acestui aspect avem la: Van Dijk, *Sagèsse Sumero-accadiène*, Leyde, 1953. Vezi şl E. Gordon, *Sumerian Proverbs*, Philadelphia, 1959

colecţie de proverbe, provenite mai ales din înţelepciunea populară[88].

Spre exmplificare amintim câteva dintre acestea, făcând trimiteri şi la texte din cartea vechitestamentară a Proverbelor, spre a se observa unele similitudini. Astfel avem dictonul :"Forţa (puterea) şi prudenţa nu merg împreună". Cu alte cuvinte, forţa reacţionează de cele mai multe ori ca un impuls greu de controlat. (Să se vadă Prov. 24,5 - 6; 15,22).

Avem apoi proverbe scrise după tehnica paralelismului antitetic precum: "Plăcere în beutură, oboseală (osteneală) pe cale". Cu alte cuvinte: omul ameţit de băutură nu-şi poate menţine echilibrul şi ca atare umblă cu greutate sau chiar cade în drumul limpede.

Apoi: "Ceea ce place se găseşte, dar ceea ce displace se pierde".

Şi iarăşi: "Unde nu există gură, nu există nici mână". (A se vedea comparativ Prov. 19.24; 21,25; 26,15; 20,4).

În fine: "A sfinţi templul înainte de a-l construi"-adică a-ţi face planuri fără ca să le duci la îndeplinire.

Mai apropiată de scrierile biblice cu caracter didactic şi de înţelepciune este scrierea sumeriană intitulată *"Înţelepciunea lui Um-Napiştim - ruku*, care are de fapt ca autor pe Shuruppak, tatăl lui Um-Napiştim, aşa că ar fi corect să vorbim despre înţelepciunea lui Shuruppak. Iată câteva dintre sfaturile sau proverbele pe care i le-a adresat tatăl fiului său:

"La cuvântul mamei tale, ca la cel al lui Dumnezeu, să iei aminte!"

"La cuvântul fratelui tău mai mare, ca la cuvântul lui Dumnezeu să iei aminte!" "Fratele mai mare este cu adevărat ca un tată, iar sora mai mare ca o adevărată mamă" (A se vedea, comparativ, textele din Pr. 6,20 - 2; 4,1 - 5; 31-4).

Găsim între maximele sau proverbele sumeriene şi unele cu caracter social, care vizează dreptatea şi bunăvoinţa. Astfel se recomandă ca "Un om care tocmai a coborât dintr-un vapor pe

[88] N.S. Kramer a alcătuit un "Catalogue of Babilonian Section", nr. 13.980 Philadelphia

cheiul portului, sã-ţi fie ca un frate". (A se vedea, comparativ Prov. 14,21; 22,2; 29,13).

Cât priveşte atitudinea faţã de divinitate, se impune ca aceasta sã fie cât se poate de discretã. Astfel se cere ca "Sã nu te mândreşti cu rugãciunile tale înaintea lui Dumnezeu, pentru ca nu cumva El sã se îndepãrteze de ceea ce gura ta pronunţã". De asemenea, se fagãduieşte rãsplata celui care ştie sã fie milostiv: "Celui care ştie sã dea, bunãstarea îi va spori" (Vezi texte asemãnãtoare în Prov. 19,17; 22,9; 28,27)

Prevederea este prezentată ca o dovadã a înţelepciunii şi responsabilitãţii când se afirmã într-o altã maximã cã: "Muncii din timpul iernii i se datoreazã abundenţa din timpul verii".

b) Înţelepciunea asiro-babilonianã[89]

Din descoperirile care s-au fãcut în vechea Asirie şi în Babilon s-au putut identifica fragmente de culegeri de texte cu caracter sapienţial, care, fãrã a fi absolut o paralelã a aceluiaşi gen literar din Biblie, trateazã totuşi subiecte analoge şi conţin maxime cãrora nu le lipseşte frumuseţea şi valoarea moralã. Tabloul textelor sapienţiale provenind de la asiro-babilonieni s-ar putea înfãţişa astfel:o colecţie de proverbe, sfaturi morale şi "Cuvintele sau Înţelepciunea lui Ahiqar".

Din prima categorie amintim, spre exemplificare proverbele:

"Dacã nu mã duc eu, cine se va duce în locul meu" (Sensul este uşor de descifrat: "Ajutã-te pe tine însuţi"). Dacã încã nu s-a sculat în picioare, cum are sã se înalţe pe scaun ca un domn?" (cu alte cuvinte se cere vrednicie pentru o anumită responsabilitate).

"Prietenia este efemerã, pe când servitutea este veşnicã".

"O casă fără stăpân este ca o femeie fără de bărbat".

Precum vedem, proverbele pe care le-am selectat constituie, în general, constatãri şi observaţii izvorâte din bunul simţ popular. Ele presupun maturitate şi o îndelungatã experienţã.

Din a doua categorie, cea a sfaturilor morale menţionãm:

---

[89] A se vedea la acest capitol: Athanasie Negoiţă, *Gândirea Asiro-babiloniană în texte,* cu un studiu introductiv de Constantin Daniel, Bucureşti, 1975. Vezi şl Constantin Daniel, op. cit. Bucureşti, 1981

"Când vezi o ceartă, fugi, fără să mai stai pe gând. Iar dacă-i cearta ta proprie, micşoreaza-i flacăra".

"Potrivnicului tău nu-i face rău"

"Celui ce-ţi face rău, răsplăteşte-i cu bine"

"Pe cel care cere ajutor, cinsteşte-l, îmbracă-l. De aceasta se va bucura zeul său"

"Fii ajutător, fă bine".

"Pe slujnica din casă n-o împovăra"

"Nu bârfi, vorbeşte frumos".

"Nu vorbi de rău, spune ce e bine".

"Nu deschide larg gura ci păzeşte-ţi buzele. Cuvintele din lăuntrul tău (adică tainele inimii) nu le spune nici chiar când eşti singur. Ceea ce spui în grabă, mai târziu vei lepăda (tăgădui sau retracta n.n.) - "Să faci ca gândul tău să se oprească a fi rostit în vorbă".

"Dacă ai promis, dă!"

"Daca ai încurajat, ajută!"

Este învederată marea asemănare între aceste sfaturi şi proverbele inspirate din Biblie. A se vedea în acest sens locuri precum: Prov. 133; 15,18; 25,21-22.

În sfârşit, vom prezenta pe scurt şi ceea ce vrea să *fie Înţelepciunea luiAhiqar*[90]

Este vorba de o scriere cu adevărat interesantă şi care a cunoscut o largă răspândire în tot Orientul.

Personajul este amintit şi în cartea necanonică Tobit, ca o rudenie apropiată a acestuia (cap. 1, 21 - 22). Prin urmare a fost evreu, dintre cei exilaţi în Asiria din regatul de Nord sau Israel, în anul 722 î. d. Hr., când asirienii au invadat acest regat. Precum altădată, Iosif în Egipt şi mai târziu, Daniel în Babilon, tot astfel şi acest Ahiqar sau Ahiaqar, cum este menţionat în Biblie a avut o funcţie politică înaltă, fiind cancelarul regilor asirieni Senacherib (704 - 681 î. d. Hr.) şi Asarhadon (680 - 669 î. d. Hr.).

---

[90]O ediţie critică a acestei scrieri aparţine lui F. Stummer, Der Kritische Werk des Ahiqartexte, Münster 1914. Vezişi F. Nan, *Histoire et sagèsse d'Ahiqar l'assyrien*, Paris, 1909, H.L. Ginsberg, *The Words of Ahiqar,* în "Ancient Near Eastern Texts edited by J.B. Pritchard, second ed. Princeton, 1995, p. 427 - 430

Întrucât nu avea copii el l-a adoptat pe fiul surorii sale, Nadin (nume echivalent cu ebraicul Natan)[91]. Fiind un cancelar slab, Nadin a început de îndată ce a ajuns la curte, să-l discrediteze pe binefăcătorul său, mergând până acolo încât l-a determinat pe rege să-l condamne la moarte. Cu executarea pedepsei au fost încredinţaţi doi militari. Unuia dintre aceştia însă Ahiaqar i-a facut mult bine, salvându-l chiar de la moarte. Aducându-şi aminte de acea binefacere, acel om l-a cruţat pe Ahiaqar, ucigând în locul său pe un sclav, făcător de rele.

Întrucât Nadin, nu s-a ridicat la înălţimea unchiului său, regele Asarhadon a început să-l regrete pe Ahiaqar. Atunci militarul şi-a adunat curaj şi a mărturisit că, acesta mai trăieşte, lucru de care regele s-a bucurat şi l-a repus pe Ahiaqar în demnitatea avută înainte, iar pe Nadin l-a alungat de la curte.

Acest Ahiaqar şi-a istorisit, într-o carte, propria sa viaţă, cu întâmplarea nefericită de care a avut parte. Totodată, el a aşternut în scris şi un număr însemnat de maxime şi proverbe rezultate din propria sa experienţă de viaţă.

Desigur că nu întâmplător Ahiaqar va face stăruitor referire la educaţia copiilor, recomandând fermitate şi chiar severitate pentru a le imprima trăsături de caracter demne de oameni responsabili în viaţă.

Astfel, Ahiaqar îndeamnă, cu aproape aceleaşi cuvinte ca şi autorul cărţii Proverbelor:

"Să nu lipseşti pe fiul tău de nuia, altfel nu-l vei putea feri de rău" (Vezi Prov. 23,14).

Apoi iarăşi: "Dacă te lovesc fiule, n-ai să mori, dar dacă te las după inima ta n-ai să trăieşti".

Multe proverbe îl vizează pe rege, dar fără ca acestea să fie tot atât de valoroase ca cele care se referă la educaţie.

Amintim, în continuare, un proverb care îndeamnă la prudenţă când e vorba de împovărarea cu datorii şi obligaţii: Astfel citim: "Am ridicat nisip şi am cărat sare, dar nimic nu e mai greu decât un împrumut".

[91] Vezi Athanasie Negoiţă, *op. cit.* p.287.

Şi în viziunea lui Ahiqar, nedreptatea atrage pedeapsa cerului. Astfel el spune: "Nu încorda arcul şi nu zvârli săgeata către un drept, ca nu cumva zeul să-i sară în ajutor şi s-o întoarcă împotriva ta". Tot acelaşi sens îl are şi proverbul: "Dacă tu ai încordat arcul şi ai îndreptat săgeata către un drept, de tine depinde săgeata, iar de zei depinde mişcarea (ţinta) ei".

Echilibrul în toate este exprimat în proverbul: "Nu fii prea bun, ca să nu te înghită; nu fii prea amar, ca sa nu te scuipe".

Foarte aproape, de această dată, de preceptele evanghelice, este proverbul: "Fiul meu, dacă doreşti să fii înălţat, smereşte-te înaintea lui Sameş, căci el umileşte pe trufaş şi înalţă pe cel smerit".

c) Aportul Siro - Fenician

Datorită faptului că fenicienii au utilizat ca material de scris papirusul, care este foarte perisabil, ni s-au pastrat puţine mărturii scrise despre ceea ce a constituit literatura siro-feniciană. Nu vom întâlni, prin urmare în acest spaţiu texte ca cele despre care am vorbit, când ne-am referit la celelalte zone. Totuşi, întrucât proorocul Iezechiel vorbeşte de "înţelepciunea feniciană"(Iez.28,4-7) înseamnă că au existat şi la fenicieni scrieri sapienţiale[92]. Dar singura sursă la care ne putem referi este Ciclul de poeme despre zeul Baal, descoperit la Ugarit. În aceste poeme este omagiată înţelepciunea lui El, zeul comun al tuturor semiţilor, care este numit "Cel vechi de zile" şi este descris ca un nobil bătrân, cu barba albă, înzestrat cu forţă şi putere creatoare. Adresându-i-se lui El, fecioara Anat îl slăveşte zicând:

"Cuvântul Tău, o El este înţelept,
Înţelepciunea Ta e veşnică
Viaţa este o parte a cuvântului Tău".

Desigur că există o mare apropiere şi asemănare între un astfel de text şi unul similar din Prov. (8, 22-31), unde înţelepciunea este prezentată ca un atribut al lui Iahve, care este de asemenea înţelept din veşnicie şi care se foloseşte de înţelepciunea Sa atunci când aduce la existenţă universul.

---

92 Constantin Daniel, *Civilizaţia feniciană,* Bucureşti, 1979, p. 183

*

După ce am parcurs acest lung traseu în spaţiul antichităţii orientale, spre a ne edifica asupra fenomenului sapienţial, aşa cum s-a concretizat acesta într-un număr însemnat de scrieri şi genuri literare atât de diverse, să încercăm acum şi o scurtă sinteză asupra a ceea ce s-a înţeles a fi înţelepciunea, în gândirea celor care, în numele civilizaţiei pe care o reprezentau, au intuit-o şi au descris-o în multitudinea de aspecte şi forme, pe care le-a îmbrăcat.

Cu alte cuvinte, să descifrăm semnificaţia noţiunii de înţelepciune, să notăm categoriile socio-umane a căror apanaj a fost înţelepciunea, să vorbim despre educaţia menită a favoriza deprinderile şi cunoştinţele folositoare omului pentru a reuşi şi a fi fericit, în viaţă, cu alte cuvinte de a deveni înţelept.

În privinţa primului aspect, acela al semnificaţiei noţiunii de înţelepciune, este de reţinut că vechii orientali o percepeau ca pe o capacitate intelectuală superioară de înţelegere şi cunoaştre a realităţii, rezultată atât dintr-o instrucţie şi educaţie la cel mai înalt nivel cât şi dintr-o îndelungată experienţă de viaţă. Înainte de orice, înţelepciunea avea un caracter utilitar, practic, vizând garantarea unor mari şanse de reuşită în viaţă şi ferirea celui ce o dobândea de insuccese, nenorociri, catastrofe. Ca termeni echivalenţi putem aminti: prudenţa, echilibrul, dreapta cumpănire, chibzuinţa, prevederea.

Depozitarii sau beneficiarii înţelepciunii erau socotiţi cei din mediile aristocrate, ale clasei conducătoare, respectiv oamenii de la curte, miniştrii, consilieri regali şi nu în ultimul rând moştenitorii sau succesorii la tron. Poziţia socială şi politică înaltă a acestor funcţionari şi exigenţele care decurgeau din această poziţie impuneau o anume filosofie a vieţii, un comportament adecvat, o ţinută aparte şi nu mai puţin o abilitate în a se menţine în statutul pe care şi l-au dobândit.

Putem vorbi, desigur, pe lângă experienţa de fiecare zi şi de o educaţie sau instrucţie programată oficial pentru dobândirea înţelepciunii. Existau şcoli oficiale în care se instruiau cei ce urmau să îndeplinească funcţii de răspundere în administraţia de

stat. În palatele regale din Egipt şi Mesopotania au fost identificate săli sau spaţii de instrucţie pentru tinerii aristocraţi care sperau să devină personaje politice importante. Astfel de spaţii presupun şi existenţa unor dascăli şi a unor "manuale de înţelepciune", adică scrieri conţinând sentinţe şi alegorii, proverbe, maxime, fabule, poeme şi parabole pitoreşti.

Se cuvine să reflectăm acum pe scurt şi asupra cărţilor biblice despre înţelepciune şi a raportului acestora cu scrierile similare ale antichităţii orientale.

Vom relua desigur ideea enunţată la început, cum că şi acestea se înscriu în chip firesc şi logic în rândul scrierilor de acelaşi gen pe care le-am amintit până aici şi care provin din aria atât de extinsă a vechiului Orient.

Va trebui să facem însă o precizare că, aşa cum în ce priveşte legislaţia şi profetismul, Israel are propria sa originalitate, tot aşa stau lucrurile şi în ce priveşte cărţile didactico-poetice, respectiv cele despre înţelepciune.

Ceea ce le diferenţiază net de celelalte scrieri ale altor popoare este faptul că la originea lor nu stă doar experienţa umană ci şi insuflarea sau inspiraţia divină şi, în primul rând, tocmai acest fenomen.

Precum Moise şi David, de numele cărora se leagă literatura legislativă şi respectiv psalmică-biblică, nu sunt socotiţi şi autorii de facto ai scrierilor care le sunt atribuite, ci Dumnezeu, care i-a insuflat, este recunoscut ca principalul autor, tot aşa şi Solomon, care este desemnat ca iniţiatorul literaturii sapienţiale iudaice, nu apare decât în plan secund, ca unul care este exponentul nu atât al propriei înţelepciuni ci, mai ales, al negrăitei înţelepciuni dunmezeieşti[93].

Pe lângă Solomon sunt cunoscuţi încă şi alţi bărbaţi din Israel care şi-au adus contribuţia la alcătuirea bogatei colecţii de maxime, proverbe, aforisme cum sunt cele din cărţile biblice amintite. Toţi aceştia, în frunte cu Solomon, se recunosc a fi ucenicii lui Moise şi ai profeţilor. Legătura lor cu domeniul sapienţial oriental este mai mult formală sau de metodă, în sensul

[93] Mgr. H. Lusseau, *op. cit.* p. 536

că au împrumutat procedeele literare utilizate de autorii scrierilor de acelaşi gen din Egipt, Mesopotamia, Fenicia şi celelalte părţi ale Orientului. Fondul scrierilor iudaice despre înţelepciune este însă profund religios, adică în strânsă legătură cu adevărurile revelate din Lege şi Profeţi.

*

După această incursiune în domeniul atât de bogat al literaturii sapienţiale a Orientului să ne întoarcem la *Cartea Pidelor sau Proverbelor* din Biblie, reluând ideea enunţată la început cum că aceasta se înscrie în chip firesc şi logic în rândul scrierilor despre înţelepciune, pe care le-am amintit.

Să începem cu prezentarea structurii Cărţii Proverbelor sau Pildelor şi problema autorilor. Referitor la acest aspect, se impune a face precizarea marii diversităţi a cuprinsului Cărţii Proverbelor. Este vorba de o diversitate a formelor literare şi de o diversitate a subiectelor tratate. În egală măsură s-a făcut dovada şi a unei pluralităţi sau diversităţi a autorilor. Toate aceste aspecte pot fi sintetizate într-un tablou ca cel care urmează.[94]

SECŢIUNILE	SUBIECTELE TRATATE	FORMELE LITERARE	AUTOR II
Cap.1,8 - 9,18	Invitaţia la dobândirea înţelepciunii, se indică, deasemenea, roadele înţelepciunii şI i se aduc elogiile meritate.	Strofe cu aproximativ zece versuri fiecare.	Anonim.
Cap. 10,1 – 22,16	Reguli de conduită.	Proverbe (maxime) redate sub forma distihului şi a paralelismului antitetic (cap. 10-15) şi a paralelismului sinonimic (cap. 16 – 22).	Solomon.

[94] Am preluat acest tablou de la Mgr. H. Lusseau, *op. cit.* p. 569, oferind într-adevăr o viziune sintetică completă şi foarte strictă asupra cuprinsului Cărţii Proverbelor.

Cap. 22,17-24,34	Datorii faţă de aproapele. Reguli de temperanţă şi onoare.	Tetrastihuri sub forma paralelismului sinonimic.	Înţelepţi anonimi.
Cap. 25 – 29	Maxime diverse.	Distihuri. Comparaţii. Antiteze.	Solomon şi colecţionarii din timpul regelui Iezechia.
Cap. 30,1-14	Înţelepciunea divină. Nimicnicia omului.	Tetrastihuri în forma paralelismului sinonimic.	Agur.
Cap. 30,15 – 33	Proverbe (ziceri) numerice.	Paralelism sinonimic şi sintetic.	Anonim.
Cap. 31,1-9	Sfaturi pentru regi.	Tetrastihuri sub forma paralelismului sinonimic.	Lemuel.
Cap. 31,10-31	Elogiul femeii virtuoase.	Poem alfabetic sub forma paralelismului sintetic.	Anonim.

Precum vedem, sunt în total, opt secţiuni, care reprezintă în fapt opt colecţii de proverbe, ceea ce înseamnă că această scriere s-a constituit treptat, pe o perioadă destul de lungă de timp şi cu contribuţia mai multor autori, cunoscuţi sau anonimi, lucru ce se poate uşor constata din coloana a IV - a a schemei prezentate.

Elementul de bază sau nucleul întregii cărţi îl constituie dubla colecţie de proverbe sau maxime atribuite lui Solomon şi care sunt grupate în secţiunile sau pericopele a doua şi a patra (capitolele 10,1-22,16 respectiv 25-29). În dreptul lor, la coloana

"Autor" este menţionat Solomon. Celelalte cinci grupe sau colecţii de proverbe au fost adăugate ulterior. Cel mai recent adaos la nucleul original este tocmai introducerea, respectiv secţiunea cuprinsă între capitolele 1,8-9,18.

Această orânduire a secţiunilor sau colecţiilor este specifică Bibliei ebraice. Septuaginta are o altă ordine, şi anume: colecţiile trei, cinci,şase şi şapte sunt amplasate între cele două colecţii primordiale (a doua şi a patra), precedate de colecţia cuprinsă între cap. 1-9 şi succedate de "Elogiul femeii virtuoase" (Prov. cap. 31,10-31), care constituie încheierea cărţii.

Cu privire la timpul în care s-au constituit aceste colecţii, cei mai mulţi cercetători împărtăşesc convingerea că cele două colecţii majore (10,1 -22,16 şi 25-29) pot fi socotite ca provenind din epoca solomoniană: prima colecţie (cap. 10,1- 22, 16) fiind alcătuită chiar în timpul vieţii fiului şi succesorului lui David iar a doua (cap. 25 - 29), ceva mai târziu, cam în timpul regelui Iezechia, (aproximativ în anul 700 î.d.Hr.), dar tot din maximele sau proverbele pe care înţeleptul rege le-a rostit şi care s-au păstrat pe cale orală. Conţinutul acestor maxime exprimă experienţe de viaţă şi principii de conduită corectă.

Felul în care se vorbeşte despre rege şi aluziile la viaţa de la curte lasă să se înţeleagă că aceste proverbe au fost scrise într-adevăr într-o epocă de înflorire a regalităţii, epocă ce ar corespunde cu cea a domniei lui Solomon sau cel puţin cu prima parte a acesteia (Vezi cap. 14, 28; 16, 10 s.n. 20,2 s.n.).

Cunoscând situaţii similare şi la alte popoare, unde regii au scris şi transmis posterităţii cărţi despre înţelelepciune nu sunt motive să respingem ideea cum că unii regi ai lui Israel s-a fi putut lăsa atraşi de o asemenea îndeletnicire. Solomon, care a strălucit întru toate nu se putea să nu se remarce şi într-un astfel de domeniu. De altfel, în I Regi 4,32 se afirmă cum că "Solomon a spus trei mii de pilde şi cântările lui au fost o mie şI cinci".

Prezenţa unor aramaisme în cuprinsul celor două colecţii atribuite lui Solomon se poate explica prin unele retuşări tardive operate pe parcursul timpului. Aceste retuşări au putut însemna şi adăugiri de maxime noi la cele mai vechi provenite de la Solomon.

Cât priveşte identitatea şi epoca "înţelepţilor" care sunt desemnaţi ca autori ai secţiunii a treia (cap. 22, 17 - 24, 34) lucrurile n-au fost elucidate, opiniile criticilor biblici fiind foarte împărţite. S-a încercat o soluţie pentru stabilirea timpului când a fost alcătuită această colecţie, prin compararea cuprinsului ei cu cel al "Înţelepciunii lui Amen em –Ope", înalt funcţionar egiptean -Indubitabil că între această colecţie şi scrierea egipteană menţionată există asemănări, care uneori merg până la identitate. Vom prezenta în paralel, spre exemplificare, câteva texte:

Înţclepciunea lui Amen-em - Ope	***Proverbe cap. 22,17-24,34***
Cap.3,9-10	Cap. 22, 17-18
"Pleacă urechea ta,	"Pleacă urechea ta şi
ascultă cuvintele ce se spun;	Şi ascultă cuvintele celor iscusiţi
sileşte-te să le înţelegi	Şi inima ta îndreapt-o spre ştiinţa
mea	
pentru că este folositor	Este plăcut dacă tu le păstrezi toate
acestea	
să le pui în inima ta"	înăuntrul tău"
Cap. 4,4:	Cap. 22, 22
"Păzeşte-te de a năpăstui pe un sărman	"Nu năpăstui pe un
sărac şi de a te arăta puternic,	pentru că e să
contra unui neputincios"	Şi nu asupri pe un nenorocit la
poarta cetăţii"	
Cap.9,14-10,5:	Cap.23, 4-5
"Nu te osteni să câştigi bogăţie	"Nu te osteni să ajungi
bogat	
Atâta timp cât tu ai ceea ce	Nu-ţi pune iscusinţa ta în
aceasta	
îţi este necesar.	Oare vrei să te uiţi cu ochii
Dacă bogăţiile ţi-au parvenit prin jaf	Cum bogăţia ta
se risipeşte?	
Ele nu vor petrece noaptea la tine.	Ea face aripi ca un vultur
Când pământul se va lumina	care se înalţă către cer".
Acestea nu vor mai fi în casa ta	

Ele şi-au facut aripi precum canarii
şi au zburat către cer".

Cap.11,13-14:
"Nu-ţi face prieten pe un om irascibil
cu omul mânios
Şi nu te apropia spre a te certa cu el"

Cap.22,24
"Nu te întovărăşi
şi cu cel înfierbântat
de furie să n-ai nici
un amestec."

Exemplele ar putea continua, însă din păcate, chiar scrierea lui Amen-em-Ope nu a putut fi datată cu exactitate, opiniile în această privinţă oscilând între anii 1580-730 î.d.Hr.

Totuşi faptul că aceste proverbe au fost amplasate după prima colecţie de proverbe solomoniene, este de crezut că şi apariţia lor este de dată mai târzie. Apoi, fiind succedate de a doua coelcţie care este atribuită aceluiaşi rege al evreilor, selecţionate însă în jurul anului 700 de către scribii regelui Iezechia ne îndreptăţeşte să spunem că şi aceste proverbe ar data din jurul acestei date, respectiv de la sfârşitul sec.VIII sau probabil de la începutul sec. al.VII-lea î.d.Hr.

Rămâne să ne preocupăm, în sfârşit şi de identitatea ultimilor doi autori, menţionaţi nominal în Prov. capitolele 30 şi 31.Ei sunt Agur şi Lemuel, ambii originari din ţinutul sau tribul Massa. Despre primul se spune că a fost fiul lui Iache, iar despre al doilea că a fost rege în Massa. Alte elemente definitorii ale personalităţii lor nu posedăm.

Fericitul Ieronim socoteşte că şi sub aceste două nume se ascunde tot regele Solomon, care aşa cum se ştie din cartea Ecclesiast a recurs la pseudonime. Acolo el se prezintă cu numele de Kohelet (Ecclesiast), iar aici, în Proverbe cu aceste două pseudonime. Dacă astfel stau lucrurile înseamnă că şi Iache, tatăl lui Agur, nu poate fi nimeni altul decât David, tatăl lui Solomon.

Interpreţii moderni găsesc totuşi neîntemeiată opinia lui Ieronim[95]. Mai corect este să se accepte că este vorba de două

[95] Mgr. H. Lusseau, *Les autres Hagiographes,* în "Introduction critique à l'Ancient Testament, sous la direction de Henri Cazelles, Desclees, Paris, 1973, 572

personaje istorice, despre care însă nu se poate spune, din păcate, când anume au trăit. Totuşi, amplasarea scurtelor lor scrieri în finalul cărţii Proverbelor, apoi prezenţa în acestea a unor aramaisme, ar îndreptăţi ideea că au trăit în epoca postexilică.

Ultimul redactor al cărţii Proverbelor a adaugat sub formă de concluzii cele două capitole (30 şi 31) care le sunt atribuite lui Agur şi Lemuel, iar ca introducere a pus în fruntea cărţii capitolele 1,8-9,18.Lucrul acesta s-a petrecut înainte de anul 200 î.d. Hr., când această carte a Proverbelor exista aşa cum o avem noi azi, ea fiind menţionată în "Înţelepciunea lui Isus Sirah", cap. 47,16.

Dacă numele celor doi nu mai este pomenit în nici un alt loc din Scriptură, în schimb denumirea de Massa se află menţionată în Fac. 35, 14 (Vezi şi I Paralip. 1,30). Aici Massa apare ca al şaptelea fiu al lui Ismael, fiul lui Avraam, născut cu roaba Sarei, Agar. Se cunoaşte că în partea de nord-est a Arabiei a existat într-adevăr un trib al Massailor, care trebuie să fi fost urmaşi ai acestui Massa biblic. Din acest trib ismaelit vor fi făcut parte şi Agur şi Lemuel, ultimul fiind chiar rege al acelui trib. Prin urmare, ei n-au fost evrei ci ismaeliţi, care au trăit în partea nord-estică a deşertului Arabiei[96].

Doctrina Cărţii Proverbelor

În capitolul: "Structura cărţii Proverbelor" am prezentat schematic şi mai mult formal cuprinsul cărţii. Dar dincolo de scheme şi formă se află fondul propriu-zis, cu idei, teme şi învăţături de o foarte mare diversitate doctrinară. Încercarea de a sistematiza aceste idei nu poate fi decât anevoioasă, dacă nu cumva chiar imposibilă, dată fiind tocmai această diversitate ca şi lipsei unui plan unitar, care să fi stat la baza alcătuirii cărţii. Totuşi, nevoia de a investiga cuprinsul atât de bogat al cărţii

[96] Vezi F. Delitzsch, *Comentary on the Proverbs of Solomon*, Edinbourg, 1874-1875,t..II, p.200-272.

impune selectarea câtorva teme, care au fost luate în considerare cu predilecţie.

Prioritară se dovedeşte a fi tema sau subiectul despre "Hokmah"– înţelepciune, aşa cum rezultă chiar din începutul cărţii, unde aflăm precizarea că pildele, care sunt adunate în carte au drept scop să-i ajute pe oameni a cunoaşte înţelepciunea şi a dobândi stăpânirea de sine (cap.1 ,2).

Urmărind întreaga desfăşurare a cuprinsului, vom constata că înţelepciunea este prezentată în diverse ipostase sau sensuri. O dată este vorba de "*Înţelepciunea omenească*", care este o *virtute sau o calitate complexă* a sufletului uman[97]. Apoi se vorbeşte despre înţelepciune ca despre o persoană sau fiinţă, cu o existenţă şi conştiinţă de sine. În sfârşit, se face referire la înţelepciunea dumnezeiască, însuşire care stă alături de atotputernicia, atotbunătatea şi atotştiinţa lui Dumnezeu[98]. Evident că şi această însuşire este tot la gradul superlativ (absolut) când o raportăm la Dumnezeu şi atunci se vorbeşte despre *atotînţelepciunea divină.*

Dar să ne ocupăm pe rând de cele trei aspecte sub care este descrisă înţelepciunea.

a. Înţelepciunea omenească

Apare cum am spus ca o însuşire sau trăsătură definitorie a celui care ştie să-şi chivernisească bine şi corect toate acţiunile în conformitate cu scopul pe care şi l-a propus. Evident că acest scop nu poate fi decât moral, să vizeze adică, în toate împrejurările numai binele. În acest înţeles, înţelepciunea se deosebeşte de inteligenţă, care este tot o însuşire umană, dar care se prezintă ca un dat nativ, nu dobândit pe parcursul vieţii, cum se întâmplă a fi înţelepciunea. Inteligenţa poate fi pusă uneori şi în slujba răului, ceea ce nu se poate întâmpla în cazul înţelepciunii.

Nu în toate locurile din cartea Proverbelor, unde se vorbeşte de înţelepciune, aceasta este prezentată strict cu această denumire. Uneori sunt utilizaţi şi alţi termeni, care se circumscriu însă în sfera înţelesului acestei virtuţi. Astfel se face

[97] Mgr.H.Lusseau, *op. cit.*p.578.
[98] Ibidem p.579.

referire la, stăpânirea de sine (Prov. 1,2), la cuminţenie, (Prov.8,5), la chibzuinţă, (Prov.2,11; 13,16), la prudenţă (Prov. 14,15-16), la iscusinţă (Prov.22,3), la ştiinţă (Prov15,2), la experienţă (Prov.20,29), la perspicacitate (Prov1,4), la cumpătare (Prov.5,15; 23,4), la prevedere (Prov.8,12; 10,5), la pricepere (Prov.7,4).

În viziunea Cărţii Proverbelor, izvorul acestei virtuţi umane, a înţelepciunii este frica sau temerea de Dumnezeu (Prov.1,7; 15,33), adică pietatea sau supuşenia filală (Prov.2,1 ş.u.).

Avantajele sau bunurile pe care ea le hărăzeşte celor care o îmbrăţişează sunt: viaţă lungă şi propăşire, siguranţă(Prov.14,26), bogăţie, mărire şi cinste (Prov.22,4), stabilitate (Prov.12,30),etc.

b. Înţelepciunea personificată

În Cartea Proverbelor înţelepciunea nu apare însă numai ca o virtute sau o calitate dobândită de om cu ajutor dumnezeiesc printr-o strădanie îndelungată, ci se înfăţişează şi ca o fiinţă sau persoană distinctă, a cărei existenţă este anterioară lumii create. Textul clasic în care înţelepciunea este descrisă în felul acesta se află în cap.8,22 ş.u., unde citim: "Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte chiar de lucrările Lui cele mai de demult. Eu am fost din veac întemeiată, de la început, înainte de a se fi făcut pământul. Nu era adâncul atunci când am fost născută, nici chiar izvoarele încărcate cu apă. Înainte de a fi fost întemeiaţi munţii şi înaintea văilor eu am luat fiinţă. Când încă nu era făcut pământul, nici câmpiile, nici cel dintâi fir de praf din lume. Când El a întemeiat cerurile eu eram acolo; când el a tras bolta cerului peste faţa adâncului,... când a pus hotar mării..., când a aşezat temeliile pământului, atunci, eu eram ca un copil mic alături de El, veselindu-mă în fiecare zi şi desfătându-mă fără încetare în faţa Lui..."

În această calitate de persoană înţelepciunea se adresează direct oamenilor, pe uliţe şi în piţe, pe vârfurile cele mai înalte şi la răspântiile drumurilor atrăgând luarea aminte asupra poveţelor sale. Ca şi profeţii, ea îi dojeneşte pe păcătoşi(Prov.1,22). Cu adevărat ea propovăduieşte şi acţioneaă ca şi profeţii; de la

îndemn şi dojană, trece la ameninţare şi sancţiune (Prov.1,26-32).

Înţelepciunea – persoană îmbracă de asemenea trăsăturile unei fiinţe milostive şi generoase. Ea "a zidit casă rezemată pe şapte stâlpi, a înjunghiat vite pentru ospăţ, a pregătit vinul cu mirodenii şi a întins masa" (Prov.9,1-2).Apoi a trimis pe slujitori să-i cheme pe toţi cei dispuşi să o asculte, la un ospăţ îmbelşugat, unde abundenţa bunurilor materiale simbolizează belşugul darurilor duhovniceşti în împărăţia mesianică.

Prin originea sa supranaturală şi supraspaţială, înţelepciunea este îndreptăţită să-şi facă propriul elogiu şi să-şi decline titluri de nobleţe (Prov.8,1-36). Ea îi investeşte cu autoritate şi demnitate pe regi, pe conducători; pe toţi care o ascultă şi o urmează, îi ocroteşte şi îi ferîceşte.

Este neîndoielnic faptul că într-o asemennea ipostază, înţelepciunea se identifică cu Mesia, sau cu Logosul divin, întru care şi prin care sunt toate. Autorii inspiraţi ai Noului Testament şi Părinţii Bisericii din primele secole, ca şi majoritatea cercetătorilor şi comentatorilor moderni au văzut în "Hokmah" descrisă în Cartea Proverbelor, întruchiparea celei de-a doua Persoane a Sfintei Treimi. Acestei "Sofia", creştinătatea i-a închinat măreţe catedrale şi i-a acordat cinstirea cuvenită unei Persoane divine.

c. Înţelepciunea- atribut dumnezeiesc

Dacă în ce-l priveşte pe om înţelepciunea este o virtute dobândită prin har dumnezeiesc şi efort personal, la Dumnezeu ea se înfăţişează ca un atribut natural sau fiinţial veşnic: Iahve este înţelept dintotdeauna. Prin înţelepciune, El a creat tot universul (Prov.8,27-31) şi prin înţelepciune guvernează veacurile.Ca şi celelalte atribute divine, tot astfel şi înţelepciunea divină este în grad absolut, şi ca atare vorbim despre atotînţelepciunea lui Dumnezeu, care se conjugă desăvârşit cu atotputernicia Sa, cu atotbunătatea şi cu iubirea Sa fără de limite.

Inspiraţia şi canonicitatea Cărţii Proverbelor

Atât Sinagoga cât şi Biserica creştină au recunoscut fără echivoc inspiraţia şi canonicitatea Cărţii Proverbelor. Ezitării unor rabini care au avut îndoieli asupra Cărţii Proverbelor li s-a

pus capăt la Sinodul rabinic din Iamnia(anul 90 d.Hr.), iar, în ce-l priveşte pe Theodor de Mopsuestia, care a negat caracterul inspirat al Cărţii, condamnarea sa a fost pronunţată la Sinodul al V-lea ecumenic.

Cartea Proverbelor este preţuită ca o scriere cu valoare religios-morală inestimabilă. Frumuseţea ei literară o plasează între operele artistice de prim rang ale umanităţii.

Biblografie

a) Autori români

Em.Voinţchi, *Cartea Proverbelor.* Traducere şi comentar. Cernăuţi,1901

Pr. I. Popescu Mălăieşti, *Studii şi comentarii. Proverbele lui Solomon*, Bucureşti, (f.a.).

Diac.Lector Mircea Chialda, *Învăţături moral-sociale în "Cartea Proverbelor lui Solomon"*, art. în Studii Teologice 1-2/1955

b) Autori străini

H.Wiesmann, *Das Buch der Spruche*, Bonn, 1923

W.O.Oesterley, *The Book of Proverbs*, Londra,1929

A.M.Dubarle,*Les Sages d'Israel,* Paris,1946.

J.J. Weber, *Le livre des Proverbes, le livre de la Sagèsse et le Cantique de Cantique*, Paris,1949

A.Barucq, *Le livre des Proverbes*, Paris 1964

E.Jones, *Proverbs and Eclesiasts*, Londra, 1968

W. Mc Kane, *Proverbs, a new Approach*, Londra, 1970

W van der Weiden, *Le livre des Proverbes*(remarques sur certains textes), Roma, 1970

P. Skehan, *Studies in Israelite poetry and Wisdom*, Washington, 1971

ECLESIASTUL – DE LA PESIMISM ŞI FATALITATE, LA CREDINŢĂ ŞI RESPONSABILITATE

Denumirea de „Eclesiast" este o transcriere a grecescului „Ecclisiastis", termen care, la rândul său, se află în legătură cu „Ecclisia" Biserică, Adunare, Comunitate.

În ebraică, cartea poartă denumirea de Qohelet, un participiu feminin, care, în chip surprinzător, nu are o rădăcină verbală la forma „qal" sau „paal„ (forma activă), de la care să provină, ci doar o formă "piel,"cu un participiu, însă diferit de acesta. Există în schimb un substantiv Qahal, echivalentul grecescului „Ecclisia" şi care se traduce ca şi acela cu "Congregaţie"', „Adunare", "Comunitate", „Mulţime", „Aglomeraţie", „Grup uman".

În „Dicţionarul Biblic" („Milon ha Tanach") al lui Iehoşua Steinberg, publicat la Tel-Aviv în 1964 (pag. 738), ca şi în ,"The Complete Hebrew-English Dictionary", al lui R. Alcalay, publicat la Tel-Aviv şi Ierusalim, în 1965 (col. 2244), Qohelet este redat ca nume propriu masculin. Iehoşua Steinberg menţionează încă un nume propriu, masculin, similar şi anume „Soferet", purtat de către unul dintre evreii reîntoşi din robia babilonică, în anul 538 î.d.Hr. (Vezi Ezra 2, 55 şi Neemia 7, 57). Se face precizarea că astfel de nume stau în legătură cu profesia

sau îndeletnicirea purtătorior lor. Chiar dacă nu există în ebraică forma verbală "qal" sau "paal", -pentru rădăcina „qhl" totuşi "Qohelet" provine indiscutabil de la această rădăcină, iar cum sensul acţiunii verbale pe care o desemnează este acela de „a convoca", „a aduna", „a strânge", în chip logic trebuie să atribuim şi numelui propriu "Qohelet" înţelesul de persoană care convoacă, organizează, prezidează o reuniune, un grup, o adunare, o comunitate.

Fer. Ieronim, care a alcătuit un comentariu la Eclesiast, traduce ebraicul "Qohelet" cu „concionator" (de la verbul concieo, civi, citum - a aduna, a chema la o adunare), explicând că persoana desemnată prin acest nume are menirea de a învăţa în cadrul unei comunităţi, sau de a se adresa poporului[99].

Din primul verset al cărţii aflăm că acest "Qohelet" a fost fiul lui David şi că a ajuns rege în Ieruisalim (1, 1). Ulterior, în - versetul 13 din acelaşi capitol, "Qohelet" însuşi grăieşte despre sine spunând că a fost regele lui Israel, în Ierusalim.

Întrucât, exceptându-i pe Avesalom şi Adonia, doi dintre fiii lui David, care au încercat să uzurpe tronul tatălui lor, fără ca să reuşească să-şi vadă totuşi visul împlinit, doar Solomon a fost acela care l-a succedat pe David şi a făcut o epocă de glorie din cei mai bine de 37 de ani, cât a stat pe tron, la Ierusalim, cartea i-a fost atribuită lui, iar "Qohelet" a fost socotit un pseudonim al său. Caracterul general al scrierii, ca şi o mulţime de detalii personale care îl privesc pe autor, se acordă perfect cu tot ceea ce istoria biblică ne învaţă despre domnia lui Solomon şi persoana acestuia. Într-adevăr, aceasta a fost convingerea unanimă a vechilor comentatori evrei şi creştini cum că Solomon a scris Eclesiastul. Dacă totuşi Sinagoga a pus în discuţie corectitudinea unora dintre doctrinele morale ale cărţii[100], niciodată, în schimb, n-a exprimat vreo rezervă cu privire la originea ei solomoniană.

[99] *In Eclesiast* I, 1, Migne P.L., t. XXIII, col. 1011

[100] Astfel, unii rabini, surprinşi de unele pasagii contradictorii din carte exclamă cu nelinişte:„O, Solomoane, unde se termină înţelepciunea ta şi unde începe nebunia? Nu numai că spusele tale le contrazic pe cele alte tatălui tău, David, dar se contrazic chiar pe ele însele" (Talmudul babilonian, tratatul Sabat 30 a).

Ca şi Sinagoga, tot astfel şi Biserica răsăritului şi apusului numără Ecclesiastul între operele lui Solomon. Părinţii greci şi latini discută epoca sau perioada vieţii în care Solomon a compus cartea, dar niciodată ei nu au pus la îndoială faptul că el ar fi scris-o.

Spre a ilustra această unanimitate, redăm textual, afirmaţia pe care o face Fer. Ieronim, în celebrul său „Prologus galeatus", referitor la moştenirea literară pe care ne-a lăsat-o Solomon. El scrie: „Solomon tres libros habens: Proverbia, quae illi Parabolas, id est Mişle, appelant; Ecclesiasten id est Qohelet; Canticum Canticorum quem titulo Şir Haşirim praenotant"[101].

Pe lângă aceste mărturii de ordin extern pot fi aduse, în favoarea autenticităţii cărţii, şi o serie de mărturii interne. Astfel, nu numai că în carte se face precizarea că autorul a fost rege în Ierusalim, dar avem şi foarte multe alte texte în care este pusă în evidenţă înţelepciunea sa (cap. 1, 16), luxul său (cap. 2, 7), bogăţia *sa* (cap. 2, 8), construcţiile sale maiestuoase (cap. 2, 4—6), toate acestea caracterizându-l în chip expres pe regele Solomon. La acestea se adaugă marea asemănare de limbă şi stil dintre Ecclesiast şi celelalte două cărţi atribuite aceluiaşi autor: Proverbele şi Cântarea Cântărilor.

De la această unanimitate a celor care susţin că Ecclesiastul a fost scris de către regele Solomon s-a abătut Luther, care a venit însă cu unele obiecţiuni mai puţin concludente[102].

După el, Hugo Grotius, în secolul al XVII-lea, s-a angajat cu tot zelul în a dovedi că Solomon nu poate fi socotit autorul Eclesiastului[103].

Odată declanşată, problema contestării autenticităţii cărţii a antrenat în dezbaterea ei tot mai mulţi cercetători biblici. Până în final, în Teologia apuseană, protestantă şi catolică, s-a oficializat opinia că această scriere este cu mult mai târzie decât epoca lui Solomon. S-au exprimat astfel mai multe ipoteze, cum că ar fi fost scrisă în timpul lui Zorobabel, al lui Neemia, al lul

[101] *Migne* P.L., t XXVIII, col. 599.
[102] Vezi J. de Pineda, *In Eccle. Praef.*, V, 1, Paris 1620, 24
[103] Vezi lucrarea : *Annotata ad Vet. Test.*, Paris, 1648, T. I, p. 521.

Alexandru cel Mare, al Ptolomeilor, al lui Antioh al IV-lea Epifanes, al lui Filon, sau chiar al Mântuitorului Hristos[104].

Probele la care au recurs contestatarii autenticității sunt, mai ales intrinsece, extrase din chiar cuprinsul cărții. Acestea se raportează unele la stil, altele la doctrina cărții și, în sfârșit, altele la starea societății iudaice descrisă în Eclesiast.

Stilul, după opinia contestatarilor, diferă mult de cel al Proverbelor și al celorlalte cărți ale Bibliei scrise înainte de exil[105]. Este un stil prolix, îmbibat de aramaisme, specific mal ales cărților Ezra, Neemia și Estir, ca și ultimilor trei profeți: Agheu, Zaharia și Maleahi, cu care autorul Eclesiastului trebuie să fi fost contemporan.

Cât privește conținutul doctrinal al cărții, acesta este cu totul incompatibil cu al altor scrieri din epoca solomoniană. Sub acest aspect, cartea se încadrează mai bine în epoca elenistică, pentru că sunt evidente influențele filosofiei grecești, respectiv ale sistemului lui Heraclit, aristotelismului și stoicismului[106].

In sfârșit, tabloul societății iudaice pe care îl prezintă Eclesiastul nu este nici pe departe cel al epocii lui Solomon. Nici într-un caz nu se poate admite că Solomon ar fi făcut afirmații ca cele din cap. 4, 13, unde citim: „Mai de preț este un copil sărman și înțelept decât un rege bătrân și nebun, care nu mai este în stare să asculte de sfaturi".

Qohelet vorbește apoi de o societate iudaică decăzută, cu funcționari necinstiți și judecători nedrepți, cu uzurpatori ai unor locuri de care sunt nedemni. Religia este pentru mulți o formalitate, iar moralitatea nu există (vezi cap. 3, 16; 4, 1, etc.). La toate aceste lucruri nu se putea referi Solomon, în timpul căruia societatea iudaică a cunoscut o perioadă de înflorire, iar pe

---

[104] . L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate*, tome IV Paris, 1927, p. 548

[105] Pr. prof. Vladimir Prelipcean, pr. prof. Nicolae Neaga, pr. prof. Gh. Bar pr. prof. Mircea Chialda, *Studiul Vechiului Testament*, pentru Institutele teologic Editura Institutului biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucure 1985, p. 374.

[106] *Introduction à la Bible*. Edition nouvelle. L'Ancien Testamen Introduction historique et critique. Sous la Direction de H. Cazelles, Desclé, Paris. 1973, p. 630

plan religios, prin construirea templului s-a observat o reală efervescenţă. Este adevărat că spre sfârşitul domniei lui Solomon, situaţiile se mai schimbaseră.

Faptul că autorul şi-a pus cartea sub patronajul lui Solomon, nu trebuie să surprindă, afirmă contestatarii autenticităţii, pentru că un astfel de procedeu de ficţiune literară a ajuns să fie foarte frecvent la evrei. Literatura apocrifă constituie un elocvent exemplu în această privinţă. Nu mai departe apoi, susţin criticii protestanţi, lui Solomon i-a fost atribuită de către unii părinţi ai Bisericii şi o altă carte, şi anume „Înţelepciunea lui Solomon", care se ştie că nu este nici măcar o carte canonică. Unde este atunci garanţia că în cazul Eclesiastului, atribuirea acestei cărţi lui Solomon este corectă?

Ceea ce s-ar putea accepta cu privire la relaţia dintre Solomon şi Eclesiast ar fi faptul că acest slăvit rege a fost într-adevăr iniţiatorul scrierilor de înţelepciune şi că oricare dintre sentinţele şi cugetările cuprinse în carte sunt la nivelul capacităţii şi înzestrării poetice ale acestuia.

Eclesiastul pare a fi fost contemporan cu Iov, pe care, de asemenea, criticii îl amplasează în epoca postexilică. Şi unul şi altul se raportează la probleme dintre cele mai acute ale existenţei, precum: enigma vieţii, suferinţa umană, răul prezent peste tot, incertitudinea destinului uman[107].

Delimitând mai strict în timp apariţta Eclesiastului, criticii indică perioada 300—170 Î.Hr.

Însuşi faptul aşezării Ecclesiastului în canonul ebraic, între Plângerile lui Ieremia şi cartea lui Ezra pledează pentru datarea postexilică a cărţii.

Desigur că apărătorii autenticităţii cărţii au găsit suficiente argumente spre a contracara pe cele la care au făcut apel adversarii.

Astfel, în privinţa stilului Eclesiastului, diferit de cel al Proverbelor se arată că acest lucru este firesc, dată fiind diferenţa de genuri literare, diferenţa de vârstă la care Solomon a scris cele două cărţi şi, nu în ultimul rând, diferenţa de împrejurări în care

[107] L. Cl. Fillion, op. *cit.*, p. 549

le-a scris. Când a alcătuit Proverbele, el era în plină maturitate, pe când atunci când a scris Ecclesiastul era deja bătrân şi demoralizat sufleteşte.

Neologismele, respectiv aramaismele semnalate sunt într-un număr cu totul neînsemnat şi ele se explică prin caracterul filozofic al scrierii.

Tot astfel, în privinţa conţinutului doctrinar al cărţii, diferit de cel al Proverbelor şi al altor scrieri din perioada anteexilică, se poate spune că este vorba de genuri literare diferite. Cu toate acestea, Ecclesiastul este cu mult mai aproape, din punct de vedere doctrinar, de cartea Proverbelor decât de filozofia elenistică. Găsim foarte frecvent, în ambele scrieri, ideea favorită a lui Solomon a opoziţiei dintre înţe-lepciune şi nebunie. Există apoi aproximativ trei sute de versete din Proverbe a căror doctrină concordă cu cea a Ecclesiastului[108].

Cât priveşte referirile la societatea iudaică, este de menţionat că până la urmă autorul n-a avut neapărat în vedere să consemneze fapte şi evenimente specifice timpului său, ci s-a referit în general, la realităţi de peste tot şi din toate timpurile şi mai ales din zona Orientului, care îi era familiară.

Unii Părinţi ai Bisericii au atribuit într-adevăr şi cartea aşa-numită a „Înţelepciunii lui Solomon" acestui bărbat ilustru, fără ca aceasta să-i aparţină cu adevărat dar, tradiţia iudaică a fost fermă în această privinţă, nerecunoscând niciodată canonicitatea acelei cărţi, pe când canonicitatea Ecclesiastului n-a contestat-o niciodată.

În sfârşit, aşezarea Eclesiastului în grupa de scrieri „Meghilot" („Sulurile"), între Plângeri şi Ezra, nu s-a făcut din considerente cronologice, ci exclusiv liturgice. Fiecare din cărţile din această grupă se citesc la câte o sărbătoare din cursul anului religios iudaic.

Dorind a cunoaşte în ce măsură Ortodoxia a rămas constantă, până în vremea noastră, pe linia tradiţiei autenticităţii cărţii, am recurs la consultarea unui relativ recent manual de Introducere în Vechiul Testament al profesorului grec Damian

[108] *Ibidem*

Ath. Doicu (Sinoptiki Isagoghitin Palea Diatiki), apărut la Tesalonic în 1980. Ne-a fost dat să constatăm că autorul se aliniază, fără de nici o rezervă, poziţiei protestante şi catolice de tăgăduire a faptului că Solomon ar fi scris această carte şi de amplasare a ei în epoca elenistică. Iată cum îşi argumentează autorul amintit punctul de vedere: „În forma ei actuală, cartea nu este cu putinţă să-l aibă ca autor pe Solomon, dar nici măcar să provină din perioada robiei, deoarece şi o simplă citire a ei poate convinge pe oricine că în ea se exprimă scepticismul vremurilor mai noi ale iudaismului. Acest lucru de altfel este dovedit nu numai prin ideile pe care le cuprinde, care nu sunt întru totul identice cu ale vechiului Israel, dar şi prin limba ei, care are toate carscteristicile epocii mai noi, precum, de asemenea, şi prin cuvintele aramaice, prezente în lucrare.

Ca temei, deci, din indiciile cărţii, numeroşi ermeneuţi presupun că autorul acesteia a trăit În Ierusalim sau în Alexandria, că era iudeu, în etate, bogat, dintr-o familie nobilă şi poate chiar preoţească, dar nefericit, din cauza unei căsătorii nereuşite. A fost un scriitor încercat, negativist în gândire şi precursor, după toate probabilităţile,al saducheilor epocii Noului Testament.

Bazaţi pe criteriile de mai sus, dar şi din mărturia cărţii cum că iudeii trăiau la acea dată sub încercări, putem să datăm lucrarea către sfârşitul epocii persane sau la începutul epocii elenistice,şi cu siguranţă înaintea revoltei Macabeilor.

Această datare, de altfel, este dovedită atât de teologia cât şi de concepţia filozofică a Ecclesiastului, care mărturisesc, dacă nu direct cel puţin indirect, influenţa moralei stoice şi a filozofiei epicureiste. Cu toate acestea, filozofia Ecclesiastului, în esenţa ei, nu este un împrumut, ci un produs al gândirii iudaice. Lipsa de unitate logică a lucrării, antitezele cuprinse în ea, epilogul cărţii (12, 9—14) şi încă alte considerente mărturisesc că textul iniţial al lucrării a primit adausuri posterioare şi că a cunoscut mai multe reformulări până la redactarea lui finală în jurul anului 200 î.Hr. şi probabil în Iudeea sau Alexandria"[109].

[109] pp. 319—320

Reflectând asupra celor relatate mai sus, credem că Ortodoxia trebuie să fie totuşi mai circumspectă. Fără a face din autenticitatea Eclesiastului un adevăr dogmatic, ea nu trebuie să piardă din vedere că această problemă a constituit totuşi, secole de-a rândul, un adevăr al tradiţiei, împărtăşit ca atare atât de Marea Sinagogă cât şi de Biserică[110]. A părăsi dintr-o dată această tradiţie, fără a cântări şi consecinţele, înseamnă a deschide larg poarta contestărilor, într-o vreme în care protestantismul însuşi constată că a mers prea departe în problema tăgăduirii autenticităţii şi a altor cărţi ale Bibliei[111].

Mai importantă decât problema autenticităţii cărţii este cea a inspiraţiei ei.Prezenţa permanentă a Ecclesiastului în cuprinsul canonului Vechiului Testament grăieşte de la sine despre convingerea pe care au avut-o evreii şi creştinii în legătură cu caracterul inspirat al ei. Opiniile contrare care s-au ivit, au fost cu totul izolate şi s-a luat atitudine promptă faţă de ele, din partea evreilor, la sinodul din Iamnia, din anul 90 d.Hr., iar din partea creştinilor, la al V-lea sinod ecumenic. În concret, este vorba de disputa dintre cele două şcoli rabinice din sec. î d.Hr., cea a lui Hilel, aflată pe linia tradiţiei, şi cea lui Şamai, tributară raţionalismului. Evident că poziţia lui Şamai de negare a caracterului inspirat al cărţii şi de eliminare a ei din canonul biblic a fost drastic sancţionată.

La creştini, Teodor de Mopsuestia a susţinut, ca şi în cazul Cântării Cântărilor, că nici Ecclesiastul n-a fost scris sub insuflarea duhului profetic, ci doar „urmând unei prudenţe umane"[112].

---

[110] L'Abbé A Motais, *La Sainte Bible avec commentaires. L'Ecclesiaste.* Introduction critique, Paris, 1903,p.9

[111] Pentru a oferi un singur exemplu în acesată privinţă, vom menţiona o afirmaţie cât se poate de elocventă, făcută de un autor protestant, care, referindu-se la epistolele pastorale ale Sf. Pavel, atenţionează că "punctul de vedere tradiţional că ele sunt scrieri autentice, aparţinând Apostolului Pavel, nu se poate spune că e imposibil. Din contră teoriile contrare autenticităţii se pot confrunta cu probleme mari. E cel mai rezonabil, conchide autorul, să presupunem că Biserica primară a avut dreptate când le-a acceptat ca pauline".(vezi I.Donald, *New Testament Introduction,* Revised Edition 4, Leichester, Downers Grove, Illinois, 1990, p.646.

[112] E.Phillipe,*Ecclesiaste (Le livre de ...),* art. în Dictionnaire de la Bible, publié par F.Vigouroux, tome deuxième , deuxième partie, Paris, 1926, col.1542.

*

Cuprinsul cărţii

Referitor la acest aspect, se constată absenţa unui plan, unitar.Aşa cum afirmă un traducător şi comentator român, ne aflăm în faţa „unui text dezordonat, plin de reluări şi repetiţii"[113].

Situaţia se prezintă astfel întrucât, în carte nu avem expusă o doctrină filozofică bine conturată, ci sunt înşirate, fără o sistematizare riguroasă, constatări asupra destinului uman circumscris în planul imanenţei.

Într-adevăr, fiind tributar Revelaţiei nedesăvârşite a Vechiului Testament, orizontul lui Qohelet este limitat la perspectiva unei fericiri umane pur terestre, care prin însăşi natura lucrurilor, nu este perfectă[114].De aici formula, repetată de douăzeci de ori aproape ca un lait-motiv: „Deşertăciunea deşertăciunilor... Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciune" (cap. 1, 2; 1, 14; 2, 11; 2, 21; 4, 8; 6, 2; 8, 14; 9, 1; 11, 8; 11, 9; 12, 8).

Durata extrem de limitată în timp a existenţei individuale, ca şi succesiunea neîntreruptă a generaţiilor umane, raportate la caracterul perpetuu şi neschimbător al spaţiului terestru, la aparenta fixitate a aştrilor şi la ritmicitatea imperturbabilă a fenomenelor naturii, aflată ea însăşi într-o perpetuă reîntinerire fac să se nască în sufletul autorului tristeţea şi deziluzia. El constată cu amărăciune că „un neam trece şi altul vine, dar pământul rămâne totdeauna" (cap. 1,4). Şi soarele, şi luna, şi vântul, şi fluviile îşi urmează implacabil, de mii şi mii de ani, mişcarea lor ciclică, pe când oamenii se perindă într-o succesiune neîntreruptă. Sunt ca valurile ce zi şi noapte se sparg la ţărmul mării. Odată ce ei părăsesc scena istoriei, se şterge şi pomenirea lor, pentru că: „Despre cei ce au fost înainte de noi, nu ne mai

---

[113] Petru Creţia, *Cartea lui Iov, Ecclesiastul, Cartea lui Iona, Cartea lui Ruth, Cântarea Cântărilor* –traduse şi comentate de…, Editura Humanitas, 1995, p.105.

[114]Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga, Pr.Prof. Gh. Barna, *Op. cit*; p.229.

aducem aminte, iar despre cei ce vor veni, nici o pomenire nu va fi la urmaşii lor (1, 11).

Autorul ţine să ne încredinţeze că spusele sale nu sunt doar reflexii lipsite de sens, ci sunt expresia unei profunde şi minuţioase cercetări a realităţii cotidiene, pentru că, afirmă el, „M-am sârguit în inima mea să cercetez şi să iau aminte, cu înţelepciune, la tot ceea ce se petrece sub cer" (cap. 1, 13). Apoi, iarăşi: „M-am uitat cu luare aminte la toate lucrurile care se fac sub soare" (cap. 1, 14). Şi în fine: „Mi-am silit inima ca să pătrund înţelepciunea şi ştiinţa, nebunia şi prostia" (cap. 1, 17). Prin urmare, autorul n-a fost doar un observator neutru, din exterior al spectacolului vieţii, ci s-a implicat personal în desfăşurarea acestuia, cu dorinţa de a constata nemijlocit „ce este bun pentru fiii oamenilor să facă sub cer, în vremea vieţii lor"(cap. 2, 3). Astfel, în calitatea lui de rege a început lucruri mari, a construit palate şi a amenajat grădini, a adunat aur şi argint, a cumpărat robi şi roabe şi şi-a alcătuit un numeros harem (cap. 2, 4—9). Nimic „din tot ceea ce doreau ochii mei nu am dat la o parte, afirmă el, şi n-am oprit inima mea de la nici o veselie" (cap. 2, 10).

În final, la ora bilanţului, el va constata însă că „toate lucrurile pe care le-au făcut mâinile mele şi truda cu care m-am trudit ca să le săvârşesc, sunt deşertăciune şi vânare de vânt şi fără de nici un folos sub soare" (cap. 2, 11).

Cu toată deziluzia pe care o încearcă, autorul nu alunecă totuşi pe panta totalei descurajări, încât să tăgăduiască rostul existenţei, ci, după ce reflectează încă o dată la toate câte i-a fost dat să le cunoască şi să le înfăptuiască, el mărturiseşte singur că *s-a încredinţart* că „înţelepciunea are întâietate asupra nebuniei tot atât cât are lumina asupra întunericului şi că înţeleptul are ochii în cap, iar nebunul merge în întunerec" (cap. 2, 13—14). Cu alte cuvinte, dacă omul ştie să se elibereze de năzuinţa exagerată şi neliniştită după agonisirea unor mari averi şi de goana după plăceri şi onoruri înalte, el poate să ducă o viaţă decentă şi echilibrată. Discernământul cu care l-a înzestrat Dumnezeu pe om îi dă posibilitatea acestuia să observe cu câtă rânduială se perindează toate în lumea aceasta, el trebuind doar

să înţeleagă că „Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi vreme pentru orice îndeletnicire sub cer ...” (cap. 3, 1—8).

Din păcate, inconsecvenţa de care autorul nu se poate debarasa şi pe care o vom constata până la sfârşitul cărţii, îşi face din nou loc în inima sa şi iată, numai după câteva versete el se lansează din nou în lamentaţii descurajatoare. “Am urât viaţa, spune el, pentru că rele sunt toate cele ce se petrec sub soare şi totul este deşertăciune şi vânare de vânt... şi am început să mă las deznădejdii pentru toată munca cea de sub soare" (cap. 2, 17—20).

Deplângând nefericirea omului, Eclesiastul arată că „Toate zilele lui nu sunt decât necaz, nici chiar noaptea n-are odihnă inima lui” (cap.2, 23).

Am zice că pesimismul s-a instalat iremediabil în sufletul lui Qohelet, numai că, de îndată, el descoperă totuşi o şansă salvatoare pentru om:„Să mănânce şi să bea şi să-şi desfăteze sufletul cu mulţumire din munca sa” (cap. 2, 24). Dar perspectiva unei astfel de şanse nu este hărăzită oricui, ci numai celui „care este bun înaintea lui Dumnezeu” şi căruia „Dumnezeu îi dă înţelepciune, ştiinţă şi bucurie” (cap. 2, 26).

Pentru prima dată, Eclesiastul îl pune pe om într-o relaţie de dependenţă faţă de cineva, mai presus de el, care este Dumnezeu.

Ca şi în celelalte cărţi didactico-poetice, tot astfel şi în Eclesiast, relaţia dintre om şi Dumnezeu este fundamentată pe teamă sau frică. Acest sentiment se naşte în sufletul omului datorită imposibilităţii sale de a înţelege măreţia dumnezeiască. Cu toate că Dumnezeu „a pus în inima omului şi gândul veşniciei”, totuşi el nu poate pătrunde taina existenţei mai presus de fire a lui Dumnezeu. De aceea, omul se zbuciumă cumplit şi se află într-o perpetuă căutare. Dumnezeu Însuşi a hărăzit oamenilor un astfel de destin, ca ei să se zbuciume necontenit (cap. 3,10), iar scopul urmărit a fost ca ei „să se teamă de Faţa Sa” (cap.3, 14).

La un moment dat, Ecclesiastul accentuează atât de mult suveranitatea şi absolutul existenţei divine, în raport cu caracterul efemer al existentei umane, încât îl circumscrie pe om

în orizontul strict limitat al lumii terestre, alături şi în totală egalitate cu celelalte făpturi, în speţă cu animalele de care nu s-ar deosebi prin nimic. În a doua parte a capitolului 3 găsim afirmaţii mai mult decât derutante cu privire la sufletul omului, de la care pornind unii critici l-au acuzat pe Ecclesiast de grave abateri doctrinare cu privire la suflet. Textul incriminat este acesta: „Şi am zis în inima mea despre fiii oamenilor că Dumnezeu a rânduit să-i încerce, ca ei să-şi dea seama că nu sunt decât dobitoace. Căci soarta omului şi soarta dobitocului este aceeaşi: precum moare unul, moare şi celălalt şi toţi au un singur duh de viaţă, iar omul nu are nimic mai mult decât dobitocul... Amândoi merg în acelaşi loc; amândoi au ieşit din pulbere şi amândoi în pulbere se întorc. Cine ştie dacă duhul omului se urcă în sus şi duhul dobitocului se coboară în jos, către pământ?" (3,18—21).

Separând aceste versete de contextul lor, ne aflăm într-adevăr în faţa unei afirmaţii care nu mai lasă loc nici unui dubiu în privinţa concepţiei total negativiste a autorului despre existenţa sufletului nemuritor. Numai că normele ermineutice nu ne permit să procedăm în felul acesta. Suntem obligaţi să studiem în ansamblu şi cu toată luarea aminte cuprinsul cărţii şi numai după aceea să formulăm o concluzie. Urmând această modalitate de abordare a textului biblic vom constata că nici pe departe autorul nu tăgăduieşte continuarea existenţei umane, pe un alt plan, după moartea trupească, ci din contră o afirmă ca pe o certitudine. În finalul cărţii el dă expresie acestei convingeri când afirmă, în termeni foarte clari, că se cuvine ca omul să-şi aducă aminte de Ziditorul său din tinereţele sale, „mai înainte ca să se rupă funia de argint şi să se spargă vasul de aur şi să se strice ulciorul la izvor şi să se sfărâme roata fântânii...şi ca pulberea să se întoarcă în pământ, cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu, care l-a dat" (12, 1-7).

Totuşi, întrebarea care se pune este dacă aceste două texte nu se contrazic întreolaltă? Răspunsul nu poate fi decât negativ şi aceasta pentru că, în ebraică, cuvântul „ruah", pe care îl utilizează autorul în cele două locuri are o multitudine de sensuri.Astfel, prin acest cuvânt se înţelege, în egală măsură, "duh", "vânt", "suflare", "respiraţie", "suflet". Este cert că în

textul din cap. 3,18-21, Qohelet priveşte omul după existenţa sa biologică, întrutotul identică cu a vieţuitoarelor aflate mai jos decât el pe scara existenţei. Încetarea respiraţiei (acesta este sensul cuvântului "ruah"= respiraţie, în acest capitol) duce la suprimarea vieţii trupeşti, respectiv la descompunerea trupească, comună omului şi dobitoacelor. În schimb, în al doilea text, cel din cap. 12, autorul se referă la ambele aspecte al existenţei umane, cel biologic („pulberea care se întoarce în pământ, cum a fost") şi cel spiritual, sufletesc („iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat").

De altfel, dacă autorului i-ar fi fost străină credinţa în nemurirea sufletului, ar fi fără de sens încheierea cărţii, care îl trimite pe cititor, fără de nici un echivoc, la ideea responsabilităţii înaintea lui Dumnezeu pentru toate cele săvârşite în această lume. Iată cum scrie autorul, în această privinţă: „pe scurt, aceasta este ceea ce trebuie să ştii: teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui. Acesta este lucrul cuvenit fiecărui om. Căci Dumnezeu va judeca toate faptele ascunse, „fie bune, fie rele" (12, 13—14). Rostul judecăţii ar fi nejustificat atâta vreme cât nu s-ar mai continua viaţa individuală după moarte.

Respingerea fatalismului, a relativizării valorilor şi virtuţilor revine mereu în reflecţiile autorului. Astfel, el vine să ne încredinţeze că „Pentru orice lucru este un timp şi o judecată" (cap.8,6). Apoi iarăşi: „Nelegiuirea nu va scăpa pe cel care o săvârşeşte" (cap.8,8). Răbdarea lui Dumnezeu şi multa Lui îngăduinţă faţă de cei păcătoşi nu trebuie să-i smintească pe cei drepţi, pentru că mai devreme sau mai târziu dreptatea lui Dumnezeu se face simţită. Sunt elocvente, în această privinţă, afirmaţiile pe care le face autorul: „Din pricină că hotărârea pentru pedepsirea răutăţii nu este îndeplinită de îndată, pentru aceasta se umple de răutate inima oamenilor şi se menţin în a face rău. Dar eu ştiu că fericirea este a celor care se tem de Dumnezeu şi se sfiesc în faţa Lui. Fericirea nu va fi pentru cei fără de lege, care, asemenea umbrei, nu-şi vor lungi viaţa fiindcă ei nu se tem de Domnul (cap.8,11-13).

Numele cel bun, înţelepciunea, sobrietatea, răbdarea, ştiinţa, buna chibzuială, sunt lucruri de râvnit pentru om, în schimb uşurătatea, răutatea, prostia, vicleşugul, nebunia, asuprirea, lăcomia îl duc pe om la pieire. Doar cel bun înaintea lui Dumnezeu are şansa să scape, pe când cel păcătos va fi pedepsit (cap.7,1).

Ecclesiastul nu are în vedere doar destinul uman luat individual, ci acordă atenţie şi cadrului social în care se află circumscris acesta. Şi în această privinţă a realităţilor sociale, specifice tipului de societate familială autorului, constatările sunt în general, pesimiste. Se întâmplă astfel deoarece la baza relaţiilor dintre oameni nu se află dreptatea, ci arbitrariul şi intoleranţa. Cei silnici abuzează de cei slabi şi nu este nimeni care să-i apere pe aceştia"(cap.4,1-4). Justiţia se arată neputincioasă atâta vreme cât între cel drept şi cel păcătos, între cel bun şi cel rău, între cel curat şi între cel întinat nu se face nici o diferenţă.

Totuşi, Qohelet întrevede o şansă de înfruntare a nedreptăţii.Pentru apărarea în faţa abuzului şi violenţei, ca şi pentru mai buna reuşită în viaţă, Qohelet recomandă asocierea şi sprijinirea reciprocă a membrilor societăţii, pentru că „mai fericiţi sunt doi laolaltă decât unul; ei primesc răsplată mai bună pentru munca lor. De asemenea, „sfoara pusă în trei nu se rupe degrabă" (cap. 4, 9—12).

O problemă asupra căreia se insistă mult în carte este aceea a bogăţiei sau avuţiei. În general, aceasta este privită pozitiv, numai că dobândirea ei presupune multă trudă şi zbucium. Apoi, şi păstrarea ei constituie un lucru anevoios pentru că în lipsa legilor şi autorităţii publice, care să apere proprietatea, mulţi dintre cei care se străduiesc să adune bogăţii se văd adeseori deposedaţi de ele şi astfel munca le-a fost zadarnică. „Când se înmulţesc averile, constată autorul, se înmulţesc şi cei ce le mănâncă" (cap. 5, 10).

În viziunea lui Qohelet, vorba şi, în special cea spusă fără noimă nu valorează mare lucru. Ceea ce are preţ este fapta. De aceea, pe bună dreptate, Qohelet constată că „Cu cât se spun mai multe cuvinte, cu atât este mai multă deşertăciuune" (cap. 6. 11).

O judecată foarte aspră, ba chiar necruţătoare rezervă Qohelet femeii, pe care o socoteşte "mai amară decât moartea"şi o caracterizează ca pe o „cursă" pentru bărbat (cap. 7, 26). Rănit, se pare, în străfundul fiinţei sale de infidelitatea şi frivolitatea feminină, Ecclesiastul face această constatare foarte puţin măgulitoare la adresa femeii: „Am găsit totuşi un bărbat la o mie, dar n-am găsit în schimb nici o femeie, (adevărată n.n.) din toate câte sunt (cap. 7, 28). În faţa unor astfel de afirmaţii trebuie să recunoaştem că Ecclesiastul se îndepărtează până şi de concepţia vechitestamentară care consfinţeşte inegalitatea dintre bărbat şi femeie, dar care nu merge totuşi atât de departe încât să priveze femeia până şi de cea mai elementară consideraţie.

Dacă ar fi să rezumăm acum cuprinsul atât de diversificat şi nu de puţine ori contradictoriu al cărţii, am extrage ca fiind preponderente, aceste idei: omul să se ferească de excese în ispitirea tainelor existenţei şi în goana după plăceri, bogăţie şi onoruri; să se folosească moderat şi cu bucurie de darurile vieţii; să se teamă de Dumnezeu şi să se supună fără de cârtire Legii Sale sfinte. Ce este mai mult decât atât în viziunea Ecclesiastului, este deşertăciune şi vânare de vânt.

În pofida acuzelor care i s-au adus şi a caracterizării ce i s-a făcut, cum că ar fi un pesimist, epicureian, sau sceptic, Qohelet este dublat de un bun credincios, bine ancorat în adevărurile Revelaţiei. El afirmă mereu credinţa sa în Dumnezeu. Laudă înţelepciunea divină (cap.12-19) şi mărturiseşte cu convingere realitatea Providenţei (cap. 3, 14-15; 8, 17; 11, 5). Pentru el, Dumnezeu este Acela care dă sau ia înapoi viaţa oamenilor (cap.5,17; 8,15; 9,9; 12,7), le rânduieşte bogăţii (cap.5,18; 6,2) şi bucurii (cap. 2,24; 3,13; 5,18-19), le hărăzeşte fericire (cap.7,14). În nici un caz, Qohelet nu ignoră distincţia între bine şi rău (cap.3, 16; 4,1; 5,7; 7,16; 8,10), iar dacă n-a apucat să cunoască natura răsplătirii veşnice, totuşi nu se îndoieşte de judecata finală (cap. 3,17; 11,9; 12,13-14). Scepticismul său este ţinut în frâu de atâtea certitudini pozitive încât, dacă ar fi să-l caracterizăm pe scurt am putea spune că Ecclesiastul este un realist. Fără a se fi ridicat la înălţimea ascetismului creştin, el caută să-şi înţeleagă

destinul şi se menţine la suprafaţa firescului existenţei. Mesajul final pe care ni-l transmite este acesta: „Adu-ţi aminte de Creatorul tău” (cap.12,1).Concomitent ne îndeamnă să ne pregătim de judecată[115].

[115] *Introduction à la Bible. L'Ancien Testament*... Sous la direction de H.Cazelles, p.627.

CÂNTAREA CÂNTĂRILOR - FRUMUSEŢE, IUBIRE, PURITATE, POEZIE

Unică în felul ei, Cântarea Cântărilor este apreciată ca cel mai ales produs al înţelepciunii sacre inspirate, sau ca o excepiţonală scriere poetică mistică, în care este proslăvit Dumnezeu şi sunt evidenţiate relaţiile umane de adorare, fidelitate şi profundă evlavie faţă de El.

Chiar prin titlu, care în ebraică reprezintă un superlativ, suntem avertizaţi că avem de a face cu sublimul şi desăvârşirea. În Biblie mai întâlnim şi alte construcţii lexicale similare cu cea din titlul cărţii. Astfel, este denumirea de „Sfânta Sfintelor", atribuită părţii celei mai sfinte a locaşului de închinăciune din Vechiul Testament, în care nu putea intra decât arhiereul, dar şi el numai odată pe an, la Ziua împăcării. În schimb, acolo trona permanent slava lui Dumnezeu cea negrăită (Is. 26, 33). Tot la un loc distinct sau la o parte anume se referă şi expresia: „Cerurile cerurilor" din I Reg. 8, 27, prin care se face referire la acel adânc de taină al sălăşluirii Fiinţei Dumnezeieşti. Din aceeaşi categorie fac parte apelative ca: „Domnul Domnilor", care Îl are în vedere pe Dumnezeu cel unic, Creator şi Stăpân a toate (Deut. 10, 17) Şi „Robul robilor", care Îl defineşte pe Slujitorul cel mai umil şi Cel mai devotat în acelaşi timp, adică pe Mesia (Deut. 9, 5). Nu lipsesc însă nici expresii ce sugerează contrariul sublimului şi desăvârşirii. Foarte cunoscută este sintagma „Deşertăciunea deşertăciunilor, preluată din Eclesiast (l,2) şi care vizează cea mai mare zădărnicie lumească.

„Cântarea Cântărilor" nu poate însemna prin urmare altceva decât cântarea cea mai frumoasă dintre toate cântările, o expresie a lirisimului şi perfecţiunii.

Această denumire conglăsuieşte întru totul şi cu forma şi cu conţinutul cărţii biblice desemnate prin acest nume. Într-adevăr, atât după frumuseţea formei sale poetice, a limbii şi expresivităţii literare, cât şi după conţinutul său mistic, Cântarea Cântărilor se distinge între toate celelalte cărţi canonice ale Bibliei. Toţi cercetătorii avizaţi i-au rezervat un statut aparte. Spre exemplu, la

vechii evrei, rabi Aquiba, care a trăit în sec.II d. Hr. raportând „Cântarea Cântărilor"la celelalte cărţi din grupa Haghiografelor (cea de-a treia grupă din Biblia ebraică, numită „Ketuvim"), o aşează ca frumuseţe literară şi profunzime a cugetării în fruntea sau chiar mai presus de acelea. „Haghiografele — scrie el — sunt sfinte, dar „Cântarea Cântărilor" este sacrosanctă"[116].

În străvechea traducere siriacă a Bibliei, cunoscută sub denumirea de „Peschitto" (sec.II d.Hr.) „Cântarea Cântărilor" poartă subtitlul: „Înţelepciunea înţelepciunilor lui Solomon"[117], ceea ce iarăşi grăieşte de la sine despre felul cum era preţuită această scriere biblică nu numai de către vechii evrei ci şi de către creştinii primelor secole.

Ca şi Psaltirea, tot astfel şi „Cântarea Cântărilor" a fost tradusă, tipărită şi răspândită şi separat de restul Scripturii. La români, de pildă, au tradus, tipărit şi comentat „Cântarea Cântărilor" personalităţi ale vieţii eclesiatice, culturale şi literare precum: pr. prof. dr. Nicolae Neaga[118],pr. Vasile Radu şi Gala Galaction[119], Nicodim, Patriarhnl României[120],Ioan Alexandru[121] Petru Creţia[122]. În versuri, "Cântarea Cântărilor" a fost tradusă şi prelucrată de: Iuliu Dragomirescu[123], Corneliu Moldovan[124], Em.Păsculescu-Orlea[125] şi Radu Cârneci[126].

---

[116] *Introduction à la Bible,* Edition nouvelle.L'Ancien Testament, sous la direction de H.Cazelles. Introduction Historiquet critique. Paris, 1973, p.601

[117] Ibidem

[118] *Cântarea Cântârilor,* Sibiu, 1931.

[119] *"Cântarea Cântărilor"*. Fundaţia pentru Literatură şi Artă " Regele Caro Bucureşti, 1934

[120] *"Cântarea Cântărilor a regelui Solomon.* Tipografia Cărţilor Bisericeşti Bucureşti, 1944

[121] "Cântarea Cântărilor". Traducere din limba ebraică, note şi comentarii, un Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu Buşulenga, Bucureşti, 1977

[122] *Cartea lui Iov. Ecleziastul. Cartea lui Iona. Cartea lui Ruth. Cântarea Cântărilor.* Editura "Humanitas", Seria Religie, Bucureşti, 1995

[123] " *Şir ha şirim*", Bucureşti, 1901

[124] *"Cântarea Cântărilor*". Prelucrare în versuri dup Biblie. Editura "Minerva", Bucureşti 1908

[125] " *Cântarea Cântărilor*", Editura Cartea Românească", Bucureşti, 1943

[126] *Mari poeţi ai iubirii: Solomon, Cântarea Cântărilor. Poem liric-dramatic.* Parafrază modernă de Radu Cârneci. Ilustraţii de Sabin Bălaşa, Editura „Ori Inercontempress", Bucureşti, 1994.

„Suava şi delicioasa operă între capodoperele universale"[127] s-a bucurat de asemenea de multe comentarii. Dintre Părinţii Bisericii, primul care a scris un comentariu la ;,Cântarea Cântărilor" a fost Sf. Ipolit, după cum ne informează Eusebiu de Cezareea[128] şi Fer. Ieronim[129]. Din păcate, comentarul acesta a rămas necunoscut până în ziua de azi.

Origen, un contemporan al Sf. Ipolit, a scris două comentarii la această carte canonică. Primul datează din tinereţea sa şi este alcătuit din două Omilii mai extinse, traduse de către Fer. Ieronim în latină. Al doilea, operă a vârstei mature a lui Origen, cuprindea zece cărţi, din care s-au păstrat doar patru, într-o traducere latină a lui Rufin.[130]

Sf. Grigorie de Nyssa a comentat doar o parte din „Cântarea Cântărilor", în cincisprezece Omilii adresate Olimpiadei[131].

Sf. Atanasie cel Mare, originar din Egipt, ca şi Origen, a scris de asemenea un comentariu la „Eclesiast" şi „Cântarea Cântărilor". Din nefericire şi acest comentariu s-a pierdut, păstrându-se din el doar un fragment, care nu acoperă mai mult de o pagină, în ediţia operelor acestui Sfânt Părinte[132]

Teodoret de Cir are de asemenea un comentariu la „Cântarea Cântărilor"[133].

Şi Sf. Grigorie cel Mare îi este atribuit un comentariu la această poemă biblică,existând însă îndoieli asupra autenticităţii sale[134].

---

[127] Iuliu Dragomirescu, *op. cit.*, p. 5

[128] *Istoria bisericească,* VI, cap. XII, în colecţia „Părinţi şi Scriitori bisericeşti".vol. 13, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.Bucureşti, 1987.

[129] *De viris illustribus.*cap. LXI, Migne P.L.,t. XXIII, col.707

[130] Origène, *Homélies sur Cantique des Cantiques.* Introduction, traduction et notes par Dom Ollvier Rouseau, „Sources chreti ènnes,nr.37 bis, Paris, 1966. Vezi şi Migne P.G., t. XIII, col. 37—58; Ibidem, col. 62—198

[131] Vezi: *Cant. Cant. Prooem.* t. XLIV, P. G. Migne P.G., col. 766—772. Traducerea românească: Sf. Grigorie de Nyssa, *Tâlcuire amănunţită la Cântarea Cântărilor, trad. La Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae,* în colecţia "P.S.B.", nr.29.

[132] Le Cantique des Cantiques, avec traduction speciale sur L'Hebreu et commentaires,par M. L'abbé Le Hir, Paris, 1882, p. 18.

[133] In Cant. Cant., Migne P.G.,t. LXXXI, col, 273

[134] Super Cant. Canticorum Expositio, în Migne, P.L. LXXIX, col. 397—559

Alte comentarii incluse în Corpusul patristic Migne sunt: Aponius, "In Canticum Canticorum explanatio"[135], Beda Venerabilis,"In Cantica Canticorum allegorica expositio"[136], Bernard de Clairvaux, "Sermones in Cantica Canticorum"[137], Guillaume de St. Thierry, "Expositio super Cantica Canticorum"[138].

Pe parcursul timpului s-au adăugat noi şi noi studii şi comentarii la Cântarea Cântărilor. Lista autorilor care s-au aplecat cu admiraţie asupra cuprinsului ei este cu adevărat impresionantă[139].

Nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că există şi un înalt grad de dificultate în înţelegerea cuprinsului acestei cărţi. Unii o aşează în această privinţă alături de Apocalipsă[140].

---

[135] Migne, P.L. Suplim. I,1958.

[136] Migne, P.L.t. XCI, col. 1065-1236

[137] Migne, P.L.,t.CLXXXIII, col. 785—1198.

[138] Migne, P.L., t. CLXXX, col. 473—546

[139] Redăm aici doar câţiva dintre autorii care au scris despre . "Cântarea Cântărilor" în sec. XX:

-E. Valliaud, Le Cantique d'après la tardition juive, Paris, 1925.
-G. Ricciotti, Il Cantico dei Cantici, Turin, 1928.
-D. Buzi, Le Cantique des Cantiques, Paris 1950.
- A. Feuillet, La Cantique des Cantiques, Paris, 1953.
-A Bea, Canticum Canticorum, Roma, 1953.
-A. Chouraqui, Le Cantique des Cantiques. Bruges, 1953.
-R. Gordis, The Song of Songs, New-York, 1954
-H. Schmökel, Heilige Hochzeit und Hoheslied, Wiesbaden, 1956.
-A.M. Dubarle, Le Cantique des Cantiques, în „R.S.T.P."1954, p. 92 ş.u.
-J.P. Audet, Le sens du Cantique des Cantiques, în „Revue biblique",1955 p.197-221
-F. Ohly, Hohelied Studien, Wiesbaden, 1958
-J.Winandy, Le Cantique des Cantiques, Maredsous, 1960
-O.L. Barnes, The Song of Songs, Oxford. 1961.
-A.Robert et R. Tournay, Le Cantique des Cantiques, Traduction et Commentaire, Paris, 1963
-E.Würthwein, *Das Hohe Lied,* in „ Die fünf Megilloth", în " Handbuch zum Alten Testament", Tübingen,1969
-D.Lys, *Le Plus Beaux Chante de la Creation*, Paris,1969
-G. Gerleman, *Das Hohe Lied,* Neukirchen, 1963
-R. Tournay, *Le Chantique des Chantiques*, Paris,1967.

[140] M. l'abbe Le Hir, op. cit., p. 1

Ceea ce apropie aceste două scrieri este, pe de o parte, profunzimea doctrinei sau ideilor ce le conţin, iar pe de altă parte, vivacitatea unui limbaj extrem de figurativ.

Profesorul Vasile Radu şi scriitorul Gala Galaction, în Notele introductive la ediţia pe care am menţionat-o, caracterizează această carte ca fiind „cea mai enigmatică din toată Biblia". Ei o socotesc a fi chiar „comoara enigmelor", prin excelenţă[141]. „Atât exegeţii evrei cât şi exegeţii creştini -afirmă ei - s-au încercat, în cărţi nenumărate şi savante, să stabilească şi să definească ce este în fapt „Cântarea Cântărilor"[142]. Nu întotdeauna şi de către toţi s-a izbutit să se dea răs-punsul adecvat. Cercetând noianul de păreri, de teorii, de ingeniozităţi şi de sisteme propuse de învăţaţi, pentru dezlegarea enigmei acestei cărţi, îţi faci convingerea că soarele adevărului şi-a risipit razele pretutindeni, dar plenitudinea luminei sale a rămas deasupra tuturor, mai presus de orice îmbrăţişare"[143]. Lucrul nu este de mirare „pentru cugetele care primesc adevărul Revelaţiei şi cred în caracterul sacru al Sfintelor Scripturi. Biblia Vechiului şi Noului Testament este o operă realizată prin mâini omeneşti, dar pregătite, poruncite şi conduse de sus, de Duhul adevărului"[144] .Este firesc atunci să existe în ea păreri şi cărţi enigmatice, greu de priceput cu raţiunea. „Cântarea Cântărilor" este cu siguranţă una dintre aceste cărţi dificil de înţeles şi interpretat.

Datorită unei atari stări de lucruri, la vechii evrei era interzisă lectura, în particular şi mai ales de către tineri, a acestei cărţi, după cum ne informează marele .didascal alexandrin Origen[145] În schimb, „Cântarea Cântărilor" era rânduită a se citi, în întregime, la templu şi în sinagogi, în cea de a opta şi ultima zi a Paştilor (21 Nisan), fapt sugestiv, întrucât face din „Cântarea Cântărilor" expresia cea mai pro-fundă a legăturii mistice dintre Israel şi Iahve, Dumnezeul său. Iar această legătură şi-a găsit

[141] Op. cit., p 6
[142] Ibidem, p. 5
[143] Ibidem
[144] Ibidem
[145] *Prolog la Cântarea Cântărilor*, Migne, P.G., t. LXVVIII, coL 669

concretizarea cea mai elocventă în evenimentul pascal, al salvării evreilor de la exterminarea proiectată de către egipteni.

Dacă astfel se prezintă cartea în peisajul biblic al Vechiului Testament, nu mai puţin putem vorbi despre un statut aparte al ei şi pe planul mai larg al liricii universale. Este socotită pe bună dreptate şi aici, de către toţi cercetătorii, ca o capodoperă sau un poem luxuriant ce se scaldă în imagini şi definiţii de o deosebită frumuseţe. Unii au socotit-o poezie populară, iar alţii cântare cultă de mare rafinament[146] Toţi îi recunosc însă „neistovita-i frumuseţe"[147] ca şi bogăţia-i lexicală exuberantă şi inextricabilă[148].

Sub raport literar, cartea se prezintă ca un poem al iubirii dintre doi tineri, iar din punct de vedere al structurării cuprinsului ei e de observat absenţa introducerii. Cântarea demarează brusc, fiind vorba în fapt, de la început şi până la sfârşit, de un dialog cântat între două fiinţe iubite, despărţite una de alta, care, mânate de dor, se caută reciproc, fără odihnă, fiecare descriind în termeni de o deosebită suavitate frumuseţea şi farmecul celeilalte. Avem astfel, în carte, două portrete, zugrăvite cu o măestrie artistică inegalabilă. Primul este portretul iubitei, desenat în culorile cele mai pure de către iubitul ei. Copleşit de farmec, el se adresează acesteia, spunând: „Cât de frumoasă eşti tu, draga mea, cât de frumoasă eşti! Ochi de porumbiţă ai, umbriţi de negrele-ţi sprâncene, părul tău turmă de capre pare, ce din munţi, din Galaad coboară, Dinţii tăi par turmă de oi tunse, ce din scăldătoare ies; ele au toate doi gemeni şi între ele nici o stearpă nu-i. Cordeluţe purpurii sunt ale tale buze şi gura ta-i încântătoare. Două jumătăţi de rodii par obrajii tăi, sub vălul tău cel străveziu. Gâtul tău e turnul lui David, menit să fie arsenal: scuturi mii atârnă acolo şi tot scuturi de viteji.... Cât de frumoasă eşti tu draga mea şi nici o pată-n tine nu-i" (cap.4,1-5,7).

Încă şi alte multe şi alese comparaţii găseşte iubitul spre a con-tura chipul celei după care tânjeşte cu toată ardoarea ziua şi

[146] Ioan Alexandru, *op. cit.*, p. 2.
[147] *Ibidem,* p. 24
[148] Pr. V. Radu şi Gala Galaction, *op. cit.*, p.9

noaptea. Pentru el, ea este asemeni unui telegar svelt şi sprinten, înhămat la carul lui Faraon (cap. 1,8) este precum „narcisul din câmpie şi crinul de prin vâlcele" (cap. 2,2), sau ca „o porumbiţă sfioasă" ce prin crăpături de stâncă şi prin locuri prăpăstioase se ascunde (cap.2,14). „Deluleţ de mirt, munte de tămâie, grădină încuiată, fântână acoperită şi izvor pecetluit"-sunt tot atâtea alte metafore cu care iubitul o alintă şi o cheamă pe draga sufletului său. (cap.4,6-12).

Al doilea portret este cel al iubitului. Pentru a asigura parcă o simetrie, iubita îi zugrăveşte şi ea de îndată chipul, alegând din limbajul poetic cele mai sugestive expresii. Iată cum îl vede ea pe cel care ocupă un loc unic în inima ei: „Iubitul meu e alb şi rumen, între zeci de mii întâiul. Capul lui — aur curat; părul lui — păr ondulat, negru-nchis, pană de corb. Ochii lui sunt porumbei, ce în lapte trupu-şi scaldă, la izvor stând mulţumiţi. Trandafir mirositor sunt obrajii lui, strat de ierburi aromate. Buzele-i sunt ca şi crinul roşu, în mir mirositor scăldate. Braţele-i sunt drugi de aur, cu topaze împodobite; pieptul lui e scut de fildeş, cu safire ferecat. Stâlpi de marmoră sunt picioarele lui, pe temei de aur aşezate. Infăţişarea-i ca Libanul, el e măreţ ca cedrul. Gura lui este dulceaţă, iubirea întrupată-i"(cap.5,10-16).

Cu adevărat inepuizabile sunt şi pentru iubită comparaţiile şi metaforele la care recurge spre a pune în lumină tot ceea ce determină farmecul şi frumuseţea iubitului ei. Pentru ea, iubitul este precum mărul între copaci (cap. 2,3), ca un „ciorchine de ienupăr din Enghedi, de la vii cules". Este ca o gazelă şi ca un pui de cerb. Este precum o periniţă de mirt binemirositor, purtată de tinere în sânul lor (cap.2,9-10).

Tinereţea, fecioria, puritatea, nevinovăţia sunt caracteristicile definitorii care se desprind din descrierea chipului celor doi iubiţi. În conexiune cu aceste însuşiri stau şi alte nobile trăsături precum inte-gritatea fizică şi psihică, armonia, frumuseţea şi seninătatea sufletească şi trupească.

Îndeletnicirea lor este păstoritul, una dintre cele mai paşnice din câte există. Astfel, iubitul îşi conduce prin văi turmele de oi, iar iubita îşi paşte mieii şi iezii prin preajma colibelor păstorilor (cap.1,6-7;6,2-3). Ea are în pază şi via, care tocmai a înflorit.

Răstimpul iubirii este anotimpul primăverii, când totul este imaculat, proaspăt şi înmiresmat de parfumul florilor. Astfel citim în cap.2,11-13: „Iarna a trecut, ploaia a încetat. Flori pe câmp s-au arătat şi a venit vremea cântării. Smochinii mugurii şi-i dezvelesc şi florile de vie văzduhul parfumează”.

Momentul din zi, în care se derulează patetica alergare a unui iubit spre celălalt este faptul dimineţii, al ivirii zorilor, când roua nu s-a luat încă de pe flori (cap. 5,1) şi când străjerii târgului nu şi-au părăsit încă posturile lor de veghe(cap.5,7).

Este sugestiv faptul că niciodată nu se face referire la arşiţa zilei, la momentul amiezii când soarele este toropitor, ceea ce lasă să se înţeleagă că relaţia de iubire dintre cei doi este pură, lipsită de patimă, izvorâtă din străfundurile sufletului şi mai puţin din aplecarea instinctuală spre plăcerea carnală.

În sfârşit, cadrul în care cei doi iubiţi, mistuiţi de dor unul faţă de altul, se regăsesc mereu este natura trezită la viaţă. Pajiştea de iarbă verde le este aşternut, cedrii le sunt acoperiş, iar chiparoşii adăpost (cap.1,15-16).Lipseşte din acest cadru orice element care ar sugera duritatea, ispita, păcatul. Animalele şi păsările care îl populează sunt blânde şi graţioase. O singură dată sunt amintite vulpile şi puii lor, simbolul ispitelor şi al vicleşugului, care însă trebuie alungate spre a nu strica via aflată în perioada de înflorire (cap.2,15).

Deşi intensitatea sentimentelor celor doi iubiţi este maximă, totuşi iubirea lor nu se consumă, ci rămâne la stadiul de dor, ceea ce înseamnă că ei se vor căuta mereu. Astfel rezultă din mărturisirea pe care o face iubita: „De dormit, dormeam, dar inima-mi veghea, când auzii glasul celui drag. El, la uşă bătând, zice: Deschide-mi surioară, deschide-mi iubita mea, porumbiţa mea, curata mea; capul mi-e plin de rouă şi părul ud de vlaga nopţii. Iubitul mâna pe fereastră a întins şi inima mi-a tresărit. Iute să-i deschid m-am ridicat; din mână mir mi-a picurat, mir din degete mi-a curs, pe închizătura uşii. Celui drag i-am deschis, dar iubitul meu plecase, sufletu-mi încremenise, când cel drag mie-mi vorbise. Iată, eu l-am căutat,dar de aflat nu l-am aflat, pe nume l-am tot strigat, dar răspuns nu mi s-a dat”. (cap.5,2-6).

Ocupând, aşa cum am spus, un loc aparte în peisajul atât de di-vers al Scripturii, Cântarea Cântãrilor a reţinut atenţia tuturor specia-liştilor în domeniul biblic şi nu numai a lor. Un noian de întrebări s-a pus în legătură cu statutul ei.În primul rând şi în mod cu totul firesc a existat curiozitatea de a şti cui aparţine cartea? Cine a scris-o?

Înainte de a nominaliza persoana autorului, trebuie să spunem ceea ce rezultă chiar dintr-o simplă lectură a cuprinsului:autorul a fost un mare poet, un om înzestrat cu o sensibilitate sufletească de excepţie.

Tradiţia constantă a vechilor evrei atribuia cartea, fără de nici un echivoc, bărbatului ilustru care a întruchipat înţelepciunea, frumuseţea şi strălucirea umană, care a fost regele Solomon. Un temei forte în favoarea unei atari convingeri este precizarea expresã din cartea I Regi 5,32, unde se spune că: „Solomon a spus trei mii de pilde şi cântările lui au fost o mie şi cinci". Alăturată acestora, Cântarea Cântărilor întregeşte ansamblul operei solomoniene. De altfel şi titlul complet al cărţii, în Biblia ebraică, ne indică pe Solomon ca autor. Acest titlu sună astfel:„Şir Haşirim aşer li Şlomo". Particula "li", care se foloseşte pentru cazul genitiv, îl desemnează pe Solomon ca autor al cărţii, aşa cum aceeaşi particulă, prezentă în titlul unor psalmi (vezi: Ps.3, 4, 24, 25, 26, 27.etc.), îl desemnează pe David ca autor al lor. Este drept că mai există în Vechiul Testament o carte care tot aşa este atribuită prin titlu lui Solomon, fără ca în realitate ea să-i aparţină.Ne gândim la „Înţelepciunea lui Solomon", carte necanonică, care are însă un cu totul alt statut decât Cântarea Cântărilor. Evreii, atât de scrupuloşi în ce priveşte extensiunea canonului biblic, nu s-au lăsat amăgiţi ci au făcut întotdeauna distincţie în felul de a se raporta la „Înţelepciunea zisă a lui Solomon", pe care n-au admis-o niciodată în canon şi „Cântarea Cântărilor" pe care n-au mişcat-o niciodată din fruntea cărţilor canonice, grupate sub denumirea de „Meghilot", adică „Sulurile', ce se citesc la marile lor sărbători.

Vechii evrei au transmis această tradiţie privind originea solomoniană a Cântării Cântărilor creştinilor, care au acceptat-o fără nici o rezervă.

Sfinţii Părinţi, în corpore, au împărtăşit convingerea că, împreună cu Proverbele şi Eclesiastul, "Cântarea Cântărilor" alcătuieşte o triadă de scrieri solomoniene. Este suficient să-i amintim aici, spre exemplu pe Origen, Fer. Ieronim, Teodoret de Cyr, Sf. Grigorie cel Mare. Secole de-a rândul aserţiunea aceasta cum că geniului poetic al lui Solomon i se datorează acest poem liric de o neîntrecută frumuseţe, a fost unanim acceptată.

Apariţia protestantismului şi a criticii istorico-literare a adus o schimbare de situaţie în această problemă a autenticităţii cărţii, aşa cum ştim că s-au petrecut lucrurile cu aproape toate cărţile canonului biblic al Vechiului Testament.

Prezenţa în cuprinsul „Cântării Cântărilor" a unor parsisme precum: egoz - nucă (6, 11), pardes - grădină (cap. 4, 18), nerd-nard(cap.1,12), karkom-şafran (cap.4,14), a unor aramaisme şi chiar a unor grecisme ar sugera, în opinia criticilor protestanţi, scrierea cărţii în epoca postexilică, dacă nu în perioada târzie a elenismului, atunci cu siguranţă în cea persană, a lui Cirus eliberatorul. Caracterul optimist al scrierii ar concorda foarte bine cu fervoarea religioasă care a cuprins societatea iudaică în perioada lui Ezra şi Neemia. Autorul scrierii ar fi avut în plan intenţia de a-i consola pe cei proaspăt eliberaţi din lunga captivitate babilonică şi de a le împlanta în suflet speranţa că Dumnezeu şi-a adus totuşi aminte de ei, redându-le vechiul statut de popor ales al Său. Cântarea ar putea fi astfel „un cânt al reîntoarcerii" şi al redresării naţionale.[149] Tonul general al cartii ar îndreptăţi amplasarea ei în prima jumatate a secolului IV î.d.Hr.[150].

Dacă ar fi să acceptăm totuşi o oarecare legătură a acestei cărţi cu numele lui Solomon, afirmă criticii protestanţi, acest lucru ar fi posibil numai în sensul că scrierea de care ne ocupăm aparţine genului literar-poetic iniţiat de vestitul rege al evreilor. Cât priveşte menţiunea expresă din titlu, cum că această carte ar aparţine lui Solomon, se obiectează că, în general, titlurile sau suprascrierile cărţilor biblice sunt tardive în raport cu momentul

---

149 P. Joüon, *Le Cantique des Cantiques*, Paris, 1909, p, 93

150 *Introduction à la Bible*...sous la direction de H. Cazelles. p.611

redactării lor. Ele aparţin copiştilor şi traducătorilor care au trăit mai târziu decât autorii.

Biserica Ortodoxă, deşi apreciază că argumentele pe care se fundamentează tradiţia străveche a autenticităţii cărţii, adică a scrierii ei de către regele Solomon, sunt cu mult mai convingătoare decât cele pe care le invocă cei ce se postează pe o poziţie potrivnică acestei tradiţii, nu a dogmatizat problema autenticităţii cărţii, ci a amplasat-o pe un plan secundar, în prim plan aşezând problema inspiraţiei. Astfel că indiferent de persoana autorului, putem spune că acesta a fost „un om hrănit cu lectura profeţilor, împărtăşind cu aceştia idei înalte despre Dumnezeu, despre rolul lui Israel în lume, despre Mesia cel făgăduit. Din punct de vedere literar, este suficient să citeşti poemul spre a putea aprecia talentul său de excepţie. Înzestrat cu un pronunţat simţ al frumosului, imaginaţia sa bogată i-a permis să găsească o mulţime de comparaţii, metafore, expresii poetice inegalabile. Sensibilitatea sa vie şi delicată face din cartea pe care a scris-o o "capodoperă",[151] iar fenomenul inspiraţiei o ridică la rangul de scriere sacră, normativă pentru mântuire şi izvor nesecat de bucurie şi desfătare duhovnicească.

Preocupându-ne de problema autorului cărţii, implict am atins şi problema timpului în care a fost scrisă. În legătură cu acest aspect, găsim suficient de judicioasă susţinerea acelor specialişti mai ponderaţi, care susţin că originea cărţii este foarte veche, ei aşezând-o în perioada regatului unic al evreilor, mai precis în secolele X-IX î.d.Hr., în timpul domniei regelui Solomon, când poezia, istoria şi cultura, în general, au cunoscut o remarcabilă înflorire ."Unele forme gramaticale arhaice susţin această afirmaţie"[152]Nu e mai puţin adevărat că alături de acestea apar şi altele mai noi, care adeveresc transcrieri şi prelucrări târzii, până în perioada postexilică, când procesul elaborării întregului text pare a fi fost încheiat"[153].Pe lângă problemele autorului şi timpului scrierii, mai spinoasă este problema interpretării „Cântării Cântărilor". Statutul cu totul special al

[151] P.Jouon. op.cit.,.p.93
[152] Ioan Alexandru, op.cit.,p.15
[153]Ibidem

cărţii a determinat multitudine de reacţii faţă de ea şi o mare diversitate a modului de a o înţelege şi interpreta.

Marea Sinagogă iudaică a văzut constant în ea o alegorie literară, fără nici o legătură cu o realiate concretă umană. Se înţelege astfel de ce o opinie discordantă ca cea a vestitului conducător de şcoală rabinică, din timpul Mântuitorului, care a fost Şamai şi care în rigorismul său raţionalist s-a hazardat a prezenta „Cântarea Cântărilor" ca pe o scriere pur profană, străină de orice inspiraţie divină şi tratând o temă care vizează o relaţie de iubire umană, a fost drastic sancţionată şi autorul ei condamnat de către Sanhedrinul iudaic, în anul 90 al erei creştine[154].

Exprimând refuzul, categoric al iudaismului tradiţional de a da o interpretare profană acestei cărţi, un alt rabin din Evul Mediu (sec. XII), pe nume Ben-Ezra exclamă: „Departe de noi, departe de noi, departe de noi gândul de a vedea în „Cântarea Cântărilor" doar o iubire carnală! Dacă demnitatea acestei cărţi n-ar fi fost în ochii noştri eminentă, ea n-ar fi făcut parte niciodată din corpul scrierilor sfinte. Iar dacă ea face parte din acest corp, înseamnă că sensul ei alegoric relgios este mai presus de orice controversă"[155].Împropriindu-şi cu fermitate interpretarea alegorică, iudaismul de totdeauna şi de pretutindeni, în spiritul Revelaţiei vechitestamentare, a înţeles mesajul „Cantării Cântărilor" în sensul unei strălucitoare descrieri a iubirii lui Dumnezeu faţă de Israel, poporul pe care şi l-a ales dintre celelalte neamuri şi care, la rândul său, prin reptezentanţii săi cei mai vestiţi, a ştiut să răspundă cu aceeaşi iubire. Predilecţia lui Dumnezeu faţă de acest popor, care singur s-a dovedit a fi păstrătorul monoteismului, în mijlocul politeismului şi al idolatriei, răspândite între toate neamurile pământului, a fost atât de marcată şi exprimată în termeni atât de categorici încât unii comentatori biblici s-au lăsat ispitiţi în da un sens exclusiv acestei predilecţii, facând din Iahve un Dumnezeu naţional al evreilor. Chiar dacă n-am împărtăşi un astfel de punct de vedere, va trebui totuşi să recunoaştem că într-adevăr Domnul s-a arătat

---

154 L'abbé *Le Hir*, op.cit.p.14.

155 *Ibidem*

profund ataşat strămoşilor poporului evreu, patriarhilor şi drepţilor Vechiului Testament, a căror posteritate a ales-o şi a binecuvântat-o. În scrierile profeţilor raporturile dintre Iahve şi Israel sunt înfăţişate ca cele dintre soţ şi soţie. Iahve îl agrăieşte şi îl tratează pe Israel ca pe mireasa şi soţia Sa prea iubită. Astfel i se adresează El cu duioşie: „Mi-am adus aminte de prietenia ta din tinereţea ta, de iubirea de pe când erai mireasă şi m-ai urmat în pustiu, în pământul cel nesemănat" (Ier.2,2). În cartea profetului Iezechiel găsim o descriere a unei adevărate scene nupţiale, când Iahve l-a ales şi l-a chemat pe Israel dintre neamuri.„Atunci -grăieşte Iahve - am trecut Eu pe lângă tine şi te-am văzut, şi iată era vremea ta, vremea iubirii... Ţi-am făcut jurământ, am, făcut un legământ cu tine, zice Domnul Dumnezeu şi tu ai fost a Mea. Apoi te-am spălat cu apă şi te-am uns cu untdelemn. Ţi-am dat veşminte brodate, încălţăminte de piele fină, o legătură de vison pe cap şi o mantie de mătase. Te-am gătit cu podoabe şi ţi-am pus brăţări la mâini şi salbe la gât. Ţi-am dat inel în nas şi cercei în urechi şi pe cap ţi-am pus o coroană minunată. Aşa ai fost împodobită, cu aur şi cu argint şi îmbrăcămintea ta era de vison, de mătase şi de ţesături brodate; te-ai hrănit cu pâine din cea mai bună făină de grâu, cu miere şi untdelemn, şi erai frumoasă şi ai ajuns la vrednicia de regină. Ai fost renumită printre neamuri pentru fru-museţea ta, pentru că ea era desăvârşită datorită strălucirii Mele, cu care te-am îmbrăcat"(Iez.16,8-14).

Actele de idolatrie la care s-au dedat uneori vechii evrei sunt taxate de către profeţi ca acte de infidelitate şi adulter (vezi Iez.6 şi 23:Os.1,2,3), iar părăsirea de către ei a unor astfel de rătăciri, ca o reîntoarcere la fidelitatea conjugală iniţială (Os.2,5).

Preluată de creştini, împreună cu tot restul canonului biblic vechitestamentar, desigur că i s-a recunoscut „Cântării Cântărilor" acelaşi sens alegoric, pe care l-au agreat vechii evrei. Numai că Părinţii Bisericii vor lărgi cadrele alegoriei, făcând trimitere la relaţiile dintre Hristos şi Biserica Sa, care, în mod profetic, a fost prefigurată în această carte. De altfel, Sf. Pavel însuşi va defini relaţia dintre Hristos şi Biserică drept o relaţie matrimonială (Efes, 5,25-29).

Punând în evidenţă o astfel de înţelegere a cuprinsului „Cântării Cântărilor", Origen ţine să precizeze şi el că:„Această carte trebuie înţeleasă în sens spiritual (intelligentia vero spiritualis) va să zică, în sensul unirii Bisericii cu Hristos, sub numele de soţie şi soţ sau al unirii sufletului cu Cuvântul divin"[156].

Sf. Grigorie de Nyssa se ataşează net la opinia lui Origen, când e vorba de sensul în care trebuie să înţelegem această carte, oprindu-se însă la ultima interpretare dată de Origen şi anume aceea a legăturii sufletului uman cu Dumnezeu[157] În acest sens, el scrie:„Când este purificată de înclinaţia (aplecarea) înspre lucrurile de dinafară, (materiale n.n.),ea este introdusă prin "Cântarea Cântărilor" la cunoaşterea mistică şi intimă a tainelor divine"[158].

Modalitatea de interpretare a „Cântării Cântărilor" proprie Sf. Atanasie cel Mare, nu ne este cunoscută în chip direct întrucât comentariul său la această scriere s-a pierdut. Dar ne este dat să cunoaştem suficient de bine această modalitate, prin intermediul unui contemporan al său, care a fost Filon, episcopul Carpasiei, din Insula Cipru. Într-o epistolă dedicată Sf. Atanasie, acesta arată că în concepţia Sf. Atanasie, în „Cântarea Cântărilor",„Sfânta soţie, Biserica, schimbă cu soţul ei, Mântuitorul, cuvinte mistice". Spirtul în care Sf. Atanasie a explicat această carte a fost cel mistic, fără de nici o aluzie la căsătoria lui Solomon cu fiica faraonului Egiptului[159]. Teodoret de Cir, unul dintre reprezentanţii de frunte ai patristicii din secolele IV-V, înţelege „Cântarea Cântărilor" în acelaşi sens alegoric ca şi Origen. El vede în această dumnezeiască scriere unirea lui Dumnezeu cu Biserica, a majestăţii divine cu sărăcia noastră umană[160].

---

[156] *Comentaire sur le Cantique des Cantiques*, I, (Live I, II, în "Sources chretiènnes", nr.375, p. 27.

[157] *Omilia I la Cântarea Cântărilor, adresată Olimpiadei*, Migne,, P. G. t.XL col. 765

[158] *Ibidem*

[159] *Enar.in Cant.*, Migne, P.G., t. XL, col. 32

[160] *Explanatio in Canticum Canticorum*, Migne, P.G., t. LXXXI, col. 32

Fără a fi scris un cometariu la „Cântarea Cântărilor", Fer.Augustin se referă totuşi şi el la această carte, arătând că în ea se descrie în chip alegoric nunta cerească a lui Iisus Hristos cu Biserica Sa[161].

Şi în comentariul la „Cântarea Cântărilor" atribuit Sf. Grigorie cel Mare se urmează aceeaşi cale a interpretării alegorice. Sfântul Părinte atribuie cărţii un nou titlu: „Cântarea Unirii cu Dumnezeu" (Cantica Conjunctionis cum Deo). „Această Cântare spune el-e aceea care se cântă la nunta Soţului şi Soţiei, şi ea este cu atât mai presus de alte cântări ce se execută în împrejurări similare, cu cât solemnitatea nunţii pe care o celebrează este ea însăşi sublimă[162] Apoi, Sf. Grigorie adaugă:„Trebuie remarcat că Dumnezeu, în Scriptură, se numeşte uneori Domn, alteori Tată şi alteori Soţ. Când El vrea să fie temut,se numeşte pe Sine Domn, când se vrea să fie cinstit se numeşte tată, iar când se vrea a fi iubit se numeşte Soţ. Astfel, deci în această carte, El nu apare ca Domnul Bisericii, sau ca stăpânul sclavei, ci ca Soţul Soţiei (al Bisericii nn). Când El se numeşte Domn, se indică faptul că noi am fost creaţi; când se numeşte Tată, se indică faptul că noi am fost adoptaţi. Când însă, în ceastă carte, El este numit Soţ, ne simţim înălţaţi la nişte lucruri sublime, în prezenţa acestui pact de unire[163].

În epoca patristică s-a auzit totuşi şi o voce discordantă, aşa cum am văzut că s-a întâmplat şi în sânul iudaismului palestinian, cu Şamai. A fost vocea lui Teodor de Mopsuestia (350-428), care nu recunoştea cărţii decât un sens literar, în cuprinsul ei fiind cântată căsătoria lui Solomon cu fiica faraonului Egiptului, Sinoadele al II-lea şi alV-Iea ccumenice l-au condamnat pe Teodor, ca pe un eretic.

Este neîndoielnic faptul că problema interpretării „Cântării Cântărilor" a constituit o preocupare şi pentru generaţiile de creştini de după epoca patristică. Evoluţiile interpretative n-au variat însă foarte mult. Se cuvin menţionate doar câteva

---

[161] *De Civitate Dei*, liber XVII, cap. XX, în Migne P.L., t. XLI, col. 556

[162] *Super Cantica Canticorum* Expositio, Proem.8 p. 400, Migne P.L.t. XXIX col. 476

[163] *Ibidem*, p.400-401

specificaţii mai particularizante, cum ar fi identificarea iubitei sau miresei cu umanitatea mântuită prin Jertfa lul Hristos, sau, în Evul Mediu, cu Sfânta Fecioara Maria[164].

Ca şi în cazul autenticităţii şi al timpului scrierii cărţii, tot astfel şi în privinţa interpretării cărţii, apariţia protestantismului avea să însemne o părăsire a cadrului tradiţional de interpretare alegorică. Spiritele contestatoare se vor ralia tot mai mult la sistemul literar-istoric potrivit căruia „Cântarea Cântărilor" este şi rămâne o scriere profană, în care este descrisă o iubire pur omenească: iubirea dintre Solomon şi una dintre soţiile sale, sau iubirea dintre un păstor şi o păstoriţă, răpită de lângă iubitul ei şi dusă în haremul lui Solomon, dar care rămâne fidelă primei sale iubiri.

Provocaţi de o astfel de atitudine raţionalistă, teologii catolici vor reacţiona cu promptitudine, unii respingând categoric sensul literar-istoric, iar alţii, mai concilianţi, precum Bossuet (1693) şi Dom Calmet (1726), propunând o altă alternativă: cea a interpretării tipice, potrivit căreia în carte ar fi vorba într-adevăr de iubirea dintre Solomon şi una dintre soţiile sale (fiica faraonului, Abişag Sunamiteanca sau Sulamita), dar, pe plan mai înalt, cartea ar proslăvi unirea mistică dintre Iahve şi Israel, iar în viziune creştină-iubirea dintre Hristos şi Biserică.

Rezumând cele spuse până aici, putem arăta că începând cu secolul al-XVIII-lea şi până în prezent, trei sunt sistemele de interpretare care s-au impus atenţiei:

-sistemul tradiţional sau alegoric, (mistic), îmbrăţişat atât de vechii evrei cât şi de Părinţii Bisericii şi majoritatea creştinilor.

-sistemul literar-istoric, inaugurat de Teodor de Mopsuestia şi îmbrăţişat de critica protestantă raţionalistă.

-sistemul tipic sau prefigurativ.

Încercând a desluşi viziunea actuală asupra cuprinsului „Cântării Cântărilor" va trebui să recunoaştem că tot mai mult s-a impus ultimul sistem, tipic sau prefigurativ, admiţându-secă unele realităţi istorice, materiale, terestre, au putut fi ridicate la

164 *Introduction à la Bible* ... sous la direction de H. Cazelles, p,605

demnitatea de simboluri evocatoare a unor realităţi supranaturale.În spiritualitatea românească această superbă scriere poetică a fost privită şi preţuită ca o operă divino-umană în cuprinsul căreia se află aşternute idei izvorâte din mintea şi simţirea unui geniu poetic, sublimat de lumina harului Duhului Sfânt. Deşi se înfăţişează ca o scriere oarecum unică între celelalte cărţi ale Bibliei, ea n-a fost despărţită niciodată de acestea. Acelaşi nimb al sacralităţii .care le înconjoară pe celelalte 65 de cărţi inspirate şi canonice, o învăluie şi pe aceasta, încadrând-o perfect în corpusul revelat al Scripturii.Absenţa ei din Biblie ar însemna o incalculabilă sărăcire a conţinutului acesteia. Precum afirmă unul dintre prestigioşii ei traducători, poetul Ioan Alexandru , „Cântarea Cântărilor" a fost citită şi răscitită şi de scriitorii noştri. Toţi s-au apropiat de ea cu admiraţie şi emoţie.Este suficient să citeşti paginile introductive scrise de pr. Vasile Radu şi Gala Galaction la ediţia din 1934 a „Cântării Cântărilor", sau cele scrise de d-na Zoe Dumitrescu Buşulenga la traducerea poetului Ioan Alexandru din 1977 spre a înţelege că pentru toţi oamenii de cultură români "Cântarea Cântărilor", nu este o scriere profană, fie ea şi datorată unui geniu literar, ci este un poem liric inspirat, de o unică frumuseţe. Înţelegerea ei presupune o profundă cunoaştere a spiritualităţii, din care a izvorât şi care este cea a Orientului, în cadrul căreia sentimentul religios şi-a găsit expresia lui cea mai veridică în cântare şi poezie. Presupune, în egală măsură, şi o foarte fină şlefuire a simţului artistic. Doar spiritele de elită sunt în măsură să se înalţe cu cugetul până la adevărata înţelegere a frumuseţii ce se află depozitată în paginile acestei cărţi. Spiritul profan rămâne doar la suprafaţa înţelegerii lucrurilor. Un astfel de spirit rămâne doar în pridvorul lăcaşulul de sfinţenie în care se află ascunsă taina iubirii, a marii iubiri între Dumnezeu şi om, dintre creaţie şi Creatorul ei.

CARTEA PLÂNGERILOR
Cântare de jale şi rugăciune de pocăinţă

Cartea Plângerilor nu are un titlu în Biblia ebraică. Este desemnată prin cuvântul începător "Eika(h)" o interjecţie sau exclamaţie de durere, care se traduce cu "Vai cum?" sau "ah, cum?". Motivul disperării îl reprezintă dezastrul abătut asupra Ierusalimului în anul 586 î.d.Hr. când Cetatea Sfântă şi templul au fost distruse de către babilonieni. Cu această expresie debutează şi capitolele 2 şi 4.

Obiceiul de a desemna o carte prin primul cuvânt nu este specific doar Plângerilor. Se ştie că încă alte patru cărţi ale Torei sau Pentateuhului (Facerea, Ieşirea, Leviticul şi Deuteronomul) sunt denumite, în ebraică, prin primul cuvânt cu care începe fiecare dintre ele.

Inţerjecţia "eikah" (care are şi o formă prescurtată "eik") pare a fi un termen consacrat pentru începutul unei elegii sau plângeri[165].

Tradiţia rabinică, a cărei expresie este Talmudul, atribuie totuşi cărţii un titlu, care exprimă conţinutul ei. Acest titlu este "Kinot", un substantiv feminin, la plural, care se traduce cu "Lamentaţii", "Plângeri", "Cântări de jale"[166]. Şi alte pasaje biblice de aceeaşi factură sunt denumite prin cuvântul "kina(h)" - plângere, vaiet, bocet. Aşa amintim "Plângerea" lui David pentru

---

[165] V. Eromoni, *Lamentations,* art. în Dictionnaire de la Bible, tome quatrième, première partie, Paris 1927, col. 44

[166] *Talmudul babilonian,* Tratatul "Baba bathra", 14b-15a

moartea regelui Saul şi a fiului său, cuprinsă în II Sam. 1,17 - 27. Interjecţia "eikah" este repetată aici de patru ori. Avem apoi "Plângerea" profetului Ieremia pentru regele Iosia când acesta a fost ucis într-o luptă cu egiptenii, plângere la care se face referire în II Cron.35, 25. Se spune că acea plângere împreună cu altele pe care le-au alcătuit cântăreţii şi cântăreţele de profesie s-au păstrat şi s-au întrebuinţat multă vreme în Ierusalim, la ocazii similare. Ba mai mult, ele au fost incluse în "Cartea cântărilor de jelire" ("Ketuvim al ha kinot"), ceea ce sugerează existenţa unei adevărate colecţii de astfel de cântări. De altfel, lucrul acesta rezultă şi din alte exemple pe care le enumerăm: Iez. 2, 9; 19, 1-14; 26, 17; 27, 2; 28, 11; 32, 2-16; Amos 5,1 ; 8, 10; 28, 11.

Septuaginta a preluat acest titlu traducându-l prin "Trini Ieremiu". Şi Peschitto, care este traducerea siriacă a Bibliei are un titlu analog şi anume "Ulyto" ceea ce înseamnă bocet sau plânset de durere[167]. Cât despre traducerile latine ale Bibliei, Italla şi Vulgata lui Ieronim, în amândouă găsim denumirea grecească transcrisă în latină sub forma"Threni seus Lamentationes Ieremiae prophetae".

În privinta aşezării în canon a acestei cărţi este de constatat că în Biblia ebraică ea se află amplasată în cea de-a treia categorie de cărţi numită Ketuvim sau Haghiografe, iar din secolul VI d. Hr. este rânduită într-o subgrupă a haghiografelor numită "Meghilot" adică "Rulourile" sau "Sulurile".Alături de ea mai sunt încă alte patru cărţi (Cântarea Cântărilor, Rut, Ecclesiastul şi Estir), fiecare dintre ele citindu-se în întregime la locaşul sfânt într-una din marile sărbători iudaice. Astfel, Cântarea Cântărilor se citeşte la Paşti, Rut - la Cincizecime (Hag ha Şavuot), Plângerile - la sărbătoarea din 9 Av (când se comemorează dărâmarea templului de către babilonieni în 586 î.d.Hr. şi de către romani în anul 70 d.Hr), Ecclesiastul-la Sărbătoarea Corturilor şi Estir-la Sărbătoarea Purim sau a Sorţilor.

În Septuaginta, Plângerile precedate de cartea necanonică Baruh, se află amplasate după cartea profetică a lui Ieremia.

[167] V. Eromoni, *op cit., col. 44*

Şi traducerile româneşti ale Bibliei, care au la bază Septuaginta, au ataşat Plângerile la Cartea profetului Ieremia fără însă a mai include şi scrierea intermediară a lui Baruh, care este trecută la grupa necanonicelor sau anaghinoscomena.

Forma literară a cărţii

Cartea Plângerilor este alcătuită din cinci poeme sau elegii, dintre care primele patru sunt scrise după metoda acrostihului alfabetic. Această metodă foarte pretenţioasă, constă în aranjarea versurilor în ordinea literelor alfabetului ebraic, astfel încât primul vers începe cu alef, al doilea cu bet, al treilea cu ghimel şi aşa mai departe până la sfârşitul alfabetului.

Această artă poetică a acrostihului a fost cultivată înaintea evreilor de către asirieni, babiloniei şi egipteni[168].

Nu doar Plângerile, ci şi alte texte din Scriptură au un astfel de aranjament literar. Ca exemple amintim Ps. 25, unde din cele 22 de litere ale alfabetului ebraic sunt omise, totuşi, trei (bet, vav, cof) şi este dublată una (res); Ps. 34, de unde lipseşte doar consonanta vav (v) şi unde numărul versetelor depăşeşte cu unu cifra literelor alfabetului ebraic (23 de versuri în loc de 22); Ps.145 unde lipsesc două consonante (alef şi vav); Prov. 31, 10-31, unde, după cum se vede, alfabetul ebraic e acoperit în totalitate.

Un caz aparte îl reprezintă Ps.119 din Biblia ebraică (118 din Septuaginta şi traducerile făcute după aceasta, inclusiv traducerea românească) unde tot câte şapte versete încep cu aceeaşi literă a alfabetului ebraic.

Revenind la cartea Plângerilor, vom arăta că primele două elegii (respectiv primele 2 capitole) au câte 22 de versuri fiecare, ceea ce înseamnă că se respectă numărul literelor alfabetului ebraic, atâta doar că în elegia a doua consonantele **ain** şi **pe** care se succed, îşi schimbă locul (consonanta **pe** este trecută în locul consonantei **ain**). Elegia a treia (capitolul III), are 66 de versuri, ceea ce ne spune că tot câte trei versuri încep cu aceeaşi literă.

---

[168] Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Plangerile lui Ieremia si critica mai noua*, Sibiu 19 Vezi şi Ed. König, *Die Poesie des Alten Testaments*, Leipzig, 1907, p. 141.

Elegiile a patra şi a cincea au din nou o extindere de 22 de versuri, numai că doar elegia a patra mai respectă metoda acrostihului, pe când cea de-a cincea, deşi are 22 versete, nu mai este scrisă după aceeaşi metodă.

O altă constatare ce se impune referitor la aspectul literar al cărţii este în legătură cu metrica sau structura ritmică a versurilor. Cercetătorii au constatat că în Cartea Plângerilor sunt prezente toate varietăţile paralelismului membrelor: paralelismul sinonimic, antitetic şi sintetic şi că în general versurile primelor patru poeme au aproximativ aceeaşi lungime, numărând între 9 şi 11 silabe. Poemul al cincilea are versurile de câte 7 silabe.

De asemenea, elegiile întâi, a doua şi a patra au strofele alcătuite din câte trei stihuri, iar elegiile a treia şi a cincea din câte două stihuri. Spre o mai bună înţelegere a afirmaţiei vom oferi câteva exemple de tri şi distihuri. Astfel:

a). Elegia întâi (cap. 1) versetul 1 (strofa alcătuită din 3 stihuri)

"Vai, cum a rămas pustie cetatea cea cu mult popor!
Cum a ajuns ca o văduvă cea mai de frunte dintre neamuri!
Doamna cetăţilor a ajuns birnica"

b). Elegia a doua (cap. 2) versetul 1 (strofa alcătuită din 3 stihuri)

"Vai, cum a acoperit cu nori Domnul întru mânia Lui pe fiica Sionului!
Din cer a aruncat pe pământ măreţia lui Israel!
Şi în ziua mâniei Sale nu şi-a adus aminte de aşternutul picioarelor Sale."

c). Elegia a patra (cap. 4) versetul 1 (strofa alcătuită din 3 stihuri)

"Vai, cum s-a întunecat aurul
Şi cel mai curat aur şi-a schimbat faţa!
Pietrele nestemate vărsate au fost la colţul tuturor uliţelor"

d). Elegia a treia (cap. 3) versetul 1 (strofa alcătuită din 2 stihuri)

"Făcutu-m-am de râs faţă de poporul meu,

Cântecul lor de batjocură, în fiecare zi".

e). Elegia a cincea (cap. 5) versetul 1 (strofa alcătuită din 2 stihuri)

"Bem apa noastră cu bani,
Lemnele noastre le primim cu plată"

În sfârşit, vom mai menţiona încă o caracteristică de ordin literar specifică textului cărţii Plângerilor, şi anume **asonanţa**. Aşa cum s-a putut reţine din introducerea acestui curs ("Poezia ebraică") asonanţa este o metodă de aranjare a unui text în versuri în aşa fel încât un sunet (respectiv o silabă) se repetă foarte des, dar nu neapărat la sfârşitul versului spre a crea o rimă a cuvintelor, ci în locuri diferite. Elegia a cincea constituie exemplul clasic de poezie în care asonanţa e foarte uşor de sesizat. Aici silaba **nu** se repetă în cele 22 versete de 35 de ori.

Genul elegiac, căruia îi aparţine Cartea Plângerilor, a cunoscut o dezvoltare remarcabilă la vechii evrei. S-a făcut apel la acest gen în împrejurări triste din viaţa indivizilor şi a colectivităţii, cum ar fi decesul unui membru al familiei, dezastrele naturale (seceta, foamete, molime, invazii de lăcuste, cutremure etc), năvălirea altor neamuri, ducerea în robie. Se executau în astfel de situaţii tânguiri, plângeri, bocete, cântări de jale, însoţite adeseori de sunetul unor instrumente muzicale, cum ar fi flautul textul din Evanghelia după Matei (9, 23) este sugestiv în această privinţă. Se spune acolo că:"Venind Iisus în casa dregătorului (Iair, mai marele Sinagogii din Capernaum, n.n.) şi văzând pe cântăreţii din flaut şi mulţimea tulburată a zis: Depărtaţi-vă căci copila n-a murit, ci doarme".

Cei care executau astfel de plângeri erau fie membri ai familiei celui decedat, fie persoane anume plătite pentru o astfel de prestaţie (aşa numitele bocitoare). În cazul calamităţilor şi întâmplărilor nefaste, care afectau o comunitate umană, poporul însuşi, sau reprezentanţii acestuia, respectiv conducătorii, preoţii şi profeţii, erau cei care dădeau glas durerii şi jalei colective.

Plângerile care alcătuiesc cuprinsul cărţii de care ne ocupăm sunt deopotrivă lamentaţii publice şi particulare[169]. Mai precis elegiile întâi, a doua şi a patra sunt plângeri sau tânguiri de jale publice, începând fiecare cu aceeaşi interjecţie "eika(h)", iar cea de-a treia elegie are caracter individual, fiind asemănătoare după formă şi fond cu alte plângeri din cartea profetică propriu-zisă a lui Ieremia (vezi capitolele **11**, 18 - **12**, 6; **15**, 10 - 21; **17**, 12 - 18; **20**, 7 - 18) şi cu plângerile din cartea Iov (cap.: **16**, 8 - 17; **17**, 6- 9 şi **30**, 1- 23). Cea de-a cincea elegie este în mod cert elegie comunitară.

După aceste consideraţii de ordin formal, se impune o prezentare a cuprinsului acestei cărţi. Dat fiind însă faptul că fiecare din cele cinci elegii se prezintă ca o alcătuire literară de sine stătătoare, în chip logic vom proceda la analiza fiecăreia în parte.

În prima elegie autorul descrie prin expresii sugestive aspectul dezolant al cetăţii Sionului, care a rămas pustie şi surpată în urma intervenţiei sălbatice a cuceritorilor şi a deportării majorităţii locuitorilor ei în ţara Babilonului. "Toate căile Sionului sunt pline de jale şi nimeni nu mai vine la sărbătoare... porţile cetăţii sunt pustii" (1,4) iar puţinii supravieţuitori ai dezastrului sunt copleşiţi de amar şi deznădejde. Aşa se înfăţişa înaintea privirilor "Doamna cetăţilor" cea până mai ieri cu mult popor. Acum a ajuns ca o văduvă nemângâiată şi ca o roabă copleşită de suferinţă.

Cauza dezastrului este formulată în termeni categorici: "Ierusalimul a păcătuit de moarte şi pentru aceasta a ajuns de spaimă". Acest lucru nu are cum îl tăgădui pentru că "necurăţia lui e lipită de poala hainelor lui" (1,7). În vremurile rătăcirii sale "la sfârşitul său nu s-a gândit" (1,9).

Autorul ne dă prilejul să ascultăm tânguirea Ierusalimului chiar din propria sa gură. Astfel, adresându-se trecătorilor şi spectatorilor uimiţi în faţa dezastrului, cetatea sfântă se văieta spunând: "O, voi trecătorilor, priviţi şi vedeţi dacă este vreo

[169] Mgr. H. Lusseau, Les autres Hagiographes, în vol. *Introduction à la Bible*, tome II. Introduction critique à l'Ancient Testament sous la direction de Henri Cazelles, Paris, 1973, p. 621.

durere ca aceea care mă copleşeşte... Domnul m-a umplut de necaz...Foc a trimis de sus peste oasele mele... Jugul păcatelor mele mi-a fost legat de gât de către mâna Lui." (1, 12 -14).

Dreptatea lui Dumnezeu în aplicarea unei asemenea măsuri coercitive este mai presus de orice îndoială chiar în conştiinţa Ierusalimului surpat, lucru pe care acesta îl şi măturiseşte:"Drept este Domnul, căci împotriva poruncilor Lui m-am răzvrătit" (1,18).

Totuşi, cetatea hărăzită pieirii mai are încă puterea să spere şi să se roage: "Vezi Doamne cât sunt de strâmtorată, lăuntrul meu arde" (1,20). Încrezător în imparţialitatea lui Dumnezeu, Ierusalimul Îl agrăieşte, cerându-i să vină şi peste asupritorii săi ziua răzbunării şi să facă şi lor Domnul precum a făcut Ierusalimului (1, 20 - 22).

În mare, conţinutul de idei este acelaşi şi în cea de-a doua elegie. Priveliştea dezastrului este însă mai copleşitoare. Dacă în prima elegie am ascultat mai mult tânguirea despre sine a Ierusalimului ocupat şi ruinat, în cea de-a doua, autorul cărţii, de pe post de "reporter" al unui eveniment zguduitor, la care a asistat direct, descrie cu lux de amănunte toată tragedia cetăţii Sionului.

Este accentuată acum mai stăruitor intervenţia lui Dumnezeu în pedepsirea Ierusalimului, a lui Iuda în general şi a lui Israel. El este Cel care a acoperit cu norii răzbunării Sale pe fiica Sionului, distrugându-i măreţia; a nimicit fără milă sălaşele lui Iacob; a făcut una cu pământul întăriturile lui Iuda. Din iubitor şi ocrotitor faţă de poporul pe care L-a ales, s-a transformat în duşman "care şi-a încordat arcul", în vrăjmaş "care a ucis tot ce desfăta ochiul"; "vărsat-a ca un foc mânia Lui". Până şi locaşul cel sfânt, care a fost înălţat pentru a fi numele Său acolo, a fost dispreţuit, pângărit şi dărâmat ca urmare a mâniei Sale, care s-a dezlănţuit. Desigur că n-au scăpat nepedepsiţi nici regele, nici căpeteniile, nici preoţii, nici profeţii şi nici bătrânii, cu alte cuvinte, toţi demnitarii săi. Domnul i-a dus pe unii în robie, iar pe alţii i-a lipsit de harul inspiraţiei Sale. A procedat aşa pentru că n-au luat aminte la responsabilităţile pe care le-au avut de diriguitori şi povăţuitori ai poporului, ci au

afişat o nepăsare şi chiar o co-părtăşie la rele "aducătoare de pieire".

Încă o dată, ca o concluzie la toată grozăvia la care i-a fost dat să fie martor, autorul cărţii subliniază că Domnul a împlinit hotărârea Sa şi a avut grijă să se adeverească "cuvântul pe care L-a spus în zilele străvechi" (2,17).

Precum am precizat, elegia a treia are un caracter mai particular nu numai din punct de vedere literar, printr-o construcţie diferită faţă de a celorlalte elegii, strofele sale fiind alcătuite din di-stihuri, ci şi din punct de vedere al conţinutului.

Autorul se substituie aici propriului său popor şi se descrie pe sine ca cel asupra căruia Domnul îşi varsă mânia. Iată cum începe acest capitol:

"Eu sunt omul care am văzut nenorocirea sub varga a Lui.

El m-a purtat şi m-a dus în întuneric şi beznă.

Da, împotriva mea întoarce şi iar întoarce în toată vrem Sa.

Mistuit-a trupul meu şi pielea mea, zdrobit-a oasele mele.

A ridicat zid împotriva mea şi m-a înconjurat de venin şi de zbucium"(cap. 3, 1-5).

Citind aceste stihuri, memoria ne poartă spre plângerea dreptului Iov a cărui credinţă şi răbdare au fost puse la grea încercare prin tot felul de suferinţe. Şi aici, ca şi în cartea Iov, găsim referiri la "împărăţia morţii" şi la "morţii cei din veac" (cap 1,6). "la arcul încordat şi săgeata mâniei Domnului" care au drept ţintă sufletul autorului acestei elegii. Există un paralelism aproape perfect între strigarea urgisitului din Plângeri (3,19-20) şi strigarea deznădăjduită a lui Iov din cap. 7, 7 şi cap. 10, 9.

Precum personajul principal al cărţii Iov, tot astfel şi autorul elegiei din cap. 3 al Plângerilor, deşi copleşit de suferinţă, nu cade, totuşi, în disperare şi nu se revoltă împotriva lui Dumnezeu. Cu resemnare el caută reazem puternic în credinţă şi nădejde. Mărturisirea lui este tot atât de fermă ca şi a dreptului Iov: "Partea mea este Domnul, spune el, şi de aceea voi nădăjdui

în El." (cap.3, 24). Convingerea sa este că "Domnul este bun cu cei ce se încred în El şi cu omul care Il caută". Înţelepţit prin răbdare, el se autoconsolează spunând: "Bine este să aştepţi în tăcere ajutorul Domnului". Mai mult, acordă încercării un rol pedagogic când spune că este bine ca omul să poarte un jug din tinereţele lui, să atingă pulberea cu buzele lui, să dea obrazul lui spre lovire şi să se sature de ocară "că poate mai este nădejde" (cap 3, 26 - 30). Şi când pedepseşţe, Domnul face lucrul acesta cu măsură:"are milă după mulţimea milelor Sale". (3, 32). Şi apoi "El nu aruncă pe oameni pentru totdeauna." Nu poate însă să ierte la infinit nedreptatea. Bătaia Lui vine asupra noastră numai atunci "când călcăm în picioare pe robii pământului şi când nu dăm cuiva dreptate în pricina lui". (3, 34 - 36).

Îndemnul autorului este "să cercetăm căile noaastre... şi să ridicăm inimile şi mâinile noastre la Domnul din ceruri" (3, 40 - 41).

Elegia se încheie cu o stăruitoare rugăciune penatru ca Domnul să nu-şi astupe urechea, ci să audă strigarea şi suspinul. Să strice plânsul viclean al vrăjmaşului şi să le răsplătească după răutatea lor.

Cea de-a patra elegie lasă şi mai mult impresia unei relatări de la faţa locului despre tragedia care s-a petrecut în pieţele şi pe străzile Ierusalimului ca urmare a asediului trupelor babiloniene. Se face o paralelă între starea de fericire de altădată şi nenorocirile prezentului. Astfel luxul practicat altădată într-o măsură exorbitantă acum nu se mai vede de fel. În schimb, foametea şi lipsurile îi macină pe toţi. Se petrec chiar fapte de neimaginat: cadavrele copiilor stinşi de inaniţie sunt fierte şi consumate de propria lor mamă şi de ceilalţi membri ai familiei. Existenţa a devenit de nesuportat. Sunt socotiţi fericiţi cei ce au murit străpunşi de sabie cu prilejul asediului decât cei vii care suportă încercări nespus de grele. Sunt făcuţi responsabili, de nenorocirile care au lovit pe Iuda, preoţii şi profeţii mincinoşi.

Sfârşitul elegiei se aseamănă foarte mult cu cuprinsul cărţii profetului Obadia, constituind o mustrare severă la adresa Edomului pentru co-părtăşia sa cu străinii la surparea cetăţii Ierusalimului, deşi Edomul s-ar fi cuvenit să aibă comportament

fraternal, sprijinindu-l pe Iuda şi pe Israel, întrucât locuitorii săi erau fiii lui Esau, fratele lui Iacov.

Elegia a cincea este în chip evident o rugăciune de pocăinţă. Se aseamănă, după conţinut şi formă cu rugăciunea rostită de profetul Daniel pe când era rob în Babilon (vezi Dan. Cap. 9, 4-19). Aşa cum am spus, strofele sunt alcătuite din două stihuri ca şi în cazul elegiei din cap. 3. Starea pe care o descrie autorul este de cumplită robie. Moştenirea lui Iuda se află în întregime în mâinile străinilor. Drepturile elementare sunt nesocotite. Hrana este raţionalizată şi plătită scump. ("Bem apa noastră cu bani şi lemnele noaste le primim cu plată" cap. 5, 4). Toţi bărbaţii de vază ai neamului şi floarea tinereţii au fost decimaţi sau duşi în robie. "Muntele Sionului a rămas pustiu şi pe el se plimbă vulpile".(5,18). Singurul scut care le-a mai rămas celor din Iuda este Domnul şi de aceea glasul lor se înalţă la ceruri cu implorarea: "Întoarce-te către noi, Doamne, şi ne vom întoarce şi noi la Tine; înnoieşte zilele noastre ca în vremea cea de demult" (5, 21). Ecoul acestui stih rostit din adâncul sufletului nu s-a stins până în ziua de azi. Credincioşii evrei, care comemorează anual în ziua de 9 Av dărâmarea templului ce n-a mai fost reconstruit niciodată, trăiesc sentimente de o deosebită profunzime când îl aud rostit în intonaţia specifică genului de plângere (quinoth).

Încercând o formulare globală a temei unice a celor cinci elegii, vom spune că această sintetizează deopotrivă mărturisirea păcatelor, cauza reală a tutuor suferinţelor îndurate, apoi îndemnul stăruitor la pocăinţă şi nu în ultimul rând speranţa în îndurarea divină care nu va întârzia să se arate, restabilind vechiul statut al lui Iuda de popor agonisit de către Iahve spre a fi mijlocitor al planului Său de mântuire a tuturor oamenilor.

Autorul cărţii

Precum am văzut, Cartea Plângerilor nu are un titlu în Biblia ebraică şi nici nu cuprinde vreun indiciu în privinţa autorului. În schimb, Septuaginta are amplasat imediat după titlu un text în care se spune: "S-a întâmplat ca după ce Israel a fost dus în captivitate şi Ierusalimul a rămas pustiu, profetul Ieremia s-a aşezat plângând; el a rostit această plângere asupra Ierusalimului şi a zis... ". Itala şi Vulgata lui Ieronim au preluat acest scurt prolog şi l-au păstrat în acelşi loc, adică înaintea cap.1,vers.1"[170].

Problema care se pune este de a şti de unde provine acest text şi care este valoarea sa.

Opinia cea mai apropiată de adevăr pare a fi aceea că traducătorii Septuagintei sunt acei cărora le aparţine acest text. Ei au dat astfel expresie unei tradiţii care exista încă înainte de timpul lor şi care îl socotea pe Ieremia ca autor al cărţii. Situaţia este similară cu titlurile sau supra-scrierile psalmilor, care de asemenea povin de la aceeaşi traducători. Talmudul babilonian (tratatul Baba Bathra 15a) vine cu o mărturie similară cum că "Ieremia a scris cartea profeică ce-i poartă numele apoi cărţile Regilor şi Plângerile". La fel *Targumul* lui Ionatan (sec V d. Hr.) precede textul propriu-zis al cărţii Plângerilor cu următoarele cuvinte: "Ieremia profetul şi mare preot a zis..."

Şi în Peschitto (traducerea siriacă a Bibliei din sec II d. Hr.) textul cărţii are în frunte o supra-scriere care sună astfel: "Plângerile lui Ieremia, profetul".

Scriitori şi Părinţi ai Bisericii precum Origen, Ilariu de Pictavium, Epifaniu şi Ieronim dau glas aceleiaşi convingeri că Ieremia e autorul cărţii. Spre exemplu, Origen, atunci când se referă la cărţile canonice ale Vechiului Testament, acceptă că acestea sunt în număr de 22 şi le înşiră astfel: "Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul... Isaia, Ieremia împreună cu Plângerile şi Epistola sa"[171]

---

170 A Clamer.*Lamenatations (Livre des...)* art. în Dictionnaire de Theologie catholique, tome deuxi ème, 2ième partie, Paris,1925, col 25-27.

171 *Comentariu la Psalmi*, Migne P.G. XX, col. 580 - 581

Şi Fericitul Ieronim în Prologus Galeatus (Prologus Sancti Hieronym în Libro Regum) alătură cartea Plângerilor cărţii profetice propriu-zise a lui Ieremia.

Chiar faptul că Plângerile au fost amplasate imediat după cartea profetică a lui Ieremia, vine să confirme că aceste două cărţi aparţin unui singur autor. Asemănarea dintre ele e frapantă şi indiscutabilă. Şi în una şi în cealaltă se regăseşte aceeaşi similitudine de sentimente şi gânduri, de imagini şi de vocabular. Astfel, în ambele cărţi păcatele poporului, ale preoţilor şi profeţilor sunt socotite drept cauzele care au determinat drama naţională din 586 î.d.Hr. (vezi în paralel Ier. **14**, 7; **16**, 10 - 12; **17**, 1-3 şi Plângeri **1**, 5 - 8 - 14 - 18; **3**, 42; **4**, 6 - 22; **5**, 7 - 16 şi respectiv Ier. **2**, 8; **5**, 31; **14**, 13 - 16; **23**, 11 - 40 şi Plângeri **2**, 14; **4**, 13 - 15).

În ambele cărţi cetatea sfântă a Ierusalimului e prezentată ca o soţie infidelă care a fost abandonată de amanţii ei (Ier. 30, 14 şi Plângeri 1,2); goliciunea şi ruşinea sa au fost descoperite (Ier. 13, 22 şi Plângeri 1, 8 - 9); în zilele grele ale asediului, femeile au ajuns să mănânce chiar trupul propriilor lor copii (Ier 19, 9 şi Plângeri 2, 20). Un astfel de amănunt vine să confirme faptul că autorul a fost contemporan cu evenimentele tragice ale căderii Ierusalimului şi că imaginile au fost culese direct din realitatea imediată[172].

În pofida acestor similitudini de fond şi formă, majoritatea criticilor protestanţi resping totuşi autenticitatea cărţii. Începând cu sec.alXVIII lea s-a îcetăţenit tot mai mult ideea că Plângerile sunt nişte compoziţii anonime datorate mai multor autori. Unele au fost alcătuite imediat după căderea Ierusalimului, iar altele ceva mai târziu.

Faptul că în Biblia ebraică Plângerile sunt amplasate în cea de-a treia grupă de scrieri biblice (Chetuvim), iar cartea profetică a lui Ieremia în cea de-a 2 a grupă (Neviim) constituie, în opinia criticilor o dovadă serioasă că ele nu aparţin aceluiaşi autor.

Cât priveşte asemănările de fond şi formă, criticii protestanţi susţin că acestea nu precumpănesc diferenţele dintre

---

[172] Bartolomeu Valeriu Anania, *Poezia Vechiului Testament,* ed. Inst. Biblic şi de Misiune al BOR, Buc. 2000, p. 513

cele două cărţi. Situaţia s-ar prezenta tocmai invers. Dar şi dacă am accepta existenţa similitudinilor nu e obligatoriu să acceptăm şi identitatea autorului pentru că, susţin criticii, s-ar putea foarte bine (şi în opinia lor aceasta pare să fie situaţia) ca ucenici de-ai lui Ieremia familiarizaţi cu predica orală a profetului să fi împrumutat de la acesta idei şi expresii care îi erau specifice.[173]

O altă dovadă asupra căreia cei ce tăgăduiesc autenticitatea cărţii stăruiesc foare mult ar fi metoda extrem de pretenţioasă a acrostihului după care a fost scrisă cartea Plângerilor. Împrejurările total nefavorabile din zilele căderii Ierusalimului şi a ducerii în robie a co-naţionalilor săi nu i-au permis pofetului Ieremia să se dedice unei astfel de preocupări literare, să caute adică aşezarea versurilor din fiecare poem în ordinea lierelor alfabetului ebraic. Pentru o astfel de preocupare era nevoie de vremuri aşezate de pace şi linişte. Or, timpul lui Ieremia nu poate fi caracterizat ca o epocă liniştită şi prielnică dezvoltării literaturii şi artelor. Nici măcar supravieţuirea nu era posibilă în astfel de împrejurări.

Problema autorului cărţii e în legătură directă cu problema timpului scrierii acesteia. Astfel, cercetătorii raţionalişti care îl socotesc pe Ieremia ca autor al cărţii, susţin că aceasta a fost scrisă chiar în zilele surpării sfintei cetăţi pentru că numai astfel s-ar putea explica descrierea cu lux de amănunte a atrocităţilor ce s-au petrecut. Doar un martor ocular putea reda cu atâta minuţiozitate tot tumultul războinic care s-a petrecut în interiorul şi în piaţa templului: distrugerea porţilor, prăbuşirea zidurilor, panica locuitorilor cetăţii etc (vezi Plângeri 2, 7 şi 4, 17).

Criticii raţionalişti coboară în schimb data scrierii până în secolul IV sau chiar până prin secolul II, în perioada Macabeilor.

***

Oricare ar fi opinia, valoarea lierară şi duhovnicească a acestei cărţi este unanim apreciată. Deşi au trecut milenii de când

[173] A. Clamer, *op cit.*, col. 2831

a fost scrisă, ea transmite şi azi cititorilor emoţii şi sentimente de mare profunzime. Este cu adevărat copleşitoare atmosfera care este trăită şi azi la cota maximă în faţa Zidului Plângerii şi în sinagogile evreilor din Diaspora şi din Ţara Sfântă în ziu de 9 Av când se comemorează dărâmarea templului şi când cei care ascultă stihurile care se citesc cu acest prilej, îşi lovesc piepturile cu pumnii şi varsă lacrimi de durere. Sufletele tuturor sunt copleşite de o mare şi adâncă tristeţe.

Nicăieri în altă parte nu se află îmbinate într-un mod atât de reuşit, atât de variat şi atât de elegant idei şi imagini care mişcă sufletul, cum întâlnim într-un spaţiu literar atât de restrâns ca cel al Plângerilor[174].

---

[174] C. Constantin, *Lamentations* (Livre des...) art. În Dictionnaire de Theologie catholique, tome huitième, deuxième partie, Paris, 1925, col 25 27.

BIBLIOGRAFIE

IZVOARE

Origen, *Selecta in Threnos*, P.G., t. XIII, col.606-652

Olimpiador, *Fragmenta in Jer.Lamentationes*, P.L., col.725-761

Theodoret de Cyr, *In Threnos*, P.G.t., CXI, col.779-806

Fericitul Ieronim, *In Lamentationes* Jr.,P.L.,t.,CXI, col. 1181-1272

CĂRŢI, ARTICOLE ŞI STUDII

Prof. Nicolae Neaga, *"Plângerile lui Ieremia şi critica* Sibiu,1930

G. Riccioti, *"Le Lamentatione di Geremia"*, Turin, 1924

A.Clamer, *"Lamentationis"*,Dictionnaire de Theologie C: 2256-2537,Paris,1935

A.Gelin, *"Lamentationis"*, Art. în Suplemment au Diction: col.237-251,Paris, 1950

N.M.Gotwald, *Studies in the Book of Lamentations*, Lond

W.Rudolph, *"Die Klagelieder"*, Leipzig 1962

B.Albrektson, *Studies in the text and the Book of Lamentations, Londra, 1963*

O.Ploger,*Die Klagelieder in "Handbuch zum Alten Testament"*, Tübingen, 1969

Cuprinsul

Tiparul: „*Masib*" Sibiu • Tel & Fax: 069/23.11.10

30.000 lei

Line Reference